

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ανταγωνιστικότητα των προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΚΟΥΜΙΑΝΑΚΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΛΩΝΑΡΗΣ ΕΠ.
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Γ.Π.Α.

ΑΘΗΝΑ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ανταγωνιστικότητα των προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΚΟΥΜΙΑΝΑΚΗΣ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΛΩΝΑΡΗΣ ΕΠ.
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Γ.Π.Α.**

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΑΠΑΔΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με κάποιους κλάδους προϊόντων που ορίστηκαν με κριτήριο καθιερωμένες διεθνείς ταξινομήσεις και χαρακτηρίζονται από τεχνολογική ένταση. Η ανάλυση εστιάζεται σε τρεις χρονικές περιόδους με ιδιαίτερα οικονομικά χαρακτηριστικά. Την περίοδο του εθνικού νομίσματος (1995-2001), την περίοδο του Ευρώ πριν την κρίση (2002-2008) και την περίοδο του Ευρώ κατά τη διάρκεια της κρίσης (2008-2013). Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία των οικονομικών αυτών περιόδων όπως ορίζονται από τη διάρθρωση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών και της εξέλιξης των εμπορευματικών ροών στη διάρκεια αυτών των περιόδων.

Έχουν επιλεγεί από τους πίνακες του ΟΟΣΑ πέντε (5) κατηγορίες προϊόντων ανάλογα με την τεχνολογική τους ένταση και μια κατηγορία προϊόντων μη καθορισμένων με μικρή συμμετοχή στις εξαγωγές ή εισαγωγές και γι' αυτό αναλύθηκε λιγότερο. Οι αγορές που επελέγησαν αντιπροσωπεύουν μεγάλους εμπορικούς εταίρους και στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο. Η ζώνη του Ευρώ, οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες της ΕΕ των 27, οι τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες ΗΠΑ Ιαπωνία, οι μεγάλες αγορές Κίνας Ρωσίας και ο Υπόλοιπος Κόσμος είναι οι ομάδες των χωρών που αναλύθηκαν. Τέλος το εμπορικό ισοζύγιο εξετάστηκε σε σχέση με άλλες τρεις χώρες του Νότου που επλήγησαν από την κρίση (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) αλλά και μια γείτονα χώρα που σημειώνει πρόοδο τα τελευταία χρόνια την Τουρκία. Η γενική θεώρηση είναι ότι το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας είναι αρνητικό, όμως αξίζει να σημειωθεί η σταδιακή μείωση που σημειώνεται την περίοδο της κρίσης και το άνοιγμα των αγροτικών προϊόντων στις μεγάλες αγορές της Κίνας Ρωσίας. Επελέγησαν από τη διεθνή βιβλιογραφία και τρεις δείκτες ανταγωνιστικότητας 1. Δείκτης αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) 2. Balassa Index 3. X/M Ελλάδα

Λέξεις κλειδιά:

Ανταγωνιστικότητα-Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα-Εξωτερικό εμπόριο-Κατηγορίες προϊόντων τεχνολογικής έντασης-Δείκτες ανταγωνιστικότητας

ABSTRACT

This paper investigates the competitiveness of Greek economy in relation to some product lines defined by standard international classifications and characterized by technological intensity. The analysis focuses on three periods with specific economic features. During the period of national currency (1995-2001), the period before the euro crisis (2002-2008) and the period of the euro during the crisis (2008-2013). We used data of these financial periods as defined by the structure of the balance of trade and the evolution of trade flows during these periods.

Selected from the tables of the OECD five (5) categories of products according to their technological intensity and an unspecified product with little to exports or imports and therefore less analyzed. The selected markets represent major trading partners in Europe and around the world. The eurozone, other European countries in the EU-27, the technologically developed countries USA Japan, China's major markets in Russia and Rest of World are groups of countries analyzed. Finally, the trade balance was examined in relation to three other southern countries affected by the crisis (Italy, Spain, Portugal) and a neighbor who is making progress in recent years in Turkey. The general view is that the country's trade balance is negative, but it is worth noting that the gradual decline marked the crisis period and the opening of agricultural products to the major markets of China in Russia. Selected from the literature and three indicators of competitiveness

1 Index disclosed comparative advantage (RCA - Revealed Comparative Advantage Index)

2. Balassa Index

3 X / M Greece

Keywords:

Competitiveness- Competitive Advantage-External Trade-Group entasis- technological competitiveness index

Ευχαριστίες

Ένα μεγάλο ευχαριστώ από καρδιάς

Στην οικογένεια μου για την αμέριστη βοήθεια, στήριξη και συμπαράστασή τους σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου

Σε όλους τους καθηγητές μου που συνεργάστηκα σε αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα και ειδικότερα στους Καθηγητές Ε. Κλωνάρη και Σ. Ζωγραφάκη για το μεγάλο ενδιαφέρον και την καθοδήγηση που μου έδειξαν καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής αυτής της μελέτης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
Ευχαριστίες.....	5
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
Κεφάλαιο 1	14
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	14
1.1 Τι είναι ανταγωνιστικότητα.....	14
1.2 Διάφοροι ορισμοί της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας.....	15
1.3. Μέτρηση της ανταγωνιστικότητας	18
1.4 Κριτήρια και δείκτες της ανταγωνιστικότητας.....	19
1.5 Θεωρία του απόλυτου και συγκριτικού πλεονεκτήματος.....	19
1.6 Δείκτες που συνδέονται με το εξωτερικό εμπόριο.....	21
1.7 Γεωγραφικοί δείκτες ανταγωνιστικότητας	24
1.8 Μεθοδολογία της ανάλυσης ‘τεχνολογία-ανταγωνιστικότητα’	24
Κεφάλαιο 2.....	26
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ.....	26
2. 1 Εισαγωγή	26
2.2 Η δυναμική της ελληνικής ανταγωνιστικότητας 1995-2013	29
2.3 Στατιστικά στοιχεία και διάκριση προϊόντων και αγορών	29
Κεφάλαιο 3.....	32
ΤΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	32
3.1 Διάρθρωση του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου	38

Κεφάλαιο 4	65
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	65
Κεφάλαιο 5	80
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84
Α) Διεθνής	84
Παράρτημα	86
Τα στοιχεία του εξωτερικού Εμπορίου	86
1.1. Το εμπορικό ισοζύγιο-Ισοζύγιο πληρωμών	86
1.2 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	87
1.3 Ισοζύγιο Κεφαλαίου	88
1.4. Το Ισοζύγιο Επίσημων Συναλλαγών	89

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Εισαγωγές της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια).....	33
Πίνακας 2. Εξαγωγές της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια).....	34
Πίνακας 3. Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια)	36
Πίνακας 4. % διάρθρωση εξαγωγών με βάση τις περιοχές που συναλλάσσονται	38
Πίνακας 5. % διάρθρωση εισαγωγών με βάση τις περιοχές που συναλλάσσονται	39
Πίνακας 6. % διάρθρωση εξαγωγών με βάση τις κατηγορίες προϊόντων	42
Πίνακας 7. % διάρθρωση εισαγωγών με βάση τις κατηγορίες προϊόντων.....	43
Πίνακας 8. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Ζώνη Ευρώ Εξαγωγές.....	48
Πίνακας 9. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Ζώνη Ευρώ Εισαγωγές	49
Πίνακας 10. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Λοιπές χώρες της ΕΕ των 27 Εξαγωγές.....	51
Πίνακας 11. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Λοιπές χώρες της ΕΕ των 27 Εισαγωγές	52
Πίνακας 12. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)ΗΠΑ-Ιαπωνία 27 Εξαγωγές	53
Πίνακας 13. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)ΗΠΑ-Ιαπωνία 27 Εισαγωγές	54
Πίνακας 14. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Κίνα-Ρωσία Εξαγωγές	56
Πίνακας 15. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Κίνα-Ρωσία Εισαγωγές	57
Πίνακας 16. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Υπόλοιπος κόσμος Εξαγωγές.....	59
Πίνακας 17. . Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Υπόλοιπος κόσμος Εισαγωγές	60
Πίνακας 18. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Σύνολο Εξαγωγές	62
Πίνακας 19. . Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Σύνολο Εισαγωγές	63

Πίνακας 20. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Ιταλία.....	65
Πίνακας 21. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Πορτογαλία	67
Πίνακας 22. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Ισπανία	68
Πίνακας 23. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Τουρκία	69
Πίνακας 24. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Υπόλοιπες χώρες	70
Πίνακας 25. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Υπόλοιπες χώρες	71
Πίνακας 26. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Υπόλοιπες χώρες.....	72
Πίνακας 27. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Υπόλοιπες χώρες	73
Πίνακας 28. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Υπόλοιπες χώρες.....	74
Πίνακας 29. Balassa Index.....	75
Πίνακας 30. Δείκτης Χ/Μ Ελλάδας	77
Πίνακας 31. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Ελλάδα.....	93
Πίνακας 32. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Πορτογαλία	94
Πίνακας 33. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Ισπανία	95
Πίνακας 34. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Τουρκία.....	96
Πίνακας 35. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ελλάδα	97
Πίνακας 36. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ιταλία	98
Πίνακας 37. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ισπανία.....	99

Πίνακας 38. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ελλάδα	100
Πίνακας 39. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Ελλάδα	101
Πίνακας 40. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Ιταλία	102
Πίνακας 41. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Πορτογαλία.....	103
Πίνακας 42. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Τουρκία.....	104
Πίνακας 43. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ελλάδα	105
Πίνακας 44. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ιταλία.....	106
Πίνακας 45. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Πορτογαλία	107
Πίνακας 46. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ισπανία.....	108

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στην οικονομία μιας χώρας είναι η ανταγωνιστικότητα. Αποτελεί το κλειδί για μια οικονομία ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής. Η πορεία της χώρας τις τελευταίες δεκαετίες πέρασε από πολλές και σημαντικές μεταβολές και εξελίξεις.

Από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα διαμορφωνόταν, σύμφωνα με τα εθνικολογιστικά στοιχεία, μεταξύ 0% και 5% του ΑΕΠ. Σε ορισμένα μάλιστα έτη είχε καταγραφεί και πλεόνασμα. Παρόλο που τα στοιχεία δεν είναι εντελώς συγκρίσιμα, από το 2000 και μετά η κατάσταση άλλαξε δραματικά προς το χειρότερο και το έλλειμμα κορυφώθηκε στο 14% του ΑΕΠ το 2008. Αυτή η εξέλιξη υποδηλώνει αδύναμη ανταγωνιστικότητα. Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να εξεταστεί από διάφορες οπτικές γωνίες. Μία προσέγγιση είναι η μικροοικονομική, η οποία δίνει έμφαση στην εξέλιξη των τιμών και του κόστους σε αντιπαράθεση με την ποιότητα των εμπορεύσιμων αγαθών. Εναλλακτικά, με βάση μια μακροοικονομική προσέγγιση, οι εξωτερικές ανισορροπίες αντανακλούν εσωτερικές ανισορροπίες που χαρακτηρίζουν τα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και το δημόσιο τομέα. Τέλος, με βάση μια αναπτυξιακή προσέγγιση δίνεται έμφαση στη μακροπρόθεσμη εξέλιξη του δυνητικού προϊόντος και της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής να διατρέχουν ένα ευρύτατο φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας της χώρας ώστε, είναι αναγκαία η προώθηση ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων και αλλαγών.

Η χρονιά ορόσημο της δεκαετίας του 1990 ήταν αναμφισβήτητα το 1998. Τότε σημειώνεται μετά από σκληρή διαπραγμάτευση υποτίμηση της δραχμής κατά 12,1%. Η αρχική απαίτηση της Bundesbank ήταν για υποτίμηση 20%, ενώ η ελληνική κυβέρνηση ήθελε 10%. Η τελική συμφωνία στο 12,1% που αυτό σήμαινε ισοτιμία 1 Ευρώ=275 δραχμές, τελικά μετά από ανατίμηση των αγορών έπεσε στο αρχικό επιθυμητό 10% με ισοτιμία τη γνωστή 1 Ευρώ=340,75 δραχμές. Η συμφωνία αυτή άλλαξε το κλίμα στην Ευρώπη και η είσοδος της Ελλάδας στην ΟΝΕ ήταν πλέον ανοικτή κάτι που υλοποιήθηκε τρία περίπου χρόνια μετά (1-1-2001).

Μέχρι στιγμής, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία ξέσπασε στα τέλη του 2008, εκδηλώθηκε στην Ελλάδα – κυρίως – με τη μορφή της «κρίσης των οικονομικών του κράτους»,

γεγονός το οποίο προκάλεσε, ως γνωστόν, σημαντικές εξελίξεις, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στη Ζώνη του Ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι, πριν το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης, κάτω από το λεγόμενο «όριο της φτώχειας» βρίσκονταν, ήδη, το 20% των ελληνικών νοικοκυριών, το 13% των εργαζομένων, το 25% των συνταξιούχων, το 33% των ανέργων και το 41% των μονογονεϊκών οικογενειών με ένα τουλάχιστον εξαρτώμενο παιδί.

Αναμφισβήτητα, η ανταγωνιστική θέση της χώρας μας παραμένει χαμηλή και οι επιλογές και τα μέτρα που παίρνουμε τα τελευταία χρόνια δεν επαρκούν αφού δεν βελτιώνουν αυτή τη θέση. Διεθνείς οργανισμοί, επιφανείς οικονομολόγοι και αναλυτές των αγορών φαίνεται να συμφωνούν ότι η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας έχει υποχωρήσει σημαντικά μετά την είσοδο της χώρας στη ζώνη του Ευρώ, την 1η Ιανουαρίου του 2001. Βασική αιτία αυτής της απώλειας ανταγωνιστικότητας είναι οι υψηλοί ρυθμοί μισθολογικών αυξήσεων και πληθωρισμού, οι οποίοι καθιστούν τις ελληνικές εξαγωγές ακριβότερες τόσο σε όρους τιμών όσο και σε όρους κόστους εργασίας σε σχέση με τους εμπορικούς μας εταίρους. Για να ανατρέψουμε αυτή την εικόνα, αναζητούμε τους τομείς στους οποίους πρέπει να δώσουμε έμφαση και να επιδιώξουμε σημαντικές βελτιώσεις. Δεν φαίνεται όμως, ακόμη να ενεργοποιείται η διεθνής επενδυτική κοινότητα που θα απογειώσει την παραγωγική δραστηριότητα της χώρας μας ενώ η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας υποχωρεί, ακόμα και σε τομείς της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, όπου διαθέτει αναγνωρισμένα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Εντούτοις, υπάρχουν κάποιες συνιστώσες της ανταγωνιστικότητας, στις οποίες η χώρα εμφανίζει ικανοποιητικές επιδόσεις. Η μακροοικονομική σταθερότητα, η δημοσιονομική πολιτική, η αποτελεσματικότητα των χρηματαγορών και των κεφαλαιαγορών, η ελευθερία στην κίνηση κεφαλαίων και εμπορευμάτων, η ασφάλεια, ο τουρισμός και οι γενικότερες εξαγωγές υπηρεσιών, ή η γλωσσομάθεια, αποτελούν ζητήματα, στα οποία οι ελληνικές επιδόσεις είναι ικανοποιητικές. Την ίδια στιγμή ωστόσο, πρέπει να ενταθούν οι ελληνικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες σε ζητήματα που σχετίζονται με την έρευνα και την καινοτομία, την ποιότητα της εκπαίδευσης, την πάταξη της γραφειοκρατίας και την εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης. Μια ανταγωνιστική Ελλάδα οφείλει να αναβαθμίσει τις επιδόσεις της σε όλα σχεδόν τα επίπεδα της πυραμίδας της ανταγωνιστικότητας.

Εν κατακλείδι, η προσπάθεια της χώρας να επανακτήσει την χαμένη ανταγωνιστικότητά της πρέπει να εστιαστεί σε τρεις παράγοντες. Πρώτον, στη μείωση του κόστους παραγωγής σε σχέση με τους εμπορικούς μας εταίρους μέσω συγκράτησης των μισθών και των περιθωρίων κέρδους. Δεύτερον, στην αύξηση της παραγωγικότητας και τη στροφή προς κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και εξωστρέφειας. Αυτό προϋποθέτει επενδύσεις σε παραγωγικό εξοπλισμό και νέες τεχνολογίες. Τρίτον, στη μείωση των σχετικών τιμών (και μισθών) εντός της χώρας του τομέα μη εμπορεύσιμων σε σχέση με τον τομέα εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, έτσι ώστε να δημιουργηθούν κίνητρα στις εταιρείες και στους εργαζομένους να μετατοπιστούν στον τομέα των εμπορεύσιμων.

Η συγκεκριμένη εργασία θα εξετάσει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων σε αγορές του εξωτερικού σε τρεις περιόδους που σημάδεψαν την ελληνική οικονομία. Η πρώτη περίοδος είναι λίγο πριν την ένταξη της χώρας στο κοινό νόμισμα της Ε.Ε. (1995-2001). Η δεύτερη περίοδος είναι μετά την ένταξη της χώρας στο κοινό νόμισμα και σε περίοδο ανάπτυξης (2001-2009). Η τρίτη περίοδος είναι αυτή της οικονομικής κρίσης και ύφεσης. (2009-σήμερα). Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι η τεχνολογική κατηγοριοποίηση των προϊόντων ώστε με βάση αυτό να εξεταστεί και η ανταγωνιστικότητά τους. Πιο αναλυτικά η εργασία αποτελείται από τα εξής κεφάλαια

- Στο 1^ο κεφάλαιο αναλύονται η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται, η έννοια των ισοζυγίων (εμπορικό, πληρωμών, τρεχουσών συναλλαγών, κεφαλαίου και επισήμων συναλλαγών), η έννοια της ανταγωνιστικότητας, η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος, τα κριτήρια και οι δείκτες της ανταγωνιστικότητας.
- Στο 2^ο κεφάλαιο παρατίθενται τα στατιστικά στοιχεία των τριών περιόδων που εξετάζονται και σχολιάζονται τα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου
- Στο 3^ο κεφάλαιο παρατίθεται η ανάλυση των πινάκων των απολύτων μεγεθών εισαγωγών-εξαγωγών το έλλειμμα.
- Στο 4^ο κεφάλαιο παρατίθενται οι δείκτες και γίνεται ανάλυση δεικτών και καταδεικνύεται η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων
- Στο 5^ο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα της μελέτης

Κεφάλαιο 1

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.1 Τι είναι ανταγωνιστικότητα

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας παίρνει πολλαπλό περιεχόμενο στην οικονομική ανάλυση, ενώ έχουν διατυπωθεί και επικρίσεις ότι αποτελεί μια θολή έννοια με ασαφή ορισμό. Παρά τις επικρίσεις, ένα όλο και μεγαλύτερο τμήμα της οικονομικής ανάλυσης εστιάζει σε θέματα διεθνούς ανταγωνιστικότητας και έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες να αποσαφηνιστούν περισσότερο ορισμένα ζητήματα γύρω από την έννοια της ανταγωνιστικότητας, που έδιναν λαβή για κριτική. Στόχος στην ενότητα που ακολουθεί δεν είναι η εξαντλητική αναπαραγωγή των διαφόρων απόψεων που έχουν αναπτυχθεί στη βιβλιογραφία γύρω από την έννοια της ανταγωνιστικότητας, αλλά η σύντομη αναφορά σε βασικές διακρίσεις, ώστε στη συνέχεια να είναι σαφείς οι επιλογές των εννοιολογικών εργαλείων στα οποία θα στηριχθεί η ανάλυση που θα ακολουθήσει.

Μια ιδιαίτερα σημαντική διάκριση της ανταγωνιστικότητας αφορά στη μικρο- και μακρο-διάστασή της. Από τη σκοπιά της μικρο-οπτικής η ανταγωνιστικότητα εξετάζεται σε επίπεδο επιχείρησης ή προϊόντος. Ορίζεται ως η δυνατότητα επίτευξης συγκριτικά ικανοποιητικών επιδόσεων στην αγορά σε όρους πωλήσεων, εξαγωγών, απασχόλησης κ.α. Μια σοβαρή κριτική στον ορισμό αυτό είναι ότι παραβλέπει τους όρους με τους οποίους επιτυγχάνονται ικανοποιητικές επιδόσεις π.χ. στις εξαγωγές. Για παράδειγμα, περισσότερες εξαγωγές μπορεί να επιτευχθούν με μείωση των μισθών, με κρατικές επιδοτήσεις, με άλλα μέτρα προστατευτισμού. Από τη μακρο-οπτική η ανταγωνιστικότητα εξετάζεται σε όρους συνολικούς, που οδηγούν σε συμπεράσματα για το αν μια οικονομία είναι πιο ανταγωνιστική από μια άλλη. Η μακρο-προσέγγιση έχει και αυτή επικριθεί έντονα τόσο από θεωρητική σκοπιά, όσο και από τη σκοπιά της μεθοδολογίας και των κριτηρίων που εφαρμόζει. Η πιο γνωστή κριτική είναι του Krugman, ο οποίος θεωρεί ότι η χρήση της έννοιας της ανταγωνιστικότητας από μακρο-σκοπιά στερείται οικονομικού νοήματος και μπορεί να οδηγήσει σε προβληματικές επιλογές οικονομικής πολιτικής. Ορισμένοι μελετητές τείνουν να ορίσουν την ανταγωνιστικότητα ως την ικανότητα παραγωγής πλούτου και μεγέθυνσης σε μια οικονομία. Άλλοι ορίζουν την ανταγωνιστικότητα ως 'πρόβλημα εμπορίου' και άλλοι ως 'πρόβλημα κόστους εργασίας ή ορθής συναλλαγματικής

ισοτιμίας. Άλλοι σχεδόν εξισώνουν την έννοια της ανταγωνιστικότητας με την έννοια της παραγωγικότητας.

Η διάκριση μικρο-μακρο έχει μια σειρά από πρακτικές συνέπειες. Η μικρο-προσέγγιση προϋποθέτει στοιχεία για πολλά προϊόντα ή κλάδους, που από τη στιγμή που είναι διαθέσιμα κάνουν εφικτή μια ποσοτική ανάλυση της ανταγωνιστικής ικανότητάς τους. Η μακρο-προσέγγιση δεν επιτρέπει συμπεράσματα για επιμέρους προϊόντα, όμως οδηγεί σε κάποια συνολικότερα συμπεράσματα για τους παράγοντες που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επηρεάζουν πτυχές της ανταγωνιστικής ικανότητας μιας οικονομίας.

1.2 Διάφοροι ορισμοί της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας

- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995):**

‘...ικανότητα (μιας οικονομίας) να αυξήσει ή να διατηρήσει το επίπεδο διαβίωσης σε σύγκριση με άλλες συγκρίσιμες οικονομίες χωρίς να προκύψει μακροχρόνια επιδείνωση της εξωτερικής ισορροπίας’.

- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998):**

‘Μια οικονομία είναι ανταγωνιστική αν ο πληθυσμός της μπορεί να απολαύσει υψηλό επίπεδο διαβίωσης και απασχόλησης με παράλληλη διατηρησιμότητα της εξωτερικής ισορροπίας’.

- **Fagerberg (1988):**

‘Η ικανότητα μιας χώρας να επιτύχει κεντρικούς οικονομικούς στόχους , ιδιαίτερα αύξηση εισοδήματος και απασχόλησης, χωρίς να αντιμετωπίσει δυσκολίες στο ισοζύγιο πληρωμών’.

- **Hatsopoulos et al (1988):**

‘ Το κατάλληλο τεστ ανταγωνιστικότητας τότε, δεν είναι απλώς η ικανότητα μιας χώρας να εξισορροπεί το εξωτερικό της εμπόριο, αλλά η ικανότητά της να το πετύχει διασφαλίζοντας ένα αποδεκτό ρυθμό βελτίωσης του επιπέδου διαβίωσής της’.

- **ΟΟΣΑ (1995):**

‘Η πολιτική ανταγωνιστικότητας στηρίζει την ικανότητα των επιχειρήσεων, βιομηχανιών, περιφερειών, χωρών και υπερεθνικών οντοτήτων να πετύχουν διατηρήσιμο και υψηλό εισόδημα συντελεστών παραγωγής και απασχόληση παραμένοντας εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό’.

- **Πόρτερ (1990):**

‘Η μόνη αντίληψη της ανταγωνιστικότητας που έχει νόημα σε εθνικό επίπεδο είναι η εθνική παραγωγικότητα’.

- **Von Tunzelmann (1995):**

‘Οι ιστορικοί έτειναν να εξισώσουν την ανταγωνιστικότητα ... με πολιτική, τεχνολογική και εμπορική ηγεμονία’.

Η διατύπωση, επομένως, ενός ορισμού και ο προσδιορισμός μιας ποσοτικής έκφρασης της ανταγωνιστικότητας των χωρών είναι αδύνατον να δοθεί με ακρίβεια δεδομένων των διαφορετικών απόψεων που υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία. Ωστόσο υπάρχουν τέσσερις απόψεις σχετικά με την έννοια της ανταγωνιστικότητας που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. **Η πρώτη άποψη** αναφέρεται στην ικανότητα της χώρας να προσελκύει (ability to attract) και περιγράφει τα χαρακτηριστικά μιας χώρας που την καθιστούν κατάλληλο χώρο για την πραγματοποίηση επενδύσεων (π.χ. ξένες άμεσες επενδύσεις). **Η δεύτερη άποψη** παρέχει πληροφορίες σχετικά με την ικανότητα της χώρας να προσαρμόζεται (ability to adjust) στις διαρθρωτικές αλλαγές και τις οικονομικές διαταραχές που προκαλούνται από έκτακτα γεγονότα (shocks). **Η τρίτη άποψη** δίδει έμφαση στην ικανότητα της χώρας να αποκομίζει εισοδήματα (ability to earn) και στηρίζεται στο ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι αυξήσεις της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων βελτιώνουν τα πραγματικά εισοδήματα. **Η τέταρτη άποψη** επικεντρώνεται στην ικανότητα της χώρας να πωλεί (ability to sell) και συνδέει την οικονομική επίδοση μιας χώρας βραχυχρόνια και μακροχρόνια με τη δυνατότητά της να αυξάνει τα μερίδιά της στο διεθνές εμπόριο.

Ο συνδυασμός των τεσσάρων απόψεων εξάγει το συμπέρασμα ότι **η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται σε ολόκληρη την οικονομική ζωή μιας χώρας σε ένα διεθνοποιημένο περιβάλλον και περιγράφει την ικανότητα της χώρας να επιτυγχάνει**

συνεχείς βελτιώσεις του βιοτικού επιπέδου και των ευκαιριών απασχόλησης των πολιτών της. Επηρεάζει όλους τους τομείς της οικονομίας, προϊόντα και υπηρεσίες που παράγει ο ιδιωτικός τομέας, προϊόντα και υπηρεσίες που παράγει ο δημόσιος τομέας, εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, επιχειρήσεις που παρέχουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην πραγματική οικονομία - νοικοκυριά και κράτος.

Η θέση των παραγωγών μιας χώρας στις διεθνείς αγορές εξαρτάται σημαντικά από την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους σε σχέση με τις τιμές και το κόστος αλλά και την ικανότητά τους να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στην εγχώρια και εξωτερική ζήτηση.

Υπάρχουν δύο ενδιαφέρουσες και κρίσιμες πτυχές στο ζήτημα της ανταγωνιστικότητας. Η πρώτη αφορά στην ίδια την έννοια της ανταγωνιστικότητας και η δεύτερη στους παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθός της. Μερικοί ακόμα ορισμοί είναι:

Η εθνική ανταγωνιστικότητα είναι το πλέγμα εκείνο των παραγόντων, πολιτικών και θεσμών, που προσδιορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας μιας χώρας. Το επίπεδο της παραγωγικότητας, με τη σειρά του, προσδιορίζει το διατηρήσιμο επίπεδο ευημερίας που μπορεί να απολαμβάνει μια οικονομία. (World Economic Forum 2007)

Η ανταγωνιστικότητα των χωρών είναι το πεδίο εκείνο της οικονομικής θεωρίας, που αναλύει τα στοιχεία και τις πολιτικές εκείνες που διαμορφώνουν την ικανότητα μιας χώρας να δημιουργεί και να διατηρεί ένα περιβάλλον που υποστηρίζει μεγαλύτερη παραγωγή αξίας για τις επιχειρήσεις και μεγαλύτερη ευημερία για τους πολίτες. (Institute for management and development 2006).

Ανταγωνιστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος μπορεί, υπό συνθήκες ελεύθερης και δίκαιης αγοράς, να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες, που πληρούν τα κριτήρια των διεθνών αγορών, διατηρώντας και αυξάνοντας ταυτόχρονα τα πραγματικά εισοδήματα των ανθρώπων μακροχρόνια. (OECD 1992).

Η ανταγωνιστικότητα ενέχει στοιχεία παραγωγικότητας, αποτελεσματικότητας και κερδοφορίας. Αλλά δεν είναι αυτοσκοπός ή απλός στόχος. Είναι ένα ισχυρό μέσο αύξησης του

βιοτικού επιπέδου και της κοινωνικής ευημερίας – ένα εργαλείο για την επίτευξη στόχων. (Competitiveness Advisory Group).

Όπως αναφέρθηκε, η ανταγωνιστικότητα καθορίζεται από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, άλλοι από τους οποίους αφορούν την οικονομική πολιτική και άλλοι τις επιχειρηματικές πολιτικές. Ιδιαίτερα ο παράγοντας γνώση-τεχνολογία συνδέεται αφ' ενός με το γενικό πλαίσιο στο οποίο κινούνται οι επιχειρήσεις, αλλά επίσης και με την ενδοεπιχειρηματική συσσώρευση ικανοτήτων και γνώσεων σε θέματα τεχνολογίας, καινοτομικών ικανοτήτων και ανταγωνιστικών στρατηγικών που αναπτύσσονται στο εσωτερικό τους.

Από μεθοδολογική πλευρά η έννοια της ανταγωνιστικότητας εξ ορισμού εκφράζει μια σύγκριση μεταξύ παραγωγών ή κλάδων μιας χώρας και των αντίστοιχων μεγεθών κάποιων άλλων χωρών (ή ομάδας χωρών). Η σύγκριση γίνεται με αναφορά σε κάποιο προηγούμενο χρονικό σημείο για την ίδια χώρα, οπότε προκύπτει και μια δυναμική εικόνα της εξέλιξης. Γίνεται επίσης και μεταξύ χωρών, μεταξύ διαφορετικών χρόνων και μεταξύ διαφορετικών προϊόντων ή ομάδων προϊόντων.

1.3. Μέτρηση της ανταγωνιστικότητας

Ενώ σε επίπεδο επιχείρησης η μέτρηση της ανταγωνιστικότητας είναι ένα σχετικά απλό θέμα, σε επίπεδο χωρών καθίσταται εξαιρετικά πολύπλοκο γιατί πρέπει να λαμβάνονται υπόψη εκτός από τους αριθμούς και ο άνθρωπος (βιοτικό επίπεδο ποιότητα ζωής κλπ). Η μέτρηση της ανταγωνιστικότητας είτε ως διαδικασία είτε ως αποτέλεσμα έχει εργαλεία (δείκτες), όμως δεν είναι δυνατόν να εξαχθεί συμπέρασμα αν χρησιμοποιηθεί ένας μόνο δείκτης. Απαιτείται συνδυασμένη χρήση δεικτών ώστε να εξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα. Το Εθνικό Σύστημα Μέτρησης Ανταγωνιστικότητας (ΕΣΜΑ) συμβάλλει στην άντληση πληροφοριών για τη βελτίωση ενός προσδιοριστικού παράγοντα, γεγονός που υποδηλώνει και την αποτελεσματικότητα της εφαρμοζόμενης τομεακής πολιτικής, ενώ παράλληλα, έχει ως στόχο να υποδείξει την υστέρηση σε κάποιον άλλο προσδιορίζοντας το «κενό» επίδοσης, αλλά κυρίως τη βέλτιστη πρακτική του «ανταγωνιστή» για τη βελτίωση του σχεδιασμού της πολιτικής για την ανταγωνιστικότητα. Το ΕΣΜΑ χρησιμοποιεί ως αφετηρία του τον ορισμό της ανταγωνιστικότητας του ΕΣΑΑ και είναι δομημένο γύρω από την Πυραμίδα της Ανταγωνιστικότητας.

1.4 Κριτήρια και δείκτες της ανταγωνιστικότητας

Τα διάφορα κριτήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί στη βιβλιογραφία μπορούν να διακριθούν ανάλογα με το αν:

- στηρίζονται στα δεδομένα του διεθνούς εμπορίου,
- λαμβάνουν υπ' όψη την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας ή
- λαμβάνουν υπ' όψη τις σχέσεις μεταξύ εθνικής οικονομίας και του υπόλοιπου κόσμου.

Για κάθε μια από τις προσεγγίσεις αυτές έχουν αναπτυχθεί εξειδικευμένοι δείκτες. Κανένας πάντως δείκτης από μόνος του δεν έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει το μοναδικό κριτήριο ανταγωνιστικής ικανότητας είτε σε επίπεδο προϊόντος, είτε κλάδου, είτε πολύ περισσότερο οικονομίας συνολικότερα.

1.5 Θεωρία του απόλυτου και συγκριτικού πλεονεκτήματος

Η θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου εξετάζει τις αιτίες για τις οποίες οι διάφορες χώρες ανταλλάσσουν τα προϊόντα τους, καθώς και τις συνέπειες της ανταλλαγής στην εσωτερική οικονομία, δηλαδή την επίδραση του εμπορίου στις τιμές των αγαθών και των συντελεστών παραγωγής, στην διανομή εισοδήματος, στην ευημερία. Επίσης εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους το κράτος παρεμβαίνει στη διεθνή αγορά αγαθών, αλλά και τις συνέπειες των παρεμβάσεων αυτών στις τιμές, την παραγωγή και την ευημερία. Η κλασική θεωρία του

εμπορίου πηγάζει από τις φιλελεύθερες ιδέες που αναπτύχθηκαν σαν απάντηση στον μερκαντισμό, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Το μερκαντιστικό δόγμα (εμποροκρατία) εστιάζει στο ρόλο που έχει το κράτος στην οικονομική δραστηριότητα των χωρών. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι ότι: α) η οικονομική δραστηριότητα έχει σαν σκοπό την αύξηση της ευημερίας της χώρας, στο σύνολο, β) η ευημερία συνδέεται με τη συσσώρευση πολύτιμων μετάλλων, ιδίως χρυσού στα θησαυροφυλάκια του επίσημου κράτους, γ) οι εξαγωγές είναι επιθυμητές μόνος στο βαθμό που συντελούν στην αύξηση του αποθέματος πολύτιμων μετάλλων. Σύμφωνα με αυτή την αρχή οι εισαγωγές είναι παντελών άχρηστες.

Ο φιλελευθερισμός έφερε το άτομο στο κέντρο του ενδιαφέροντος τονίζοντας το ρόλο του στην κοινωνικο-οικονομική ζωή. Οι κλασσικοί συγγραφείς υποστήριζαν την ανάπτυξη του ελεύθερου εμπορίου διότι μέσω αυτού τα άτομα θα μπορούσαν να ωφεληθούν. Εκπρόσωποι της κλασσικής θεωρίας του εμπορίου θεωρούνται οι: Adam Smith, David Ricardo, John Stewart Mill. Οι κλασσικοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι υπάρχει όφελος για όλες τις χώρες που συμμετέχουν στο διεθνές εμπόριο. Οι ιδέες τους σε αυτό το θέμα εκφράζονται κυρίως μέσω της θεωρίας του απόλυτου και του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Η θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος όπως προκύπτει από τα γραπτά του Adam Smith αποδεικνύει ότι μια χώρα ωφελείται από τη συμμετοχή της στο διεθνές εμπόριο, αν εξάγει τα προϊόντα που παράγει με χαμηλότερο κόστος και εισάγει τα προϊόντα που παράγονται σε άλλες χώρες φτηνότερα (N. Κωστελέτου 2005).

Ο David Ricardo έδειξε κάτι πολύ σημαντικότερο από τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος. Διατύπωσε την άποψη ότι η κάθε χώρα θα εξάγει εκείνα τα προϊόντα στα οποία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Αυτό προσδιορίζεται στην ουσία από την παραγωγικότητα της εργασίας των παραγομένων αγαθών της. Αιτία της διαφοράς της παραγωγικότητας εργασίας από χώρα σε χώρα είναι οι διαφορετικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται σε αυτούς. Για να γίνει κατανοητό το εμπόριο μεταξύ των χωρών είναι απαραίτητος ο ορισμός του κόστους ευκαιρίας. Το κόστος ευκαιρίας για ένα προϊόν X είναι η ποσότητα του άλλου προϊόντος Y που πρέπει να εγκαταλειφτεί για να παραχθεί μια επιπλέον μονάδα X. Οπότε σύμφωνα με τον ορισμό αυτό το κόστος ενός προϊόντος εκφράζεται σε ποσότητες άλλων προϊόντων, που είναι δυνατόν να παραχθούν με την ίδια ποσότητα παραγωγικών πόρων που απαιτούνται για την παραγωγή του

συγκεκριμένου προϊόντος. Μια χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή ενός αγαθού όταν το κόστος ευκαιρίας για την παραγωγή του είναι μικρότερο στη χώρα αυτή παρά σε μια άλλη. (Μάρδας 2006).

Τα τελευταία εν τούτοις χρόνια το συγκριτικό πλεονέκτημα δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα που προσδιορίζει το διεθνές εμπόριο. Οι οικονομίες κλίμακος έχουν αποκτήσει μεγάλη σημασία για τη δομή του διεθνούς εμπορίου. Έτσι οι αυξανόμενες αποδόσεις κλίμακος της επιχείρησης ή του κλάδου παρέχουν ένα κίνητρο για εξειδίκευση και συναλλαγές ακόμα και όταν δεν υπάρχουν διαφορές όσον αφορά τους πόρους ή την τεχνολογία. Η περίπτωση αυτή αφορά ανταγωνιστικούς κλάδους μονοπωλιακού χαρακτήρα όπως είναι ο κλάδος της μεταποίησης όπου καμία χώρα δεν μπορεί από μόνη της να παράγει μια πλήρη σειρά προϊόντων. Έτσι δημιουργείται ένα εμπόριο διπλής κατεύθυνσης στα πλαίσια ενός κλάδου που γι' αυτό ονομάζεται και ενδοκλαδικό εμπόριο, που σημαίνει ανταλλαγή μεταποιημένων προϊόντων με μεταποιημένα προϊόντα του ίδιου κλάδου. Ενώ όταν τα προϊόντα ενός κλάδου ανταλλάσσονται με προϊόντα άλλου κλάδου τότε ονομάζεται διακλαδικό εμπόριο και αντανakλά το συγκριτικό πλεονέκτημα.

1.6 Δείκτες που συνδέονται με το εξωτερικό εμπόριο

α) Ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές

Αποτελεί τον πιο απλό δείκτη και ορίζεται ως η σχέση μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών, με τη μορφή:

$$\varepsilon_i = X_i / M_i$$

β) Ο δείκτης Balassa

Ο δείκτης αυτός παίρνει τη μορφή:

$$b_i = (X_i - M_i) / (X_i + M_i)$$

Η τιμή του δείκτη κινείται μεταξύ -1 (όταν οι εξαγωγές είναι μηδενικές) και +1 (όταν οι εισαγωγές είναι μηδενικές). Είναι πιο εύχρηστος από τον δείκτη κάλυψης, ενώ επιτρέπει και συμπεράσματα για τη φύση της εξειδίκευσης (π.χ. ενδο-κλαδικό ή δια-κλαδικό εμπόριο). Έχει το μειονέκτημα ότι όπως και ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές (X_i / M_i) δεν λαμβάνει

υπ' όψη την εσωτερική αγορά και ότι η τιμή b_i δεν δίνει κάποια πληροφόρηση για το βάρος που έχει το εξωτερικό εμπόριο για μια χώρα ή μεταξύ δύο πλευρών. Για παράδειγμα ο δείκτης θα δώσει την τιμή 0,33 τόσο στην περίπτωση που οι εξωτερικές ανταλλαγές είναι χαμηλές (π.χ. τιμή $X_i = 1.000$ μονάδες, τιμή $M_i = 500$ μονάδες), όσο και αν είναι υψηλές (π.χ. τιμή $X_i = 100.000$ μονάδες, τιμή $M_i = 50.000$ μονάδες). Όμως στη μια περίπτωση το έλλειμμα είναι 500 μονάδες, ενώ στη δεύτερη 50.000 μονάδες.

Ωστόσο ο δείκτης Balassa έχει το πλεονέκτημα ότι είναι απλός, στηρίζεται σε στατιστικά στοιχεία που είναι εύκολα διαθέσιμα, μπορεί να εκτιμηθεί για περισσότερες χώρες και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πολλά προϊόντα και πολλές γεωγραφικές περιοχές.

γ) Ο δείκτης αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος RCA

Η εκτίμηση και η μέτρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Ο Balassa (1965) ανέπτυξε πρώτος δείκτες του συγκριτικού πλεονεκτήματος σε επίπεδο χώρας και τους ονόμασε ως «**revealed comparative advantage**» (RCA). Η θεωρία στην οποία βασίστηκε η ανάπτυξη του δείκτη RCA, ήταν πως οι παρατηρούμενες εμπορικές συναλλαγές εξαρτώνται από το πραγματικό συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε χώρας και επομένως μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν δείκτες της ανταγωνιστικότητας τους. Ο δείκτης RCA αρχικά είχε την εξής μαθηματική έκφραση:

$$RCA = \frac{\frac{X_k^i}{X_k^w}}{\frac{X_T^i}{X_T^w}} \quad (1)$$

Όπου,

X_k^i Οι εξαγωγές του προϊόντος k της χώρας i

X_k^w Οι εξαγωγές του προϊόντος k σε παγκόσμιο επίπεδο

X_T^i Οι συνολικές εξαγωγές της χώρας i σε παγκόσμιο επίπεδο

X_T^w Το σύνολο των εξαγωγών σε παγκόσμιο επίπεδο

Σύμφωνα με τον τύπο (1), όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη της μονάδας συνεπάγεται ότι η χώρα i έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο προϊόν k .

Η συγκεκριμένη μαθηματική έκφραση του δείκτη RCA δεν συνυπολογίζει τις εισαγωγές για κάθε προϊόν σε μια συγκεκριμένη χώρα. Σε αυτή την περίπτωση ο δείκτης έχει την εξής μορφή:

$$NX_{ij} = (X_{ij} - M_{ij}) / (X_{ij} + M_{ij}) \quad (2)$$

όπου X : εξαγωγές, M : εισαγωγές, i : προϊόν, j : χώρα

Επειδή οι διακυμάνσεις του συνολικού εμπορίου μίας χώρας επηρεάζουν, ο δείκτης σταθμίζεται ως εξής, στην μορφή που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη:

$$NXRCA_{ij} = NX_{ij} + (NX_{ij} * NXT_j) \text{ εάν } NXT_j < 0$$

$$NXRCA_{ij} = NX_{ij} - (NX_{ij} * NXT_j) \text{ εάν } NXT_j > 0$$

$$\text{Όπου: } NXT_j = \sum_i (X_{ij} - M_{ij}) / \sum_i (X_{ij} + M_{ij}) \quad (3)$$

είναι ο δείκτης καθαρού εμπορίου. Ένα μειονέκτημα του υπολογισμού της ανταγωνιστικότητας με την εξίσωση (2), είναι πως προστατευτικές πολιτικές μπορούν να παραμορφώσουν τα αποτελέσματα. Το σύνολο των προϊόντων στην εξίσωση (3) μπορεί να είναι το σύνολο των εμπορεύσιμων προϊόντων ή το σύνολο των αγροτικών προϊόντων. Αν η τιμή του δείκτη $RCA > 1$, σημαίνει πως η χώρα i έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στον κλάδο j , καθώς το μερίδιο των εξαγωγών του κλάδου στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο μερίδιο των χωρών αναφοράς. Αντίθετα αν η τιμή του δείκτη $RCA < 1$ σημαίνει ότι η χώρα i έχει συγκριτικό μειονέκτημα στον κλάδο j . Ο δείκτης RCA στην ανωτέρω μορφή μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μελετηθεί η διαχρονική εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας μίας χώρας σε κάποιο προϊόν, για την σύγκριση του εμπορίου του ίδιου προϊόντος μεταξύ διάφορων χωρών, και ακόμα για να διερευνηθεί σε ποια προϊόντα παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα κάποια χώρα και σε ποια συγκριτικό μειονέκτημα. Ο δείκτης RCA, παρά τους περιορισμούς τους οποίους έχει, μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά δύο ακόμα τρόπους (Pitts and Lagnevik, 1998). Πρώτον, η αναφορά στο σύνολο του εμπορίου στην εξίσωση (2) μπορεί να μην αφορά το σύνολο των εμπορεύσιμων προϊόντων αλλά το σύνολο των αγροτικών προϊόντων και των τροφίμων ή υποσύνολα του, π.χ. φρούτα. Δεύτερον, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές μπορούν να αναφέρονται, εκτός από το

παγκόσμιο επίπεδο και σε επίπεδο συνόλων κρατών, όπως είναι για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Αμερική, χώρες ΟΟΣΑ κλπ.

1.7 Γεωγραφικοί δείκτες ανταγωνιστικότητας

Οι διακρίσεις της έννοιας της ανταγωνιστικότητας που προαναφέρθηκαν έχουν ως επίκεντρο το 'προϊόν' ή τον 'κλάδο'. Όμως αυτό μπορεί να οδηγεί σε αδύναμα αποτελέσματα. Ένα προϊόν ή ένας κλάδος μπορεί να έχουν διαφορετική ανταγωνιστική ικανότητα ανάλογα με τον οικονομικό-γεωγραφικό χώρο στον οποίο ανταγωνίζονται. Έτσι οι ελληνικές εξαγωγές ενός προϊόντος i μπορεί να έχουν ισχυρή ανταγωνιστικότητα σε χώρες μεσαίου επιπέδου ανάπτυξης αλλά πολύ μικρή σε ανεπτυγμένες χώρες ή, αντίστοιχα, σε χώρες που γεωγραφικά γειτνιάζουν ή όχι με τον ελληνικό γεωγραφικό χώρο. Γενικά, διαπιστώνει κανείς μια μεγάλη ετερογένεια στην ανταγωνιστικότητα των ίδιων προϊόντων σε διάφορες χώρες ή περιοχές, η οποία συχνά έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι πίσω από την γενική εικόνα, υποκρύπτονται πολλές και ενδιαφέρουσες διαφοροποιημένες καταστάσεις.

Συνεπώς οι παραπάνω δείκτες μπορούν να εκτιμηθούν για κάθε προϊόν σε συνάρτηση με συγκεκριμένες οικονομικές-γεωγραφικές μονάδες (χώρες ή περιοχές). Στην περίπτωση αυτή οι δείκτες Balassa και ο δείκτης d_i θα έπαιρναν τη μορφή:

$$b_{i,j} = (X_{i,j} - M_{i,j}) / (X_{i,j} + M_{i,j})$$

$$d_{i,j} = 1 + x_{i,j} - m_{i,j} \quad (i = \text{προϊόν}, j = \text{χώρα ή ομάδα χωρών}).$$

1.8 Μεθοδολογία της ανάλυσης 'τεχνολογία-ανταγωνιστικότητα'

Η προσέγγιση αυτή έχει ως αφετηρία τα εξής ειδικότερα ερωτήματα:

- Ποια είναι τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά των ελληνικών εξαγωγών
- Ποιο είναι το βάρος των ομάδων προϊόντων στις επιμέρους διακρίσεις
- Πώς συγκρίνεται η Ελλάδα με άλλες χώρες της ΕΕ με τις οποίες βρίσκεται πιο κοντά από πλευράς επιπέδου ανάπτυξης (Ισπανία, Πορτογαλία, κ.α.)

- Ποιες οι επιδόσεις της Ελλάδας (και των άλλων χωρών που λαμβάνονται υπ' όψη) σε όρους εξαγωγών και ανταγωνιστικής ικανότητας στην κάθε ομάδα προϊόντων, ποια είναι τα ισχυρά ή αδύναμα σημεία

Η ανάλυση θα στηριχθεί στα μικρο-κριτήρια, που επιτρέπουν συμπεράσματα για την ικανότητα των διαφόρων προϊόντων ή κλάδων να έχουν παρουσία στην 'αγορά' –τόσο στη διεθνή, όσο και στην εσωτερική- και το είδος των σχέσεων αυτών. Όπως αναφέρθηκε, η ανταγωνιστικότητα καθορίζεται από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, άλλοι από τους οποίους αφορούν την οικονομική πολιτική και άλλοι τις επιχειρηματικές πολιτικές. Ιδιαίτερα ο παράγοντας γνώση-τεχνολογία συνδέεται αφ' ενός με το γενικό πλαίσιο στο οποίο κινούνται οι επιχειρήσεις, αλλά επίσης και με την ενδοεπιχειρηματική συσσώρευση ικανοτήτων και γνώσεων σε θέματα τεχνογνωσίας, καινοτομικών ικανοτήτων και ανταγωνιστικών στρατηγικών που αναπτύσσονται στο εσωτερικό τους.

Από μεθοδολογική πλευρά η έννοια της ανταγωνιστικότητας εξ ορισμού εκφράζει μια σύγκριση μεταξύ παραγωγών ή κλάδων μιας χώρας και των αντίστοιχων μεγεθών κάποιων άλλων χωρών (ή ομάδας χωρών). Η σύγκριση γίνεται με αναφορά σε κάποιο προηγούμενο χρονικό σημείο για την ίδια χώρα, οπότε προκύπτει και μια δυναμική εικόνα της εξέλιξης. Γίνεται επίσης και μεταξύ χωρών, μεταξύ διαφορετικών χρόνων και μεταξύ διαφορετικών προϊόντων ή ομάδων προϊόντων.

Από χρονική σκοπιά, η ανάλυση της διεθνούς εξειδίκευσης και ανταγωνιστικής ικανότητας αναφέρεται στην περίοδο 1994-2006¹. Μια τέτοια περίοδος επιτρέπει διαπιστώσεις για τη σταθερότητα ή τη μεταβλητότητα πολλών χαρακτηριστικών και επιδράσεων οι οποίες διαφοροποιούνται -και συχνά αρκετά έντονα- (π.χ. ρυθμοί μεγέθυνσης διαφόρων τύπων προϊόντων ή υπηρεσιών). Διαπιστώσεις για το βαθμό παραγωγικού μετασχηματισμού ενός κλάδου ή ενός τομέα απαιτούν ένα κατάλληλο βάθος χρόνου. Στη διάρκεια του χρόνου αυτού προηγούμενα πεδία εξειδίκευσης μπορεί να αποδυναμώνονται ή να ενδυναμώνουν και να αναδεικνύονται σταδιακά νέες μορφές εξειδίκευσης, που απαιτούν χρόνο μέχρι να ωριμάσουν. Στη διάρκεια επίσης του χρόνου αυτού μπορεί να διαπιστωθεί αν ο μετασχηματισμός είναι αντίστοιχος με κάποιο διεθνές πρότυπο σύγκρισης (benchmark). Συνεπώς, ανάλογα με το πώς χρησιμοποιούνται οι μετρήσεις της μικρο-ανταγωνιστικότητας μπορούν να δείξουν μια στατική ή δυναμική εικόνα.

Κεφάλαιο 2

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

2.1 Εισαγωγή

Η αυξανόμενη προβολή των θεμάτων ανταγωνιστικότητας έχει οδηγήσει και σε έντονο ενδιαφέρον για τη μετρηση και συγκριτική αποτίμησή της. Έτσι, πληθώρα δεικτών και μεθοδολογιών επιστρατεύονται από διάφορες εθνικές υπηρεσίες και διεθνείς οργανισμούς, για τη γεωγραφική και διαχρονική παρακολούθηση των εξελίξεων στην ανταγωνιστικότητα χωρών και περιφερειών. Η χρήση συγκεκριμένων δεικτών για τη μέτρηση ευρείων εννοιών, όπως αυτή της ανταγωνιστικότητας, είναι φυσικό να ενέχει μεθοδολογικά προβλήματα και να προκαλεί αντιρρήσεις. Τα τέσσερα βασικά «σταυροδρόμια», από τα οποία οφείλει να περάσει οποιαδήποτε προσέγγιση μέτρησης της έννοιας, αφορούν: (α) την επιλογή μεταξύ ενός μονοδιάστατου δείκτη, ή περισσότερων δεικτών, (β) την επιλογή του κατάλληλου πεδίου αναφοράς, (γ) την επιλογή μεταξύ ποσοτικών μεγεθών και ποιοτικών/υποκειμενικών δεικτών και (δ) την επιλογή μεταξύ της δημιουργίας σύνθετων (αθροιστικών) δεικτών, ή της διατήρησης των μεμονωμένων, απλών δεικτών.

Με έναρξη το 1979, το Παγκόσμιο Οικονομικό Συνέδριο (*World Economic Forum*) με επικεφαλής τον καθηγητή *Klaus Schwab* άρχισε την υλοποίηση του Προγράμματος Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας, μελετώντας και καταγράφοντας τις παραμέτρους που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα και την ευημερία των διαφόρων χωρών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει την ετήσια έκδοση της Έκθεσης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (*Global Competitiveness Report*), η οποία αποτελεί από τότε ένα πολύτιμο εργαλείο για τις κυβερνήσεις και τους επιχειρηματικούς ηγέτες ανά τον κόσμο. Σήμερα θεωρείται η πιο περιεκτική συλλογή στοιχείων ανταγωνιστικότητας παγκοσμίως με πολύ μεγάλο εύρος αποδοχής, αξιολογώντας ταυτόχρονα τις συγκριτικές δυνάμεις και τις αδυναμίες των σημαντικότερων οικονομιών του κόσμου.

Για την υλοποίηση του προγράμματος συνεργάζονται προσωπικότητες του ακαδημαϊκού χώρου από όλον τον κόσμο, ενώ έχει κινητοποιηθεί ένα παγκόσμιο δίκτυο συνεργαζόμενων ερευνητικών ιδρυμάτων, ένα για κάθε χώρα. Για τη μέτρηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα των χωρών γίνεται χρήση τόσο υπαρκτών ποσοτικών δεδομένων (*hard*

data) διαθέσιμων προς το κοινό, όσο και μη υπαρκτών δεδομένων (*soft data*) που αντλούνται μέσω κατάλληλης έρευνας και αξιολόγησης με ερωτηματολόγια (*Executive Opinion Survey*) τα οποία καλούνται να συμπληρώσουν κατά την κρίση τους επιχειρηματικοί ηγέτες από όλον τον κόσμο. Ποσοτικές μετρήσεις χρησιμοποιούνται για παράδειγμα, για τους ρυθμούς ευρεσιτεχνίας, διείσδυσης στο Διαδίκτυο και την κινητή τηλεφωνία. Ωστόσο, για κάποιες από τις άλλες διαστάσεις που μετρώνται, δεν υπάρχουν αξιόπιστες πηγές υπαρκτών ποσοτικών δεδομένων, ιδιαίτερα για ένα τέτοιο πλήθος χωρών. Τα μη υπαρκτά δεδομένα από την έρευνα αυτή είναι επομένως αναπόφευκτα για την έκθεση ανταγωνιστικότητας. Τα ερωτήματα της αξιολόγησης έχουν στόχο να συλλάβουν την κατάσταση των συνθηκών που επικρατούν σε μια χώρα, με τρόπο που θα σημαίνει κάτι για όσους ανταποκρίθηκαν σε αυτή. Για παράδειγμα, τα αποθέματα ανθρώπινου κεφαλαίου εκτιμώνται με μια ερώτηση σχετική με την ποιότητα των δημόσιων σχολείων γιατί αυτό είναι κάτι που οι συμμετέχοντες μπορούν να συγκρίνουν πιο εύκολα από χώρα σε χώρα. Η ποιότητα των σχολείων αναμένεται να έχει υψηλό συσχετισμό με το απόθεμα βασικών δεξιοτήτων. Η αξιολόγηση δεν προσφέρει μόνο πολλές μοναδικές μετρήσεις αλλά συλλαμβάνει και τις ενημερωμένες κρίσεις χιλιάδων πραγματικών συμμετεχόντων στις εξεταζόμενες οικονομίες.

Οι απαντήσεις της αξιολόγησης είναι σημαντικές, γιατί αντικατοπτρίζουν τις νοοτροπίες των ανθρώπων σε θέσεις λήψης αποφάσεων που καθορίζουν τελικά την οικονομική δραστηριότητα. Χρησιμοποιείται η μέση απάντηση των συμμετεχόντων στην αξιολόγηση σε κάθε χώρα ως ανεξάρτητη μεταβλητή, ενώ για να αποτιμηθεί η εγκυρότητα των απαντήσεων μέσα στις χώρες, διενεργούνται κατάλληλες στατιστικές αναλύσεις που αποδεικνύουν του λόγου το αληθές.

Για τους λόγους αυτούς, η μεθοδολογία της ανάλυσης αυτής και οι εκτιμήσεις θα στηριχτούν στο συνδυασμό στοιχείων εξωτερικών ώστε να δώσουν μια συνδυασμένη εικόνα της εξειδίκευσης και ανταγωνιστικής ικανότητας ενός μεγάλου αριθμού προϊόντων ή κλάδων της οικονομίας. Η ανάλυση θα περιλαμβάνει:

- θα επικεντρωθεί στις διεθνείς ανταλλαγές της χώρας (εξαγωγές, εισαγωγές),

- θα αξιοποιήσει όμως επίσης τα στοιχεία διεθνών ανταλλαγών του ΟΟΣΑ προκειμένου να εκτιμηθούν μια σειρά από δείκτες διεθνούς εξειδίκευσης και ανταγωνιστικής ικανότητας των ελληνικών εξαγωγών σε διάφορες περιοχές ή ομάδες χωρών και να γίνουν συγκρίσεις με τις αντίστοιχες επιδόσεις τρίτων χωρών σε ένα μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα που αναδεικνύει και τη δυναμική κάθε μιας. Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ παρέχονται σε μια μορφή που επιτρέπει και συγκρίσεις για μεγαλύτερη περίοδο απ' ό,τι με τη Eurostat και κάνει εφικτές πρόσθετες εκτιμήσεις,
- θα κινηθεί σε επίπεδο διψήφιας ταξινόμησης των προϊόντων (περίπου 60 προϊόντα), αλλά θα περάσει σε πιο αναλυτικό επίπεδο ταξινόμησης για τα προϊόντα εκείνα που παρουσιάζεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη σκοπιά της μελέτης αυτής (δηλ. των τεχνολογικών τους χαρακτηριστικών),
- θα αναλύσει την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων σε σύγκριση με διάφορες ομάδες χωρών, δεδομένου ότι πολύ συχνά μια ισχυρή ή μια αδύναμη ανταγωνιστική εικόνα ενός προϊόντος ή ενός κλάδου, όπως αναφέρθηκε ήδη, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι ισχύει απέναντι σε όλους.
- η ανάλυση θα γίνει με επιλογή 3 χρονικών σημείων στην περίοδο που αναφέρθηκε, ώστε να φανούν και οι αλλαγές (ή οι σταθερότητες) που πιθανόν σημειώνονται διαχρονικά, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τη διαχρονική εξέλιξη των εξαγωγικών επιδόσεων για σημαντικά ελληνικά προϊόντα σε σχέση και με ειδικές αγορές, πάντα με αναφορά στα τεχνολογικά χαρακτηριστικά τους,

Το ζητούμενο της ανάλυσης αυτής είναι να προσδιοριστεί:

- το μέγεθος και κυρίως η διαχρονική εξέλιξη του ανταγωνιστικού ελλείμματος κατά προϊόν,
- τα προϊόντα /κλάδοι στα οποία εντοπίζεται ανταγωνιστικό έλλειμμα ή στα οποία εντοπίζεται μια ισχυρή ανταγωνιστική ικανότητα,
- οι ομάδες χωρών απέναντι στις οποίες τα διάφορα προϊόντα έχουν ισχυρή ή αδύναμη ανταγωνιστική βάση, σε ποια έκταση και με ποια εξέλιξη στο χρόνο.

Η παραπάνω ανάλυση θα επιτρέψει να περάσουμε στο επόμενο βήμα, δηλαδή να εξετάσουμε ποια προϊόντα αποτελούν 'πόλους' ισχυρής ή αδύναμης εξαγωγικής ανταγωνιστικής ικανότητας της χώρας. Θα χρησιμοποιηθούν διεθνείς ταξινομήσεις των προϊόντων σε πέντε κατηγορίες

(προϊόντα έντασης πρώτων υλών και αγροτικής παραγωγής, προϊόντα ‘χαμηλής τεχνολογίας’, ‘χαμηλής προς μέση τεχνολογία’, ‘μέσης προς υψηλή τεχνολογία’ και ‘υψηλής τεχνολογίας’). Αυτό θα επιτρέψει την ανάλυση των εξαγωγικών επιδόσεων της οικονομίας από τη σκοπιά των τεχνολογικών χαρακτηριστικών της παραγωγής και των μεταβολών που παρατηρούνται μακροχρόνια, καθώς και της σημασίας και επίδρασής τους στην ανταγωνιστικότητα κατά μεγάλες ενότητες προϊόντων /κλάδων και γεωγραφικών περιοχών.

2.2 Η δυναμική της ελληνικής ανταγωνιστικότητας 1995-2013

Η επικέντρωση στην ανταγωνιστικότητα στην περίοδο 1995-2013 έχει δύο λόγους. Ο πρώτος σχετίζεται με το γεγονός, ότι παρά τις έντονες μακροοικονομικές ανισορροπίες μέχρι περίπου το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, η οικονομία κινείται σε ένα πιο ομαλό πολιτικό σκηνικό μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η περίοδος αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι αντανάκλα τη δυναμική, τις δυνατότητες και αδυναμίες και τις επιδόσεις της οικονομίας. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι το 1993 σημειώνονται μεταβολές ή και προβλήματα στην παρουσίαση των στατιστικών στοιχείων του εξωτερικού εμπορίου, που έχουν ως αποτέλεσμα, ότι διαχρονικές συγκρίσεις για την ανταγωνιστικότητα πιθανόν να έχουν σημαντικές αδυναμίες.

Η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας στην ενότητα αυτή θα κινηθεί σε ένα γενικό επίπεδο, με την έννοια του συνόλου των διεθνών ανταλλαγών ή ορισμένων μεγάλων ομάδων προϊόντων.

Έτσι, το δεύτερο επίπεδο ανάλυσης θα στηριχθεί στο δείκτη Balassa. Ο δείκτης αυτός θα επιτρέψει να παρουσιαστούν οι γενικές τάσεις για την Ελλάδα και άλλες χώρες σε επίπεδο κατ’ αρχάς συνολικών εμπορικών ανταλλαγών, ενώ στη συνέχεια θα επιτρέψει και μια ανάλυση σε επίπεδο προϊόντων, γεωγραφικών περιοχών και έντασης τεχνολογίας.

2.3 Στατιστικά στοιχεία και διάκριση προϊόντων και αγορών

Η παρουσίαση της διαχρονικής εξέλιξης των ομάδων των ελληνικών προϊόντων βασίζεται στα στοιχεία του ΟΟΣΑ. Η μονάδα μέτρησης είναι το δολάριο Αμερικής (USD \$) εκφρασμένη σε εκατομμύρια δολάρια.

Στην εργασία αυτή έχουν επιλεγεί έξι γενικές κατηγορίες προϊόντων από τους πίνακες του ΟΟΣΑ και οι οποίες είναι:

1. προϊόντα «αγροτικά-πρώτες ύλες»
2. προϊόντα «χαμηλής τεχνολογίας»
3. προϊόντα «χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας»
4. προϊόντα «μέσης προς υψηλής τεχνολογίας»
5. προϊόντα «υψηλής τεχνολογίας»
6. προϊόντα «μη καθοριζόμενα»

Οι αγορές που έχουν επιλεγεί αντιπροσωπεύουν τους εταίρους της Ελλάδας και τις σημαντικότερες αγορές παγκοσμίως και είναι:

1. Χώρες ΕΕ κοινού νομίσματος Ευρώ
2. Χώρες ΕΕ με δικό τους νόμισμα εκτός Ευρώ
3. ΗΠΑ-Ιαπωνία
4. Κίνα-Ρωσία
5. Υπόλοιπος κόσμος

Τα στοιχεία που έχουν επιλεγεί είναι της οικονομικής περιόδου 1995-2013 και έχουν ομαδοποιηθεί στις εξής περιόδους:

1. διάκριση εμπορίου πριν το Ευρώ (1995-2001)
2. διάκριση εμπορίου μετά το Ευρώ (2002-2008)
3. διάκριση εμπορίου μετά την κρίση (2009-2013)

Οι χώρες που έχουν επιλεγεί για να εξεταστεί το εμπόριό τους τόσο σε απόλυτα μεγέθη όσο και σε % διάρθρωση είναι τέσσερις. Οι χώρες αυτές ανήκουν στην ΟΝΕ η κρίση απείλησε σοβαρά τις οικονομίες τους. Επιπλέον εξετάζεται μια χώρα εκτός ΟΝΕ, η Τουρκία η οποία βρίσκεται γεωγραφικά στον ίδιο χώρο με τις προηγούμενες.. Οι χώρες αυτές είναι:

1. Ελλάδα
2. Ιταλία
3. Πορτογαλία
4. Ισπανία

5. Τουρκία

Από τη βιβλιογραφία έχουν επιλεγεί οι εξής δύο αντιπροσωπευτικοί δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας και είναι:

1. Δείκτης Balassa
2. Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου
3. Δείκτης αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος

Στον πρώτο πίνακα παρουσιάζονται οι **Εισαγωγές, Εξαγωγές και το Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια).**

Στον δεύτερο πίνακα παρουσιάζεται η **% διάρθρωση εισαγωγών και εξαγωγών με βάση τις περιοχές που συναλλάσσονται.**

Στον τρίτο πίνακα παρουσιάζεται η **% διάρθρωση εισαγωγών και εξαγωγών με βάση τις κατηγορίες προϊόντων.**

Στον τέταρτο πίνακα παρουσιάζονται τα **μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές**

Κεφάλαιο 3

ΤΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1 η Ελλάδα πριν εισέλθει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) εισήγαγε προϊόντα αξίας (μέσος όρος περιόδου 1995-2001) 28.2 δισεκ. \$ με μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο τις χώρες της ζώνης του \$ (14.7 δισεκ. \$). Μετά την είσοδο στην ONE και μέχρι το 2008, οι εισαγωγές διπλασιάστηκαν με αποτέλεσμα να φθάσουν τα 59.2 δισεκ. \$. Στην περίοδο αυτή αυξήθηκαν σημαντικά οι εισαγωγές από τον υπόλοιπο κόσμο (από 6.5 σε 15.4 δισεκ. \$) καθώς και οι εισαγωγές από την Κίνα-Ρωσία όπου 5πλασιάστηκαν (από 1.4 σε 6.4 δισεκ. \$). Μικρότερη αύξηση αντίστοιχα σημείωσαν οι εισαγωγές από τις ΗΠΑ και Ιαπωνία. Μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης και μέχρι το 2013 όπου υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, οι εισαγωγές σημειώνουν και πάλι αύξηση (από τα 59.2 δισεκ. \$ πριν την κρίση, σε 63.0 δισεκ. \$ κατά την διάρκεια της κρίσης). Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι στις παλαιές αγορές (Ευρώπη, ΗΠΑ και Ιαπωνία) σημειώνεται κάμψη στις εισαγωγές, ενώ αντίθετα στις νέες αγορές (Κίνα, Ρωσία, Υπόλοιπος Κόσμος –Βαλκάνια) οι εισαγωγές συνεχίζουν να αυξάνονται.

Όσον αφορά τις εξαγωγές της Ελλάδος, σύμφωνα με τον Πίνακα 2^α, η ελληνική οικονομία πριν εισέλθει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) εξήγαγε προϊόντα αξίας (μέσος όρος περιόδου 1995-2001) 10.9 δισεκ. \$ με μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο τις χώρες της ζώνης του \$ (4.5 δισεκ. \$). Μετά την είσοδο στην ONE και μέχρι το 2008, οι εξαγωγές αυξήθηκαν και έφθασαν τα 18.2 δισεκ. \$. Στην περίοδο αυτή αυξήθηκαν σημαντικά οι εξαγωγές προς τον υπόλοιπο κόσμο (από 3.1 σε 5.2 δισεκ. \$), καθώς και οι εξαγωγές προς τις χώρες της ζώνης του \$ (από 4.5 σε 6.5 δισεκ. \$). Μικρότερα μερίδια εξαγωγών καταγράφονται προς την Κίνα-Ρωσία και ΗΠΑ – Ιαπωνία. Μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης και μέχρι το 2013, οι εξαγωγές σημειώνουν σημαντική αύξηση (από τα 18.2 δισεκ. \$ πριν την κρίση, σε 29.0 δισεκ. \$ κατά την διάρκεια της κρίσης). Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι καταγράφεται αύξηση σε όλες τις αγορές με την σημαντικότερη αύξηση στις χώρες του υπόλοιπου κόσμου (από 5.1 σε 12.2 δισεκ. \$). Η αύξηση των εξαγωγών που καταγράφεται πριν την είσοδο στην ONE και σήμερα (κατά την διάρκεια της κρίσης) φθάνει τα 265% (από 10.9 δισεκ. \$ σε 29.0 δισεκ. \$).

Πίνακας 1. Εισαγωγές της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια)

		ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΣΥΝΟΛΟ
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ		
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	1,942	334	89	29	531	2,925	
	2002-2008	3,160	627	56	110	872	4,825	
	2009-2013	3,652	979	50	100	942	5,722	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	3,002	788	204	274	950	5,219	
	2002-2008	4,697	1,228	272	839	1,668	8,703	
	2009-2013	3,924	1,589	237	803	1,633	8,186	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	2,922	876	112	984	3,072	7,966	
	2002-2008	5,507	1,526	274	4,458	8,131	19,896	
	2009-2013	5,037	1,851	291	7,132	12,383	26,694	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2,744	611	1,015	84	1,259	5,712	
	2002-2008	5,532	1,120	1,985	315	3,330	12,282	
	2009-2013	3,737	875	711	765	3,135	9,222	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,195	1,026	624	149	835	6,830	
	2002-2008	8,573	1,945	775	679	1,419	13,391	
	2009-2013	7,792	2,084	430	1,091	1,455	12,852	
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0	0	0	0	0	0	
	2002-2008	61	1	0	0	3	66	
	2009-2013	9	1	3	0	1	14	
Σύνολο	1995-2001	14,709	3,586	2,044	1,376	6,516	28,230	
	2002-2008	27,532	6,447	3,369	6,402	15,423	59,173	
	2009-2013	24,390	7,411	1,721	9,891	19,554	62,967	

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Πίνακας 2. Εξαγωγές της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια)

		ΕΞΑΓΩΓΕΣ					
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές	ΗΠΑ	ΚΙΝΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
			χώρες Ε.Ε.	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΡΩΣΙΑ	ΚΟΣΜΟΣ	
			27				
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	542	146	92	17	253	1,050
	2002-2008	864	359	121	58	315	1,718
	2009-2013	1,275	610	106	123	551	2,666
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1,682	765	204	206	941	3,799
	2002-2008	1,700	1,160	249	308	1,399	4,817
	2009-2013	2,034	1,702	244	421	1,884	6,285
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1,842	1,040	239	49	1,839	5,009
	2002-2008	2,261	1,875	435	88	2,266	6,925
	2009-2013	2,693	2,642	646	194	8,060	14,235
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	129	147	39	48	190	553
	2002-2008	266	373	70	27	438	1,174
	2009-2013	313	368	123	16	588	1,408
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	324	427	37	18	336	1,141
	2002-2008	1,135	1,126	61	44	700	3,065
	2009-2013	1,385	1,197	96	70	951	3,698
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0	0	0	0	0	0
	2002-2008	242	22	41	7	38	351
	2009-2013	317	42	66	19	216	661
Σύνολο	1995-2001	4,533	2,367	585	332	3,069	10,887
	2002-2008	6,545	4,921	989	533	5,166	18,155
	2009-2013	8,017	6,561	1,282	843	12,250	28,953

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Στην περίοδο πριν την ΟΝΕ, σε επίπεδο προϊόντων, ανάλογα με τον βαθμό ενσωμάτωσης της τεχνολογίας τους, οι αλλαγές που σημειώνονται στο σύνολο των εισαγωγών και των εξαγωγών ακολουθούν περίπου την ίδια κατεύθυνση. Πιο συγκεκριμένα:

Α) Αγροτικά-πρώτες ύλες: Κοινός παρανομαστής είναι η θεαματική αύξηση των εξαγωγών την περίοδο της κρίσης σε όλες τις ομάδες των χωρών που εξετάζονται αλλά αξίζει να σημειωθεί η πολύ μεγάλη αύξηση που σημειώνεται στην Κίνα-Ρωσία όπου από 17 εκατ. \$ ανεβαίνει στα 58 εκατ. \$ την περίοδο του ευρώ προ κρίσης και στα 123 εκατ. \$ την περίοδο της κρίσης. Η ιδιαίτερη αναφορά της αύξησης αυτής γίνεται γιατί η Κίνα-Ρωσία αποτελούν τεράστιες αγορές και η αυξητική τάση που σημειώνεται τα τελευταία χρόνια φαίνεται να είναι συνεχής και οι προοπτικές πολύ μεγάλες για περαιτέρω αύξηση των εξαγωγών. Δεν είναι τυχαίο ότι την περίοδο της κρίσης σημειώνεται για πρώτη φορά θετικό εμπορικό ισοζύγιο κατά 20 εκατ.\$.

Αν δε θελήσουμε να εμβαθύνουμε γιατί υπάρχει αρνητικό ισοζύγιο με τις χώρες αυτές τις περιόδους της δραχμής και του Ευρώ προ κρίσης, μάλλον θα πρέπει να αναζητηθεί στις πρώτες ύλες κυρίως (π.χ. τύρφη από Ρωσία) και όχι σε αυτά καθ' αυτά τα αγροτικά προϊόντα.

B) **Χαμηλής τεχνολογίας**: Αν και υπάρχει αύξηση των εξαγωγών με βάση τις χρονικές περιόδους σε όλες τις ομάδες των χωρών, εν τούτοις το εμπορικό ισοζύγιο είναι σε πολλές περιπτώσεις αρνητικό με τις μεγαλύτερες τιμές να σημειώνονται στη ζώνη του Ευρώ.

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι στην ομάδα των χωρών της ΕΕ των 27, την περίοδο της κρίσης σημειώνεται θετικό εμπορικό ισοζύγιο με σημαντική αύξηση των εξαγωγών σε σχέση με τις άλλες χρονικές περιόδους της τάξης των 113 εκατ. \$. Ακριβώς ίδια είναι η εικόνα και στη κατηγορία των χωρών Υπόλοιπος κόσμος με θετικό εμπορικό ισοζύγιο την περίοδο της κρίσης που φτάνει τα 25 εκατ.\$. Σε μικρότερη κλίμακα της τάξης των 7 εκατ. \$ ακολουθεί η ομάδα ΗΠΑ-Ιαπωνία.

Γ) **Χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας**: Η ίδια τάση παρατηρείται και σε αυτήν την κατηγορία προϊόντων με αυξήσεις των εξαγωγών σε όλες τις ομάδες των χωρών και με τις μεγαλύτερες τιμές να σημειώνονται την περίοδο της κρίσης, όμως η μοναδική περίπτωση που σημειώνεται θετικό εμπορικό ισοζύγιο είναι η ομάδα ΗΠΑ-Ιαπωνία. Παρά την θεαματική αύξηση των εξαγωγών στην Ομάδα χωρών Υπόλοιπος κόσμος όπου από 1.839 εκατ.\$ την εποχή της δραχμής φτάνει τα 8.060 εκατ.\$ την εποχή της κρίσης, εν τούτοις το εμπορικό ισοζύγιο ακόμα και σε αυτήν την περίοδο της αύξησης των εξαγωγών παραμένει υψηλό της τάξης των 4.323 εκατ.\$.

Πίνακας 3. Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια)

		ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ					
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	-1,400	-188	3	-12	-279	-1,875
	2002-2008	-2,296	-268	65	-51	-557	-3,107
	2009-2013	-2,376	-368	57	23	-391	-3,055
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-1,320	-23	1	-68	-9	-1,420
	2002-2008	-2,997	-67	-23	-531	-268	-3,886
	2009-2013	-1,890	113	7	-382	251	-1,901
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	-1,080	164	127	-936	-1,232	-2,957
	2002-2008	-3,246	349	161	-4,370	-5,864	-12,971
	2009-2013	-2,345	791	355	-6,938	-4,323	-12,459
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-2,614	-463	-977	-36	-1,069	-5,159
	2002-2008	-5,266	-747	-1,915	-288	-2,892	-11,108
	2009-2013	-3,424	-506	-588	-749	-2,547	-7,815
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-3,871	-599	-588	-131	-499	-5,688
	2002-2008	-7,438	-819	-714	-635	-720	-10,326
	2009-2013	-6,407	-888	-334	-1,021	-504	-9,155
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0	0	0	0	0	0
	2002-2008	181	21	41	7	35	285
	2009-2013	308	41	64	19	215	646
Σύνολο	1995-2001	-10,175	-1,219	-1,459	-1,044	-3,447	-17,344
	2002-2008	-20,987	-1,526	-2,380	-5,868	-10,257	-41,018
	2009-2013	-16,374	-850	-440	-9,047	-7,305	-34,015

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας σε εκατ. δολάρια είναι σε όλες τις κατηγορίες των προϊόντων με όλες τις ομάδες των χωρών που αναλύονται και στις τρεις χρονικές περιόδους αρνητικό. Η μόνη κατηγορία που εξαιρείται είναι των μη καθοριζόμενων προϊόντων όπου σημειώνεται θετικό ισοζύγιο και μάλιστα με αυξητική τάση όπου από μηδενικές τιμές την περίοδο της δραχμής σημειώνει σημαντική αύξηση την περίοδο του Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης, με κυριότερους αποδέκτες εξαγωγών τις χώρες της ζώνης του Ευρώ και τον υπόλοιπο κόσμο (Πίνακας 1γ).

Αναλυτικά ο σχολιασμός για το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας στις παραμέτρους που εξετάζονται (είδος προϊόντων, χρόνος, χώρες) έχει ως εξής:

Δ) Μέσης προς υψηλής τεχνολογίας: Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της κατηγορίας προϊόντων είναι α) πουθενά δεν σημειώνεται θετικό εμπορικό ισοζύγιο β) οι χώρες της ζώνης του Ευρώ ο Υπόλοιπος κόσμος και οι ΗΠΑ-Ιαπωνία, είναι οι ομάδες των χωρών απ' όπου γίνονται οι μεγαλύτερες εισαγωγές γ) Αξίζει να σημειωθεί η μεγάλη αυξητική τάση που υπάρχει

με την ομάδα χωρών Κίνα-Ρωσία όπου από 84 εκατ. \$ την περίοδο της δραχμής ανεβαίνουμε στα 765 εκατ. \$ την περίοδο της κρίσης. Φαίνεται πως η μείωση της καταναλωτικής δύναμης εκείνη την περίοδο στρέφει τον καταναλωτή σε αγορές φτηνότερων προϊόντων από τις χώρες αυτές δ) Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι αξιοσημείωτο ότι και σε αυτόν τον τομέα παρουσιάζεται αύξηση των εξαγωγών την περίοδο της κρίσης. Μόνη εξαίρεση η Κίνα-Ρωσία όπου με βάση τις χρονικές περιόδους σημειώνεται πτώση των εξαγωγών με τη μικρότερη τιμή να υπάρχει την περίοδο της κρίσης.

Ε) Υψηλής τεχνολογίας: Ακριβώς η ίδια εικόνα με την προηγούμενη κατηγορία προϊόντων με μεγάλα αρνητικά εμπορικά ισοζύγια με όλες τις ομάδες των χωρών και με μόνο ενθαρρυντικό στοιχείο την τάση αύξησης των εξαγωγών που υπάρχει και είναι σημαντική στις δύο περιόδους του Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης.

ΣΤ) **Προϊόντα μη καθοριζόμενα**: Η πιο ενδιαφέρουσα κατηγορία προϊόντων από την άποψη ότι είναι η μόνη στην οποία σημειώνεται θετικό εμπορικό ισοζύγιο όπως ήδη αναφέρθηκε. Το στοιχείο που είναι καθοριστικό είναι ότι την εποχή της δραχμής είναι ανύπαρκτο το εμπόριο (μηδενικές εξαγωγές-εισαγωγές) και αρχίζει να εμφανίζεται δραστηριότητα την εποχή του Ευρώ με αυξητική τάση αρκετά σημαντική την περίοδο της κρίσης στις εξαγωγές ενώ αξίζει να σημειωθεί η μηδενική εισαγωγική δραστηριότητα από Κίνα-Ρωσία και στις τρεις χρονικές περιόδους. Ελάχιστη είναι και από τις λοιπές χώρες της ΕΕ των 27 και από ΗΠΑ-Ιαπωνία. Στο σύνολο του ισοζυγίου από 0 την εποχή της δραχμής φτάνει σε θετικό ισοζύγιο της τάξης των 646 εκατ.\$ την περίοδο της κρίσης, ενώ είναι αξιομνημόνευτο και το θετικό ισοζύγιο την περίοδο του Ευρώ 2002-2008 που φτάνει τα 285 εκατ.\$. Εξίσου σημαντική διαφοροποίηση του ισοζυγίου σημειώνεται και στον Υπόλοιπο κόσμο όπου από μηδενική τιμή την περίοδο της δραχμής και 35 εκατ. \$ την περίοδο του ευρώ προ κρίσης ανέρχεται στο επίπεδο των 215 εκατ. \$ την περίοδο της κρίσης.

Το τελευταίο σχόλιο αφορά στο σύνολο του εμπορικού ισοζυγίου για όλες τις ομάδες των χωρών στις τρεις περιόδους όπου την εποχή της δραχμής κυμαίνεται στα 17.344 εκατ.\$ ανεβαίνει θεαματικά στα 41.018 εκατ.\$ την περίοδο του ευρώ προ κρίσης και πέφτει όχι όμως πολύ στα 34.015 εκατ.\$ την περίοδο της κρίσης και αυτό είναι αξιοσημείωτο για τα δεδομένα της εποχής αυτής με τη στενότητα στη ρευστότητα και τον περιορισμό της καταναλωτικής δύναμης.

3.1 Διάρθρωση του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου

Η πρώτη ανάγνωση του πίνακα δείχνει ότι σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αφορούν σε πολύ υψηλά ποσοστά τις χώρες της ΕΕ και σε πολλές περιπτώσεις τις χώρες της ζώνης του Ευρώ. Αναλυτικότερα η ανάλυση δείχνει ότι:

Α) Αγροτικά πρώτες ύλες: Στις εξαγωγές το ποσοστό φτάνει το 50% και στις εισαγωγές το 65% στη χώρες της ζώνης του Ευρώ και στις τρεις περιόδους που αναλύονται. Αθροιστικά στο σύνολο των χωρών της ΕΕ των 27 τα ποσοστά ανεβαίνουν στο 70 και 80% αντίστοιχα.

Πίνακας 4. % διάρθρωση εξαγωγών με βάση τις περιοχές που συναλλάσσονται

		ΕΞΑΓΩΓΕΣ					ΣΥΝΟΛΟ
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ Σ ΚΟΣΜΟΣ	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	51.7	13.9	8.7	1.6	24.1	100.0
	2002-2008	50.3	20.9	7.0	3.4	18.3	100.0
	2009-2013	47.8	22.9	4.0	4.6	20.7	100.0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	44.3	20.1	5.4	5.4	24.8	100.0
	2002-2008	35.3	24.1	5.2	6.4	29.1	100.0
	2009-2013	32.4	27.1	3.9	6.7	30.0	100.0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	36.8	20.8	4.8	1.0	36.7	100.0
	2002-2008	32.7	27.1	6.3	1.3	32.7	100.0
	2009-2013	18.9	18.6	4.5	1.4	56.6	100.0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	23.4	26.6	7.0	8.7	34.3	100.0
	2002-2008	22.6	31.8	6.0	2.3	37.3	100.0
	2009-2013	22.2	26.2	8.8	1.1	41.7	100.0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	28.4	37.4	3.2	1.6	29.4	100.0
	2002-2008	37.0	36.7	2.0	1.4	22.8	100.0
	2009-2013	37.4	32.4	2.6	1.9	25.7	100.0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001						
	2002-2008	69.1	6.2	11.8	2.1	10.9	100.0
	2009-2013	48.0	6.4	10.0	2.9	32.7	100.0
Σύνολο	1995-2001	41.6	21.7	5.4	3.1	28.2	100.0
	2002-2008	36.1	27.1	5.4	2.9	28.5	100.0
	2009-2013	27.7	22.7	4.4	2.9	42.3	100.0

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Πίνακας 5. % διάρθρωση εισαγωγών με βάση τις περιοχές που συναλλάσσονται

		ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΣΥΝΟΛΟ
		Ζώνη Ευρώ	Λουτές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ Σ ΚΟΣΜΟΣ		
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	66.4	11.4	3.0	1.0	18.2	100.0	
	2002-2008	65.5	13.0	1.2	2.3	18.1	100.0	
	2009-2013	63.8	17.1	0.9	1.7	16.5	100.0	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	57.5	15.1	3.9	5.2	18.2	100.0	
	2002-2008	54.0	14.1	3.1	9.6	19.2	100.0	
	2009-2013	47.9	19.4	2.9	9.8	20.0	100.0	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	36.7	11.0	1.4	12.4	38.6	100.0	
	2002-2008	27.7	7.7	1.4	22.4	40.9	100.0	
	2009-2013	18.9	6.9	1.1	26.7	46.4	100.0	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	48.0	10.7	17.8	1.5	22.0	100.0	
	2002-2008	45.0	9.1	16.2	2.6	27.1	100.0	
	2009-2013	40.5	9.5	7.7	8.3	34.0	100.0	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	61.4	15.0	9.1	2.2	12.2	100.0	
	2002-2008	64.0	14.5	5.8	5.1	10.6	100.0	
	2009-2013	60.6	16.2	3.3	8.5	11.3	100.0	
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001							
	2002-2008	92.8	1.2	0.6	0.2	5.3	100.0	
	2009-2013	64.2	6.2	18.9	2.6	8.0	100.0	
Σύνολο	1995-2001	52.1	12.7	7.2	4.9	23.1	100.0	
	2002-2008	46.5	10.9	5.7	10.8	26.1	100.0	
	2009-2013	38.7	11.8	2.7	15.7	31.1	100.0	

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Ακολουθεί ο Υπόλοιπος κόσμος με ποσοστά 20 και 17% αντίστοιχα για εξαγωγές και εισαγωγές. Απομένει έτσι ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 10% για τις εξαγωγές και 3% περίπου για τις εισαγωγές που κατανέμεται στις υπόλοιπες χώρες που εξετάζονται. Όσον αφορά στην Ελλάδα αξίζει να σημειωθεί ότι στις τεράστιες αγορές της Κίνας-Ρωσίας η τάση στις εξαγωγές είναι αυξητική φτάνοντας από 1,6% την περίοδο της δραχμής στο 4,6% την περίοδο της κρίσης. Το συμπέρασμα της ανάλυσης στην κατηγορία αυτή είναι ότι η ΕΕ και ιδιαίτερα οι χώρες της ζώνης του Ευρώ αποτελούν την κύρια ομάδα χωρών για εμπορικές συναλλαγές τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές. Ενθαρρυντική παρουσιάζεται η τάση ανόδου που σημειώνεται στις εξαγωγές για την Ελλάδα στις μεγάλες αγορές της Κίνας-Ρωσίας.

Β) Χαμηλής τεχνολογίας: Παρόμοια εικόνα με την προηγούμενη κατηγορία προϊόντων και αν και στη ζώνη των χωρών του Ευρώ σημειώνεται μια μείωση με βάση τις χρονικές περιόδους, φαίνεται πως αναπληρώνεται από μια περίπου αντίστοιχη αύξηση από τις υπόλοιπες χώρες της

ΕΕ των 27, έτσι ώστε τελικά στο πεδίο των εξαγωγών και στις τρεις περιόδους το αθροιστικό ποσοστό στην ΕΕ να είναι της τάξης περίπου του 60% και ανάλογη πορεία ακολουθούν και οι εισαγωγές όπου παρά την ίδια εικόνα όσον αφορά στη μείωση στη ζώνη των χωρών του Ευρώ, υπάρχει αντίστοιχη αύξηση από τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ των 27, έτσι ώστε το συνολικό ποσοστό να παραμένει υψηλό περίπου στο 70% και στις τρεις χρονικές περιόδους. Ο Υπόλοιπος κόσμος και σε αυτήν την περίπτωση είναι υψηλά με τις εξαγωγές να σημειώνουν ποσοστιαία αύξηση με βάση τις χρονικές περιόδους ενώ οι εισαγωγές είναι περίπου στο ίδιο επίπεδο.

Αν και στις εξαγωγές στις μεγάλες αγορές της Ρωσίας-Κίνας σημειώνεται μια μικρή αύξηση με βάση τις χρονικές περιόδους, εν τούτοις οι εισαγωγές σχεδόν διπλασιάζονται σε ποσοστά την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση. Φαίνεται πώς οι χαμηλότερες τιμές των χωρών αυτών στην κατηγορία αυτή των προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας δημιουργεί συνθήκες μεγαλύτερων εισαγωγών από τη χώρα μας.

Οι ΗΠΑ-Ιαπωνία κινούνται σταθερά σε χαμηλά ποσοστά και στις τρεις περιόδους τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές.

Γ) Χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας: Η κυριότερη παρατήρηση σε αυτήν την κατηγορία αφορά στο γεγονός ότι οι εξαγωγές από 57% περίπου την πρώτη χρονική περίοδο στις χώρες της ΕΕ και 60% την δεύτερη χρονική περίοδο πέφτει στο 37% την περίοδο της κρίσης. Οι απώλειες αυτές στο εξαγωγικό τομέα αναπληρώνονται από τον Υπόλοιπο κόσμο όπου από 35% περίπου την πρώτη χρονική περίοδο ανέρχεται στο 57% την περίοδο της κρίσης. Η τάση αυτή που αναλύθηκε για τις εξαγωγές ακολουθεί σχεδόν με την ίδια ακολουθία και τις εισαγωγές όπου οι μικρότερες τιμές στις χώρες της ΕΕ σημειώνονται την περίοδο της κρίσης. Ένα άλλο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό είναι ότι οι εισαγωγές της Ελλάδας διπλασιάζονται ως ποσοστό από Κίνα-Ρωσία την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση σε σχέση με την περίοδο της δραχμής. Εδώ φαίνεται να παίζει ρόλο η συναλλαγματική ισοτιμία μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ευρωζώνη. Στις εξαγωγές το ποσοστό είναι σταθερά χαμηλό 1,2% περίπου και στις τρεις χρονικές περιόδους. Τέλος οι ΗΠΑ-Ιαπωνία δεν σημειώνουν καμία αξιολογη μεταβολή τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές.

Δ) Μέσης προς υψηλής τεχνολογίας: Και σε αυτήν την κατηγορία προϊόντων οι χώρες της ΕΕ σημειώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό και στις εξαγωγές και στις εισαγωγές της τάξης του 50 και 60% αντίστοιχα και στις τρεις περιόδους. Ο Υπόλοιπος κόσμος ακολουθεί με τάση αύξησης στις

εξαγωγές και εισαγωγές. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο προκύπτει από Κίνα-Ρωσία όπου από ένα ποσοστό 9% την πρώτη χρονική περίοδο στις εξαγωγές πέφτει σημαντικά την περίοδο του Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης. Φαίνεται πώς οι συναλλαγματικές διαφορές παίζουν καταλυτικό ρόλο και αντίστροφη ακριβώς πορεία ίσως για τον ίδιο λόγο ακολουθούν οι εισαγωγές όπου από 1,5% την περίοδο της δραχμής ανεβαίνουν στο 8,3% την περίοδο της κρίσης. Οι χαμηλότερες τιμές των προϊόντων αυτών από αυτές τις χώρες φαίνεται πως είναι η αιτία της αύξησης των εισαγωγών. Όσον αφορά στις ΗΠΑ-Ιαπωνία ενώ οι εξαγωγές παρουσιάζουν μια σχετική σταθερότητα της τάξης του 6-8% και στις τρεις περιόδους, οι εισαγωγές παρουσιάζουν μια απότομη πτώση την περίοδο της κρίσης όπου σχεδόν υποδιπλασιάζονται σε σχέση με τις άλλες δύο περιόδους. Φαίνεται ότι τα ακριβότερα προϊόντα από τις χώρες αυτές καλύπτονται από τα φτηνότερα της Κίνας-Ρωσίας.

E) Υψηλής τεχνολογίας: Στις εξαγωγές το ποσοστό στις χώρες της ζώνης του Ευρώ και στις χώρες ευρύτερα της ΕΕ των 27 είναι περίπου ίδια και υψηλά και στις τρεις περιόδους. Το αθροιστικό ποσοστό των εξαγωγών αγγίζει κατά μέσον όρο το 60-70% και είναι περίπου ανάλογα κατανομημένο και στις δύο ομάδες των χωρών. Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως στις εισαγωγές όπου υπάρχει μια συντριπτική διαφορά και στις τρεις χρονικές περιόδους από τις χώρες της ζώνης του Ευρώ της τάξης του 62% περίπου ενώ οι υπόλοιπες χώρες της ΕΕ έχουν ένα ποσοστό 15%. Ενώ στις εξαγωγές στις υπόλοιπες ομάδες των χωρών και στις τρεις περιόδους δεν σημειώνονται σημαντικές μεταβολές και ο Υπόλοιπος κόσμος σημειώνει ποσοστά γύρω στο 25% κατά μέσον όρο. Εντυπωσιακή είναι η μεταστροφή στις εισαγωγές όπου στην ομάδα ΗΠΑ-Ιαπωνία σημειώνεται μια θεαματική πτώση από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο του Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης. Αντίστροφη εντελώς είναι η πορεία των εισαγωγών από Κίνα-Ρωσία όπου σημειώνεται μια σημαντική αύξηση του ποσοστού των εισαγωγών από 2,2% την περίοδο της δραχμής στο 8,5% (σχεδόν τετραπλάσιο) την περίοδο της κρίσης. Ότι χάνεται ως ποσοστό εισαγωγών από τις ακριβές αγορές ΗΠΑ-Ιαπωνίας αναπληρώνεται στο πολλαπλάσιο από τις φτηνές Κίνα-Ρωσία.

Πίνακας 6. % διάρθρωση εξαγωγών με βάση τις κατηγορίες προϊόντων

		ΕΞΑΓΩΓΕΣ					
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ Σ ΚΟΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	12.0	6.2	15.7	5.1	8.2	9.6
	2002-2008	13.2	7.3	12.2	10.9	6.1	9.5
	2009-2013	15.9	9.3	8.3	14.6	4.5	9.2
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	37.1	32.3	34.9	62.1	30.7	34.9
	2002-2008	26.0	23.6	25.2	57.8	27.1	26.5
	2009-2013	25.4	25.9	19.0	50.0	15.4	21.7
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	40.6	43.9	40.8	14.6	59.9	46.0
	2002-2008	34.5	38.1	44.0	16.6	43.9	38.1
	2009-2013	33.6	40.3	50.4	23.0	65.8	49.2
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.9	6.2	6.6	14.4	6.2	5.1
	2002-2008	4.1	7.6	7.1	5.1	8.5	6.5
	2009-2013	3.9	5.6	9.6	1.9	4.8	4.9
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	7.1	18.0	6.3	5.5	10.9	10.5
	2002-2008	17.3	22.9	6.1	8.2	13.5	16.9
	2009-2013	17.3	18.2	7.5	8.3	7.8	12.8
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	2002-2008	3.7	0.4	4.2	1.4	0.7	1.9
	2009-2013	4.0	0.6	5.2	2.3	1.8	2.3
Σύνολο	1995-2001	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	2002-2008	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	2009-2013	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

Πίνακας 7. % διάρθρωση εισαγωγών με βάση τις κατηγορίες προϊόντων

		ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΣΥΝΟΛΟ
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ Σ ΚΟΣΜΟΣ		
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	13.2	9.3	4.4	2.1	8.2	10.4	
	2002-2008	11.5	9.7	1.6	1.7	5.7	8.2	
	2009-2013	15.0	13.2	2.9	1.0	4.8	9.1	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	20.4	22.0	10.0	19.9	14.6	18.5	
	2002-2008	17.1	19.0	8.1	13.1	10.8	14.7	
	2009-2013	16.1	21.4	13.7	8.1	8.4	13.0	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	19.9	24.4	5.5	71.5	47.1	28.2	
	2002-2008	20.0	23.7	8.1	69.6	52.7	33.6	
	2009-2013	20.7	25.0	16.9	72.1	63.3	42.4	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	18.7	17.0	49.7	6.1	19.3	20.2	
	2002-2008	20.1	17.4	58.9	4.9	21.6	20.8	
	2009-2013	15.3	11.8	41.3	7.7	16.0	14.6	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	28.5	28.6	30.6	10.8	12.8	24.2	
	2002-2008	31.1	30.2	23.0	10.6	9.2	22.6	
	2009-2013	31.9	28.1	25.0	11.0	7.4	20.4	
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
	2002-2008	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	
	2009-2013	0.0	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	
Σύνολο	1995-2001	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
	2002-2008	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
	2009-2013	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ.

ΣΤ Προϊόντα μη καθοριζόμενα: Πάρα πολύ μεγάλη συμμετοχή των χωρών της ζώνης του Ευρώ τόσο στις εξαγωγές (70% περίπου) όσο και στις εισαγωγές (93% περίπου) Άλλο χαρακτηριστικό που έχει αναλυθεί και στους άλλους πίνακες είναι η ανυπαρξία δραστηριότητας την περίοδο της δραχμής. Στις ΗΠΑ-Ιαπωνία ενώ οι εξαγωγές έχουν ένα σταθερό περίπου ποσοστό στις δύο περιόδους του Ευρώ της τάξης του 10-11%, στις εισαγωγές σημειώνεται μια σημαντική ανατροπή όπου από 0,6% την περίοδο του Ευρώ προ κρίσης σημειώνει ποσοστό 18,9% την περίοδο της κρίσης. Σε μικρότερη κλίμακα το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στις χώρες Κίνα-Ρωσία. Σε ότι αφορά τον Υπόλοιπο κόσμο εντυπωσιακή είναι η αύξηση των εξαγωγών την περίοδο της κρίσης σχεδόν τριπλάσια από την προηγούμενη περίοδο του Ευρώ (2002-2008). Στις εισαγωγές σημειώνεται μεν μια αύξηση την περίοδο της κρίσης από 5,3 σε 8% που είναι πιο ομαλή.

Ζώνη του Ευρώ: για τις τρεις περιόδους στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες πρακτικά δεν σημειώνεται μεταβολή με μια ελαφρά άνοδο να σημειώνεται την περίοδο της κρίσης (2009-2013). Στις κατηγορίες χαμηλής τεχνολογίας και χαμηλής προς μέση είναι φανερό ότι την περίοδο της δραχμής σημειώνονται τα μεγαλύτερα ποσοστά εξαγωγών με μια σημαντική μείωση στις περιόδους του Ευρώ και χωρίς επηρεασμό από την κρίση. Στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα σημειώνεται μια ελαφρά αύξηση τις περιόδους του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση. Όμως εκεί που σημειώνεται εντυπωσιακή πρόοδος είναι στα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας όπου υπάρχει υπερδιπλασιασμός των ποσοστών σε σχέση με την περίοδο της δραχμής. Ανάλογη σημαντική αύξηση σε σχέση με την ανύπαρκτη εξαγωγή προϊόντων μη καθοριζόμενων σημειώνεται την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι σταδιακά έχουμε περάσει για τη ζώνη του Ευρώ από προϊόντα εξαγωγίμα χαμηλής και χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας σε εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογία και προϊόντων μη καθοριζόμενων

Λοιπές χώρες Ε.Ε 27: Η ίδια εικόνα για την κατηγορία αγροτικά προϊόντα πρώτες ύλες. Στις κατηγορίες χαμηλής τεχνολογίας και χαμηλής προς μέση την περίοδο της δραχμής σημειώνονται πάλι τα μεγαλύτερα ποσοστά εξαγωγών με μια μικρότερη μείωση στις περιόδους του Ευρώ και χωρίς επηρεασμό από την κρίση. Αντίθετα στα προϊόντα μέσης προς υψηλή και υψηλή τεχνολογία δεν σημειώνεται καμία σημαντική μεταβολή ενώ ελαφρά αύξηση υπάρχει στα μη καθοριζόμενα προϊόντα

ΗΠΑ Ιαπωνία: Στις δύο πρώτες κατηγορίες προϊόντων (αγροτικά-πρώτες ύλες, χαμηλής τεχνολογίας) οι υψηλότερες εξαγωγές είναι την περίοδο της δραχμής ενώ σημειώνεται μια σταδιακή μείωση στις άλλες δύο περιόδους ακολουθώντας γραμμική πτώση. Η εικόνα αντιστρέφεται στις επόμενες δύο κατηγορίες (μέσης προς υψηλή τεχνολογία, υψηλή τεχνολογία) όπου υπάρχει ανοδική πορεία στις περιόδους του Ευρώ και η μέγιστη τιμή σημειώνεται την περίοδο της κρίσης. Πιο αξιοσημείωτη είναι η διαφοροποίηση που σημειώνεται στην κατηγορία (προϊόντα μη καθοριζόμενα) όπου από μηδενική εξαγωγική δραστηριότητα την περίοδο της δραχμής περνάμε σε μια σημαντική αύξηση στο 4,2% προ κρίσης και στο 5,2% την περίοδο της κρίσης.

Κίνα Ρωσία: Η πρώτη παρατήρηση αφορά στη μεγάλη διαφορά που σημειώνεται στις εξαγωγές προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας που φτάνει το 62,1% την περίοδο της δραχμής και σταδιακά

μειώνεται την περίοδο του Ευρώ σημειώνοντας τη χαμηλότερη τιμή την περίοδο της κρίσης όπου και πάλι το ποσοστό είναι το 50% των εξαγωγίμων προϊόντων στις χώρες αυτές. Αξίζει να σημειωθεί η σταδιακή αύξηση στα αγροτικά προϊόντα που από 5,1% φτάνει στο 4,6% την περίοδο της κρίσης με ενδιάμεση τιμή την περίοδο 2002-2008. Ίσως αυτό να είναι το πιο ενθαρρυντικό αποτέλεσμα με την σταδιακή αύξηση του ποσοστού εξαγωγών στα αγροτικά προϊόντα δεδομένου ότι αφορά δύο τεράστιες αγορές τόσο από πλευράς ανθρώπινου δυναμικού, όσο και από πλευράς ρυθμών ανάπτυξης και που δείχνει τη δυναμική που μπορεί να ακολουθηθεί στον τομέα αυτό. Οι δύο αυτές πρώτες κατηγορίες φαίνεται σαν να συμπληρώνει η μία την άλλη. Δηλαδή όσο ανεβαίνουν οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων τόσο μειώνονται τα προϊόντα χαμηλής τεχνολογίας έτσι ώστε το άθροισμα των δύο κατηγοριών να παραμένει σχεδόν σταθερό στις τρεις περιόδους που αναλύονται. Στην κατηγορία μέσης προς υψηλή τεχνολογία ενώ επί δραχμής σημειωνόταν μια εξαγωγική δραστηριότητα 14,4% πέφτει την περίοδο της κρίσης στο 1,9% με ενδιάμεση τιμή την περίοδο 2002-2008. είναι επίσης ενθαρρυντικό ότι στα άλλες δύο κατηγορίες και ιδιαίτερα σε αυτήν με τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας σημειώνεται μια σημαντική αύξηση των εξαγωγών την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση και κάτι αντίστοιχο σημειώνεται στα προϊόντα τα μη καθοριζόμενα.

Υπόλοιπος κόσμος: Με εξαίρεση την κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες και των προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας που σημειώνεται μια σταδιακή μείωση των εξαγωγών πηγαίνοντας από τη μία περίοδο στην άλλη (δραχμή, Ευρώ προ κρίσης, Ευρώ στην κρίση), όλες οι άλλες κατηγορίες προϊόντων παρουσιάζουν μια ποικιλομορφία αυξήσεων ή μειώσεων που δεν ακολουθούν μια λογική με μόνη παρατήρηση ότι η κατηγορία των μη καθοριζόμενων προϊόντων εμφανίζει μια σταδιακή αύξηση των εξαγωγών την περίοδο του Ευρώ μετά από μηδενική εξαγωγική δραστηριότητα στη δραχμή.

Σχολιασμός εισαγωγών

Ζώνη του Ευρώ: για τις τρεις περιόδους στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες φαίνεται πως υπάρχει ένα ισοζύγιο εξαγωγών εισαγωγών. Στις κατηγορίες χαμηλής τεχνολογίας και χαμηλής προς μέση υπάρχει μια σταθερότητα στις εισαγωγές και στις τρεις περιόδους και είναι φανερό ότι οι εξαγωγές υπερτερούν σημαντικά των εισαγωγών και στις τρεις περιόδους. Στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα και στα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας υπάρχει σημαντική διαφορά εισαγωγών εξαγωγών παρά την πρόοδο που σημειώθηκε στα προϊόντα υψηλής

τεχνολογίας τα χρόνια του Ευρώ με τις διαφορές να φτάνουν σε ποσοστά πάνω από 20% σε πολλές περιπτώσεις. Εδώ φαίνεται η εξάρτηση της χώρας μας από βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης σε αυτά τα προϊόντα. Ασήμαντη είναι η εισαγωγική δραστηριότητα των προϊόντων μη καθοριζόμενων

Λοιπές χώρες E.E 27: Στα αγροτικά-πρώτες ύλες προϊόντα παρατηρούμε ότι οι εισαγωγές τις 2 πρώτες χρονικές περιόδους δεν έχουνε μεγάλες μεταβολές, παρ' όλα' αυτά βλέπουμε ότι την 3^η χρονική περίοδο, δηλαδή την περίοδο της κρίσης, παρουσιάζεται σημαντική αύξηση στο ποσοστό των εισαγωγών συγκεκριμένα από 9.7 δις την περίοδο πριν την κρίση στα 13.2 δις την περίοδο της κρίσης. Στα χαμηλής τεχνολογίας και στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας προϊόντα δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερες μεταβολές σε καμία χρονική περίοδο στα ποσοστά εισαγωγών μας. Στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα παρατηρούμε πάλι την περίοδο της κρίσης μια σημαντική μείωση αυτή την φορά στις εισαγωγές. Συγκεκριμένα από τα 17.4 δις την περίοδο προ κρίσης οι εισαγωγές μας για μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντων την περίοδο της κρίσης ανήλθαν στα 11.8 δις. Τέλος καμία σημαντική μεταβολή δεν έχουμε στα υψηλής τεχνολογίας προϊόντα που βλέπουμε ότι είναι ο κύριος όγκος εισαγωγών μας ενώ έχουμε μηδενικές εισαγωγές στα μη καθοριζόμενα προϊόντα.

ΗΠΑ Ιαπωνία: Στα αγροτικά προϊόντα και τα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα παρατηρούμε μια αυξομείωση στον όγκο των εισαγωγών μας. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο προ κρίσης έχουμε καταφέρει να μειώσουμε τις εισαγωγές μας στις 2 αυτές κατηγορίες προϊόντων, όμως την περίοδο της κρίσης εμφανίζεται μια σημαντική άνοδος στον όγκο των εισαγωγών φτάνοντας τα επίπεδα της 1^{ης} χρονικής περιόδου, της περιόδου της δραχμής. Όσον αφορά τα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας προϊόντα η μόνη αξιοσημείωτη αναφορά είναι η τεράστια αύξηση που παρουσιάζουν οι εισαγωγές μας για αυτή την κατηγορία προϊόντων την περίοδο της κρίσης. Από τα 5.5 δις της 1^{ης} χρονικής περιόδου και τα 8.1 δις της 2^{ης} χρονικής περιόδου φτάνουμε στα 16.9 δις την 3^η χρονική περίοδο. Αύξηση αν μη τι άλλο σημαντικότερη. Τέλος σημαντική αναφορά πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι το 50% σχεδόν των εισαγωγών μας αφορούν τα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα και στις 3 χρονικές περιόδους. Μάλιστα την περίοδο προ κρίσης ο όγκος των εισαγωγών μας ανερχόταν στα 58.9 δις ενώ την περίοδο της κρίσης μειώθηκαν στα 41.3 δις ποσό αν μη τι άλλο τεράστιο και πάλι. Για τα υψηλής τεχνολογίας προϊόντα έχουμε

απλά μια σταδιακή μείωση χρονικά από τα 30.6 δις στα 25 δις την περίοδο της κρίσης ενώ για τα μη καθοριζόμενα προϊόντα πάλι τα επίπεδα είναι μηδενικά.

Κίνα Ρωσία: Αυτό που παρατηρούμε αμέσως είναι ο τεράστιος όγκος εισαγωγών για την 3^η κατηγορία προϊόντων, τα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας. Αρκεί να αναφέρουμε ότι κατά μέσο όρο και στις 3 χρονικές περιόδους το επίπεδο των εισαγωγών μας ανέρχεται στα 70 δις! Νούμερο εξωπραγματικό σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες προϊόντων που δεν εμφανίζουν ιδιαίτερες μεταβολές αν εξαιρέσουμε τα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα που έχουμε μια σημαντική μείωση σε βάθος χρόνου των εισαγωγών μας. Συγκεκριμένα από τα 19.9 δις την περίοδο της δραχμής στα 8.1 δις την περίοδο της κρίσης. Κατά τ' άλλα έχουμε μικρό όγκο εισαγωγών για τα αγροτικά προϊόντα και όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες εμφανίζουν μια σταθερότητα.

Υπόλοιπος κόσμος: Για τις πρώτες 2 κατηγορίες προϊόντων βλέπουμε ότι έχουμε μια σταθερή μείωση του όγκου των εισαγωγών μας ξεκινώντας από την 1^η χρονική περίοδο φτάνοντας στην 3^η. Και εδώ είναι άξιο να παρατηρηθεί ο τεράστιος όγκος εισαγωγών για τα προϊόντα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας που ανέρχεται στα 63.3 δις την περίοδο της κρίσης καταγράφοντας σημαντική αύξηση σε κάθε χρονική περίοδο. Στις άλλες κατηγορίες προϊόντων δεν παρατηρείται κάτι αξιοσημείωτο όσον αφορά τις μεταβολές ενώ για τα μη καθοριζόμενα προϊόντα έχουμε πάλι μηδενικά επίπεδα. Αυτό που μπορούμε απλά να αναφέρουμε είμαι μια μείωση των εισαγωγών μας για υψηλής τεχνολογίας προϊόντα. Από τα 12.8 δις την 1^η περίοδο στα 7.4 την 3^η.

Ο πίνακας 5 αναφέρεται σε τέσσερις χώρες της ζώνης του Ευρώ που υπέστησαν σοβαρές οικονομικές ανακατατάξεις κατά την περίοδο της κρίσης άλλες περισσότερο άλλες λιγότερο και μια χώρα που δείχνει τα τελευταία χρόνια σημάδια οικονομικής ανάκαμψης και έχει ως διαχρονικό στόχο την ένταξή της στην ΕΕ (Τουρκία). Δύο εκ των τεσσάρων χωρών της ζώνης του Ευρώ (Ιταλία, Ισπανία) θεωρούνται και είναι μεγάλης οικονομικής δύναμης και οι άλλες δύο θεωρούνται και είναι μικρότερης οικονομικής δύναμης και επλήγησαν περισσότερο από την κρίση (Ελλάδα, Πορτογαλία). Η ανάλυση των στοιχείων του πίνακα δείχνει το εμπορικό ισοζύγιο με τις γνωστές ομάδες των χωρών που αναλύθηκαν σε προηγούμενους πίνακες και δείχνει τα εξής:

Πίνακας 8. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Ζώνη Ευρώ Εξαγωγές

		Εξαγωγές					
στη Ζώνη Ευρώ		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	5,4	41,8	6,7	41,6	4,6	100,0
	2002-2008	4,5	39,5	7,4	43,7	4,9	100,0
	2009-2013	5,1	33,7	9,1	47,1	4,9	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	3,5	51,4	7,4	31,0	6,7	100,0
	2002-2008	2,4	45,6	8,2	35,1	8,6	100,0
	2009-2013	2,7	36,3	10,7	39,9	10,5	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	3,3	56,6	9,1	22,0	9,0	100,0
	2002-2008	2,3	52,9	8,6	25,3	10,9	100,0
	2009-2013	2,4	43,1	10,5	31,8	12,2	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,3	39,5	7,3	50,8	2,1	100,0
	2002-2008	0,4	35,9	6,7	48,4	8,6	100,0
	2009-2013	0,4	29,2	7,8	51,7	10,9	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,7	67,0	6,3	23,3	2,7	100,0
	2002-2008	1,4	62,7	5,8	24,5	5,7	100,0
	2009-2013	1,8	54,3	6,4	29,5	7,9	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	7,6	68,1	6,6	14,7	3,1	100,0
	2009-2013	7,5	43,5	9,9	27,5	11,6	100,0
Σύνολο	1995-2001	2,2	53,7	7,6	31,3	5,3	100,0
	2002-2008	1,9	49,4	7,4	33,0	8,3	100,0
	2009-2013	2,2	40,6	9,0	38,1	10,2	100,0

Σε ότι αφορά την Ελλάδα στις εξαγωγές κυριαρχεί μια στασιμότητα σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων και στις τρεις χρονικές περιόδους, με μοναδική εξαίρεση τα προϊόντα τα μη καθοριζόμενα που την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση παρουσιάζουν μια σημαντική κινητικότητα.

Η Ιταλία αν και κατέχει πολύ υψηλό ποσοστό εξαγωγικής δραστηριότητας σε όλα τα είδη προϊόντων, εν τούτοις αξίζει να αναφερθεί η πτωτική πορεία που παρουσιάζουν οι εξαγωγές της σε όλα τα είδη προϊόντων κατά την περίοδο της κρίσης.

Η Πορτογαλία χώρα που επλήγη σημαντικά από την κρίση αντίθετα με την Ιταλία αν και κατέχει μικρό μερίδιο εξαγωγών σε όλα τα προϊόντα, παρουσιάζει την εντελώς αντίστροφη πορεία αφού σημειώνει αυξήσεις των εξαγωγών της σε όλα τα είδη προϊόντων την περίοδο της κρίσης.

Η Ισπανία μετά την Ιταλία είναι η δεύτερη χώρα με πολύ υψηλά ποσοστά εξαγωγικής δραστηριότητας στις χώρες της ζώνης του Ευρώ σε όλες τις κατηγορίες των προϊόντων. Ακολουθεί όπως και η Πορτογαλία αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας σε όλα τα προϊόντα την περίοδο της κρίσης.

Η Τουρκία μια χώρα εκτός ΕΕ δείχνει αυτό που έχει γίνει αντιληπτό τα τελευταία χρόνια με τους ρυθμούς ανάπτυξης που παρουσιάζει, δηλαδή μια τάση συνεχούς αύξησης της εξαγωγικής της δραστηριότητας προς τις χώρες της ζώνης του Ευρώ σε όλες τις κατηγορίες των προϊόντων. Άξια μνείας αποτελούν οι κατηγορίες μέσης προς υψηλής τεχνολογίας, υψηλής τεχνολογίας και μη καθοριζόμενα που την τελευταία τετραετία σημειώνει σημαντική αύξηση της εξαγωγικής της δραστηριότητας.

Πίνακας 9. Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Ζώνη Ευρώ Εισαγωγές

		Εισαγωγές					
		στη Ζώνη Ευρώ					
		Ελλάδα	Ιταλία ορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	9,6	53,4	10,0	25,1	1,9	100,0
	2002-2008	9,6	48,2	11,6	28,7	2,0	100,0
	2009-2013	9,6	41,6	14,5	30,9	3,5	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	7,4	44,1	12,8	28,3	7,4	100,0
	2002-2008	7,1	41,2	11,6	31,7	8,4	100,0
	2009-2013	6,0	36,8	13,7	32,7	10,8	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	6,3	43,6	11,2	31,0	7,8	100,0
	2002-2008	5,8	40,8	10,7	33,3	9,5	100,0
	2009-2013	4,7	37,4	11,4	30,5	16,0	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,5	44,0	8,8	36,1	6,6	100,0
	2002-2008	4,7	41,1	7,0	38,8	8,4	100,0
	2009-2013	3,8	36,0	9,5	36,2	14,5	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	6,1	43,2	9,8	31,2	9,8	100,0
	2002-2008	6,8	40,7	9,2	32,5	10,8	100,0
	2009-2013	6,5	39,0	9,4	29,6	15,5	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	1,7	79,3	3,2	13,1	2,6	100,0
	2009-2013	0,2	69,3	17,7	10,2	2,6	100,0
Σύνολο	1995-2001	6,2	44,9	10,3	31,2	7,4	100,0
	2002-2008	6,2	41,8	9,4	33,8	8,8	100,0
	2009-2013	5,6	38,1	11,1	31,7	13,5	100,0

Το μερίδιο της Ελλάδας στις εισαγωγές από τις χώρες της ζώνης του Ευρώ παραμένει ως ποσοστό υψηλότερο από τις εξαγωγές (αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο) σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων, εκτός από τα μη καθοριζόμενα που σημειώνει θετικό εμπορικό ισοζύγιο. Αξίζει

επίσης να αναφερθεί η ελαφρά μείωση των εισαγωγών σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων κατά την περίοδο της κρίσης.

Η Ιταλία κατέχοντας υψηλά ποσοστά εισαγωγών από τις χώρες της ζώνης του Ευρώ σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων, παρουσιάζει εικόνα ανάλογη με τις εξαγωγές της αφού παρατηρείται μείωση των εισαγωγών την περίοδο της κρίσης σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων.

Η Πορτογαλία παρουσιάζει μια αξιοσημείωτη σταθερότητα σε όλα τα είδη προϊόντων και στις τρεις περιόδους που αναλύονται με εξαίρεση την κατηγορία προϊόντα μη καθοριζόμενα που την εποχή της κρίσης έχει μια σημαντική αύξηση εισαγωγών από 3,2 σε 17,7%.

Η Ισπανία έχει μια εξαιρετικά σταθερή εικόνα σε όλα τα είδη προϊόντων που εισάγει και στις τρεις χρονικές περιόδους, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι και στις εισαγωγές είναι δεύτερη μετά την Ιταλία.

Η Τουρκία δείχνει ότι και σε αυτόν τον τομέα των εισαγωγών την ίδια εικόνα με τις εξαγωγές παρουσιάζοντας μικρές έως μεγάλες αυξήσεις εισαγωγών από τις χώρες της ζώνης του Ευρώ, ιδιαίτερα σε προϊόντα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας, μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας. Είναι ένα σημάδι οικονομικής ανάκαμψης και μεγαλύτερης αγοραστικής δύναμης σε αυτές τις κατηγορίες προϊόντων.

Πίνακας 10. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α/λοιπές χώρες της ΕΕ των 27 Εξαγωγές

Ε.Ε.27		Εξαγωγές					Σύνολο
		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	5,8	43,9	6,1	39,0	5,2	100,0
	2002-2008	5,3	42,1	6,8	40,5	5,3	100,0
	2009-2013	5,9	35,3	8,0	45,3	5,4	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	3,9	52,4	7,3	29,5	7,0	100,0
	2002-2008	3,0	48,0	7,3	32,4	9,3	100,0
	2009-2013	3,6	38,6	9,4	36,9	11,5	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	4,0	56,9	9,4	20,6	9,1	100,0
	2002-2008	3,2	53,5	7,7	22,9	12,7	100,0
	2009-2013	3,6	43,9	8,8	29,0	14,7	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,5	41,3	6,9	49,2	2,1	100,0
	2002-2008	0,7	37,4	6,0	46,6	9,4	100,0
	2009-2013	0,7	30,9	7,0	49,3	12,1	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1,2	68,3	5,8	22,0	2,8	100,0
	2002-2008	2,0	63,4	4,9	23,3	6,4	100,0
	2009-2013	2,4	54,8	5,8	27,8	9,3	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	6,3	70,5	5,7	14,3	3,1	100,0
	2009-2013	6,5	49,2	8,5	24,9	11,0	100,0
Σύνολο	1995-2001	2,6	55,0	7,4	29,5	5,4	100,0
	2002-2008	2,5	50,9	6,5	30,8	9,3	100,0
	2009-2013	2,9	42,2	7,8	35,4	11,7	100,0

Πίνακας 11. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α/Λοιπές χώρες της ΕΕ των 27 Εισαγωγές

Ε.Ε.27		Εισαγωγές					
		Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	9,5	52,7	9,7	25,9	2,3	100,0
	2002-2008	9,6	47,7	10,8	29,0	2,9	100,0
	2009-2013	9,8	41,2	13,1	30,5	5,3	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	7,6	45,2	11,8	28,0	7,4	100,0
	2002-2008	7,4	42,6	10,3	31,2	8,5	100,0
	2009-2013	6,7	38,4	11,9	31,7	11,3	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	6,4	46,1	10,0	29,4	8,0	100,0
	2002-2008	5,8	42,5	9,5	31,1	11,1	100,0
	2009-2013	5,1	38,4	9,9	28,7	17,9	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,7	44,7	8,4	35,4	6,9	100,0
	2002-2008	4,8	42,1	6,5	37,7	8,8	100,0
	2009-2013	3,8	37,1	8,6	35,5	15,0	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	6,0	43,8	8,9	31,1	10,2	100,0
	2002-2008	6,5	40,9	8,2	32,9	11,4	100,0
	2009-2013	6,3	38,4	8,3	30,6	16,4	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	1,5	80,6	3,0	12,1	2,8	100,0
	2009-2013	0,2	68,9	15,4	10,4	5,0	100,0
Σύνολο	1995-2001	6,3	45,8	9,6	30,6	7,7	100,0
	2002-2008	6,3	42,6	8,5	33,0	9,6	100,0
	2009-2013	5,8	38,7	9,8	31,1	14,6	100,0

Ακριβώς ίδια είναι η εικόνα για τις χώρες αυτές με την Ιταλία και Ισπανία να κατέχουν ένα υψηλό ποσοστό που φτάνει και ξεπερνάει σε μερικές περιπτώσεις το 80% σε όλα τα είδη προϊόντων και στις τρεις περιόδους στις εξαγωγές, ενώ στις εισαγωγές το ποσοστό κυμαίνεται από 70-75%. Πιο αναλυτικά:

Η Ελλάδα παρουσιάζει την ίδια σταθερότητα σε όλα τα προϊόντα και στις τρεις περιόδους με εξαίρεση και εδώ την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας την περίοδο του Ευρώ ανεξάρτητα από την κρίση, ενώ στις εισαγωγές παρουσιάζει μικρή μείωση την περίοδο της κρίσης στα χαμηλής προς μέσης και μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα. Στην κατηγορία των μη καθοριζόμενων προϊόντων εμφανίζει σημαντικά θετικό ισοζύγιο την περίοδο του Ευρώ και προ κρίσης και κατά την κρίση.

Η Ιταλία ακολουθεί ακριβώς την ίδια πορεία με την Ευρωζώνη, δηλαδή μείωση της συμμετοχής της στις εξαγωγές και στις εισαγωγές την περίοδο της κρίσης σε όλα τα προϊόντα.

Η Πορτογαλία σε ακριβώς αντίθετη πορεία με την Ιταλία παρουσιάζει αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές και εισαγωγές σε όλα τα είδη προϊόντων την περίοδο της κρίσης.

Η Ισπανία παρουσιάζει μικτή εικόνα δηλαδή, αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές την περίοδο της κρίσης αλλά και μείωση του αντίστοιχου ποσοστού στις εισαγωγές την ίδια περίοδο με εξαίρεση την κατηγορία αγροτικά-πρώτες ύλες και προϊόντα χαμηλής τεχνολογίας που σημειώνει μια μικρή αύξηση.

Η Τουρκία δείχνει ακριβώς την ίδια εικόνα με την προηγούμενη κατηγορία χωρών για τους ίδιους πιθανόν λόγους που αναλύθηκαν προηγούμενα.

Πίνακας 12. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)ΗΠΑ-Ιαπωνία 27 Εξαγωγές

		Εξαγωγές					
		ΗΠΑ, ΙΑΠΩΝΙΑ					
		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	6,5	45,0	2,9	36,5	9,1	100,0
	2002-2008	6,1	52,9	2,5	30,4	8,1	100,0
	2009-2013	4,7	45,4	3,0	38,0	8,9	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2,4	66,7	5,9	16,8	8,3	100,0
	2002-2008	2,2	64,7	5,9	17,5	9,7	100,0
	2009-2013	2,5	55,0	7,6	21,7	13,2	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	2,0	67,6	3,4	16,7	10,4	100,0
	2002-2008	2,5	62,1	3,8	16,4	15,1	100,0
	2009-2013	4,4	49,9	5,9	28,1	11,6	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,7	74,2	1,7	19,5	3,9	100,0
	2002-2008	0,8	70,8	1,9	22,1	4,4	100,0
	2009-2013	1,4	63,2	2,4	21,6	11,4	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,5	82,1	3,7	12,0	1,8	100,0
	2002-2008	0,5	73,5	5,2	18,5	2,3	100,0
	2009-2013	0,7	67,0	2,5	25,7	4,2	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	29,5	0,7	4,0	39,5	26,3	100,0
	2009-2013	16,0	1,5	6,3	36,0	40,2	100,0
Σύνολο	1995-2001	1,7	71,1	3,8	16,5	6,9	100,0
	2002-2008	1,9	66,3	4,3	18,7	8,8	100,0
	2009-2013	2,6	57,4	4,5	25,5	9,9	100,0

Πίνακας 13. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)ΗΠΑ-Ιαπωνία 27 Εισαγωγές

		Εισαγωγές					
		ΗΠΑ, ΙΑΠΩΝΙΑ					
		Ελλάδα	Ιταλία	Ιορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	4,2	27,6	11,5	42,4	14,4	100,0
	2002-2008	2,5	26,3	9,9	40,8	20,5	100,0
	2009-2013	1,9	16,3	8,3	41,0	32,4	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,2	42,1	3,5	31,5	18,7	100,0
	2002-2008	4,7	38,0	3,3	29,1	24,9	100,0
	2009-2013	3,8	30,4	2,8	25,1	37,9	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	3,2	51,0	3,7	26,0	16,1	100,0
	2002-2008	4,2	38,6	3,0	25,7	28,4	100,0
	2009-2013	2,6	30,8	3,0	23,9	39,8	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	9,7	40,2	6,6	29,4	14,1	100,0
	2002-2008	12,6	38,2	4,0	34,5	10,7	100,0
	2009-2013	5,8	30,9	3,6	33,0	26,7	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,0	45,4	5,2	32,3	13,2	100,0
	2002-2008	3,7	41,1	3,2	35,3	16,7	100,0
	2009-2013	2,1	34,5	2,9	37,4	23,0	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	0,1	16,0	2,7	56,6	24,6	100,0
	2009-2013	0,4	4,0	0,3	25,8	69,5	100,0
Σύνολο	1995-2001	5,6	42,8	5,5	31,7	14,4	100,0
	2002-2008	6,5	38,6	3,7	33,7	17,5	100,0
	2009-2013	3,2	31,1	3,3	32,1	30,3	100,0

Η Ιταλία και η Ισπανία αγγίζουν το 85% περίπου συμμετοχής τους στις εξαγωγές σε αυτές τις χώρες αθροιστικά με την Ιταλία πάντως να είναι πολύ πιο πάνω από την Ισπανία. Η Ισπανία ανακάμπτει την περίοδο της κρίσης μειώνοντας την ψαλίδα από την Ιταλία η οποία από 50% περίπου διαφορά πέφτει στο 30% την περίοδο της κρίσης στο σύνολο των προϊόντων. Αναλυτικότερα:

Η Ελλάδα παρουσιάζει μια ανάμικτη εικόνα στη συμμετοχή της στις εξαγωγές όπου σημειώνεται αύξηση την περίοδο της κρίσης στα χαμηλής, μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας προϊόντα και μείωση στα αγροτικά πρώτες ύλες και στα μη καθοριζόμενα. Στις εισαγωγές η πορεία είναι πτωτική την περίοδο της κρίσης σε όλες τις ομάδες προϊόντων και ιδιαίτερα στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας, ενώ υπάρχει μικρή αύξηση την ίδια περίοδο στα μη καθοριζόμενα και ιδιαίτερα στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας.

Η Ιταλία ακολουθεί την ίδια πτωτική πορεία στα εξαγωγές και στις εισαγωγές την περίοδο της κρίσης αντίστοιχη με αυτή που σημειώθηκε στις δύο προηγούμενες κατηγορίες χωρών σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων.

Η Πορτογαλία παρουσιάζει αύξηση της συμμετοχής της στις εξαγωγές την περίοδο της κρίσης σε όλα τα προϊόντα εκτός από τα υψηλής τεχνολογίας και μείωση των εισαγωγών σε όλα τα προϊόντα την περίοδο της κρίσης.

Η Ισπανία δείχνει μια ανάμικτη εικόνα στις εξαγωγές με αύξηση την περίοδο της κρίσης του ποσοστού συμμετοχής της στις τρεις πρώτες ομάδες προϊόντων και στα υψηλής τεχνολογίας , ενώ παρουσιάζει μείωση στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας και στα μη καθοριζόμενα. Στις εισαγωγές παρουσιάζει μια σταθερότητα στα περισσότερα είδη προϊόντων και στις τρεις περιόδους με εξαίρεση την κατηγορία των μη καθοριζόμενων που δείχνει σημαντική πτώση την περίοδο της κρίσης.

Η Τουρκία στον εξαγωγικό τομέα δείχνει μια ανάμικτη εικόνα με σημαντικό στοιχείο την πολύ μικρή αύξηση την περίοδο της κρίσης στα προϊόντα μέσης προς υψηλής, υψηλής τεχνολογίας και μη καθοριζόμενα. Ενδιαφέρον υπάρχει στις εισαγωγές όπου ακολουθεί μια σταδιακά αυξημένη πορεία στις τρεις χρονικές περιόδους που αναλύονται σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων. Είναι ενδεικτικό ότι στο σύνολο των προϊόντων από το 14,4% την περίοδο 1995-2001 φτάνει το διπλάσιο 30,3% την περίοδο της κρίσης (2009-2013).

Πίνακας 14. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Κίνα-Ρωσία Εξαγωγές

		Εξαγωγές					
Κίνα, Ρωσία		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	3,9	30,0	1,9	37,7	26,4	100,0
	2002-2008	5,1	19,6	1,8	32,4	41,1	100,0
	2009-2013	3,6	12,4	3,4	27,1	53,5	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	10,2	52,5	1,1	13,2	23,0	100,0
	2002-2008	5,8	53,4	1,6	14,8	24,4	100,0
	2009-2013	5,1	40,5	2,8	19,0	32,6	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	2,5	59,2	2,2	10,5	25,8	100,0
	2002-2008	1,6	68,7	1,0	13,7	15,0	100,0
	2009-2013	2,5	55,2	1,5	22,5	18,3	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	8,4	53,9	0,6	22,9	14,3	100,0
	2002-2008	1,1	42,2	0,8	32,1	23,8	100,0
	2009-2013	0,4	41,1	5,7	31,4	21,4	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,6	83,8	0,4	12,0	3,2	100,0
	2002-2008	0,5	80,8	1,5	12,1	5,2	100,0
	2009-2013	0,6	75,1	1,1	15,3	8,0	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	7,6	0,1	0,5	28,7	63,2	100,0
	2009-2013	3,7	0,1	0,0	26,5	69,7	100,0
Σύνολο	1995-2001	4,0	65,4	1,1	14,2	15,3	100,0
	2002-2008	2,3	63,9	1,3	16,4	16,0	100,0
	2009-2013	2,4	51,7	2,3	20,9	22,8	100,0

Πίνακας 15. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Κίνα-Ρωσία Εισαγωγές

		Εισαγωγές					
Κίνα, Ρωσία		Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	4,8	22,7	15,2	39,0	18,3	100,0
	2002-2008	7,0	26,5	8,3	39,3	18,8	100,0
	2009-2013	3,7	17,4	5,9	31,0	42,0	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5,8	50,6	3,0	23,6	17,0	100,0
	2002-2008	6,6	42,9	1,8	28,3	20,5	100,0
	2009-2013	4,6	36,4	2,6	29,3	27,1	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	9,7	43,2	2,0	24,6	20,5	100,0
	2002-2008	10,2	34,9	1,6	26,4	26,8	100,0
	2009-2013	11,4	37,4	2,0	26,5	22,7	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	6,9	41,9	2,0	32,2	17,0	100,0
	2002-2008	7,6	37,2	2,8	29,0	23,4	100,0
	2009-2013	9,5	36,1	3,3	22,9	28,2	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5,4	46,4	3,0	33,4	11,9	100,0
	2002-2008	4,0	37,0	2,0	35,0	22,0	100,0
	2009-2013	3,4	35,5	2,8	26,8	31,5	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	0,0	0,3	0,1	1,6	98,1	100,0
	2009-2013	0,0	0,1	0,0	0,5	99,4	100,0
Σύνολο	1995-2001	7,0	48,0	2,8	24,9	17,4	100,0
	2002-2008	7,8	35,1	1,9	27,8	27,4	100,0
	2009-2013	7,4	33,3	2,3	24,7	32,2	100,0

Χαρακτηριστικό της κατηγορίας αυτής είναι η μεγάλη συμμετοχή της Τουρκίας στο ποσοστό των εξαγωγών και εισαγωγών όπου σε μερικές περιπτώσεις προϊόντων όπως αγροτικά πρώτες ύλες και μη καθοριζόμενα κατέχει το υψηλότερο μερίδιο της αγοράς σε εξαγωγές στις χώρες αυτές μεγαλύτερο και από την Ιταλία και Ισπανία. Ειδικά η Ιταλία υποχωρεί σημαντικά την περίοδο της κρίσης στα αγροτικά πρώτες ύλες. Ακολουθεί την ίδια πορεία με μικρότερη ένταση η Ισπανία και οι απώλειες αυτές των δύο χωρών φαίνεται πως τις αναπληρώνει η Τουρκία η οποία διπλασιάζει το ποσοστό συμμετοχής της στις εξαγωγές στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες την περίοδο της κρίσης. Αναλυτικότερα η κατάσταση έχει ως εξής:

Η συμμετοχή της Ελλάδας είναι μικρή με πιο αξιοπρεπή εξαγωγική δραστηριότητα της τάξης του 8,4%-10,2% την περίοδο της δραχμής στα χαμηλής και μέσης προς υψηλής τεχνολογίας προϊόντα. Αντίθετα την περίοδο της κρίσης σε αυτές τις κατηγορίες σημειώνεται σημαντική πτώση του ποσοστού συμμετοχής στις εξαγωγές με μόλις 0,4% από 8,4% στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας. Δεν πρέπει όμως να μας διαφεύγει το γεγονός ότι την περίοδο ιδιαίτερα της κρίσης σημειώνονται σημαντικές αυξήσεις εξαγωγών σε αυτές τις χώρες όπως αναλύθηκε σε

προηγούμενους πίνακες. Ωστόσο η συμμετοχή που εξετάζεται σε αυτόν τον πίνακα σε σχέση με τις υπόλοιπες τέσσερις χώρες είναι αυτή που αναλύθηκε.

Η Ιταλία φαίνεται πως ακολουθεί την ίδια πορεία μείωσης του ποσοστού της στις εξαγωγές σε όλα τα προϊόντα ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης.

Η Πορτογαλία έχει πολύ μικρή συμμετοχή τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές που οδηγεί σε σημαντικά συμπεράσματα.

Η Ισπανία αν και έχει μια τάση αύξησης του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές σε δύο τρεις κατηγορίες προϊόντων όπου από 14,2% φτάνει το 20,0% στο σύνολο των προϊόντων, φαίνεται να μειονεκτεί τελικά έναντι της Τουρκίας.

Η Τουρκία όπως ήδη αναφέρθηκε παρουσιάζει θεαματική αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές σε πολλές κατηγορίες προϊόντων και βέβαια στο σύνολο.

Στον τομέα των εισαγωγών η Ιταλία παρά την πτωτική πορεία που ακολουθεί στις τρεις περιόδους δείχνει να προηγείται. Η Τουρκία ξεπερνάει την Ισπανία την περίοδο της κρίσης αφήνοντάς την στην τρίτη θέση. Η Ελλάδα δείχνει μια σταθερότητα στο ποσοστό συμμετοχής της στις εισαγωγές περίπου στο 7,5%, ενώ η Πορτογαλία είναι σταθερά χαμηλά στο 2,5% περίπου στο σύνολο των προϊόντων.

Πίνακας 16. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Υπόλοιπος κόσμος Εξαγωγές

		Εξαγωγές					
Υπόλοιπος Κόσμος		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	Σύνολο
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	6,0	42,8	4,1	28,1	19,0	100,0
	2002-2008	4,6	35,7	4,9	29,4	25,4	100,0
	2009-2013	4,0	23,7	6,0	29,0	37,2	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,2	54,9	4,7	22,9	13,2	100,0
	2002-2008	4,2	51,7	5,5	21,4	17,3	100,0
	2009-2013	4,2	38,3	6,7	23,3	27,5	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	5,8	56,9	3,2	24,3	9,6	100,0
	2002-2008	3,8	50,0	2,9	23,2	20,1	100,0
	2009-2013	7,7	36,4	4,4	23,9	27,5	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1,2	56,8	3,0	34,3	4,7	100,0
	2002-2008	1,6	47,4	2,6	37,8	10,6	100,0
	2009-2013	1,7	38,9	3,0	42,5	13,8	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1,1	76,9	2,5	16,6	3,0	100,0
	2002-2008	1,3	71,6	3,8	16,4	7,0	100,0
	2009-2013	1,3	60,3	3,7	22,4	12,2	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	0,5	58,2	12,0	25,2	4,1	100,0
	2009-2013	1,4	38,3	2,8	52,9	4,6	100,0
Σύνολο	1995-2001	2,9	63,1	3,3	22,6	8,0	100,0
	2002-2008	2,7	55,8	4,0	23,5	13,9	100,0
	2009-2013	4,3	42,4	4,4	27,5	21,3	100,0

Πίνακας 17. . Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Υπόλοιπος κόσμος Εισαγωγές

		Εισαγωγές					Σύνολο
		Ελλάδα	Ιταλία	Ιορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	4,3	40,0	7,1	43,5	5,2	100,0
	2002-2008	4,1	35,5	5,5	47,7	7,3	100,0
	2009-2013	3,4	29,1	5,3	49,7	12,5	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,7	51,4	8,0	22,5	13,5	100,0
	2002-2008	5,7	44,9	5,9	24,5	19,0	100,0
	2009-2013	5,0	35,6	5,5	25,6	28,3	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	5,8	51,0	4,9	26,2	12,2	100,0
	2002-2008	6,0	43,4	5,2	30,4	15,0	100,0
	2009-2013	6,5	39,5	5,4	33,0	15,6	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	9,6	47,3	5,1	26,6	11,5	100,0
	2002-2008	14,1	38,0	3,1	32,0	12,9	100,0
	2009-2013	10,8	34,8	2,8	31,1	20,5	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5,4	48,5	5,8	26,6	13,7	100,0
	2002-2008	5,1	40,1	4,5	31,9	18,4	100,0
	2009-2013	4,8	33,8	3,7	32,6	25,0	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	0,0	83,3	4,5	0,7	11,4	100,0
	2009-2013	0,0	7,4	2,4	1,6	88,7	100,0
Σύνολο	1995-2001	5,6	51,1	5,6	26,4	11,3	100,0
	2002-2008	6,0	45,7	5,0	29,0	14,4	100,0
	2009-2013	5,9	35,5	4,9	31,8	21,9	100,0

Και σε αυτήν την κατηγορία χωρών η συμμετοχή της Ιταλίας και Ισπανίας τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές είναι σημαντική και αγγίζει αθροιστικά στο σύνολο των προϊόντων στις εξαγωγές το 80% περίπου και στις εισαγωγές το 75% περίπου. Ωστόσο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διακυμάνσεις στις τρεις χρονικές περιόδους που αναλύονται δεδομένου ότι οι τέσσερις χώρες που επλήγησαν από την κρίση έχουν διαφορετική εικόνα που λίγο πολύ ακολουθεί την ίδια πορεία με τις άλλες ομάδες των χωρών που εξετάστηκαν. Συγκεκριμένα:

Η Ελλάδα έχει μια αυξημένη συμμετοχή στο ποσοστό των εξαγωγών μέσα στις πέντε χώρες που εξετάζονται σχεδόν σε όλα τα προϊόντα που εμφανίζεται ως σταδιακή αύξηση από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο της κρίσης. Όμως σε γενικές γραμμές το ποσοστό της παραμένει χαμηλό διαμορφωμένο από 2,9% την περίοδο της δραχμής στο 4,3% την περίοδο της κρίσης στο σύνολο των προϊόντων.

Η Ιταλία δείχνει την ίδια πτωτική πορεία στη συμμετοχή της στις εξαγωγές με κορύφωση της πτώσης την περίοδο της κρίσης, όπου η απώλεια της συμμετοχής της φαίνεται πως

αναπληρώνεται σε μικρό βαθμό από Πορτογαλία και Ισπανία και πολύ μεγαλύτερο από την Τουρκία. Ακριβώς τα ίδια σχόλια ισχύουν και στις εισαγωγές.

Η Πορτογαλία παρουσιάζει τα ίδια περίπου με την Ελλάδα και είναι αξιοσημείωτες οι ομοιότητες στα ποσοστά συμμετοχής τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές για όλα τα είδη προϊόντων.

Η Ισπανία έχει μια τάση αύξησης του ποσοστού συμμετοχής της στις εξαγωγές ωφελούμενη από την αντίστοιχη μείωση της Ιταλίας με κορύφωση την περίοδο της κρίσης. Κάτι ανάλογο παρατηρείται και στις εισαγωγές της.

Η Τουρκία κατέχει σημαντικό μερίδιο στις εξαγωγές και φαίνεται ότι επωφελείται της πτώσης της Ιταλίας ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης, ενώ αντίστοιχη αύξηση παρουσιάζει και στο ποσοστό συμμετοχής της στις εισαγωγές που δείχνει και σε αυτήν την ομάδα των χωρών που γίνεται η ανάλυση, την αναπτυξιακή της πορεία και την αύξηση της καταναλωτικής της δύναμης σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων.

Πίνακας 18. Μεριδία της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Σύνολο Εξαγωγές

Σύνολο		Εξαγωγές					Σύνολο
		Ελλάδα	Ιταλία	Πορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	5,9	43,4	5,3	36,2	9,3	100,0
	2002-2008	5,2	40,6	6,0	37,3	10,9	100,0
	2009-2013	5,2	31,1	7,0	39,4	17,3	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4,0	54,3	6,4	26,4	8,9	100,0
	2002-2008	3,3	50,3	6,5	28,1	11,7	100,0
	2009-2013	3,8	39,6	8,2	31,5	17,0	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	4,3	58,0	7,0	21,0	9,6	100,0
	2002-2008	3,3	53,6	5,9	22,2	15,0	100,0
	2009-2013	5,2	41,7	6,8	26,8	19,5	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,7	47,1	5,6	43,7	2,9	100,0
	2002-2008	0,9	41,5	5,0	43,1	9,6	100,0
	2009-2013	1,0	35,0	5,7	45,5	12,7	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1,1	72,3	4,5	19,3	2,8	100,0
	2002-2008	1,6	67,3	4,5	20,5	6,2	100,0
	2009-2013	1,8	58,7	4,6	25,1	9,9	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	2,9	61,3	9,7	21,7	4,5	100,0
	2009-2013	3,1	39,5	4,3	44,7	8,5	100,0
Σύνολο	1995-2001	2,7	58,7	5,9	26,3	6,4	100,0
	2002-2008	2,5	53,7	5,5	27,6	10,7	100,0
	2009-2013	3,4	43,5	6,3	31,6	15,2	100,0

Πίνακας 19. . Μερίδια της κάθε μιας χώρας ως προς το σύνολο των 5 χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές Α)Σύνολο Εισαγωγές

	Σύνολο	Εισαγωγές					Σύνολο
		Ελλάδα	Ιταλία	Ιορτογαλία	Ισπανία	Τουρκία	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	7,4	46,8	9,0	32,6	4,1	100,0
	2002-2008	7,5	42,4	8,9	35,9	5,3	100,0
	2009-2013	7,1	35,4	10,0	37,6	9,9	100,0
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	6,6	46,9	9,8	26,5	10,2	100,0
	2002-2008	6,8	43,0	8,1	29,3	12,8	100,0
	2009-2013	5,9	37,1	8,8	29,7	18,5	100,0
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	6,3	48,1	7,0	27,6	11,0	100,0
	2002-2008	6,5	41,8	6,3	30,0	15,4	100,0
	2009-2013	6,7	38,5	6,3	30,3	18,2	100,0
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5,9	44,5	7,6	33,5	8,4	100,0
	2002-2008	6,8	41,1	5,7	36,5	9,9	100,0
	2009-2013	5,4	36,2	7,0	34,0	17,4	100,0
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5,6	44,7	7,9	30,7	11,0	100,0
	2002-2008	5,9	40,6	6,8	33,1	13,5	100,0
	2009-2013	5,4	37,1	6,6	30,9	20,0	100,0
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	2002-2008	0,2	75,1	3,9	2,9	17,8	100,0
	2009-2013	0,0	15,4	3,8	3,3	77,4	100,0
Σύνολο	1995-2001	6,1	47,0	8,0	29,4	9,5	100,0
	2002-2008	6,3	42,6	6,7	31,5	12,9	100,0
	2009-2013	5,9	36,6	7,0	30,6	19,8	100,0

Η παράθεση των συνολικών ποσοστών συμμετοχής κάθε χώρας από τις πέντε που εξετάζονται, τέσσερις ευρωπαϊκές που επλήγησαν σοβαρά από την κρίση και μιας χώρας που βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε τροχιά ανάπτυξης (Τουρκία), απλά επιβεβαιώνει όλα όσα αναφέρθηκαν αναλυτικά με βάση τις ομάδες των χωρών που αναλύθηκαν. Συμπερασματικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι:

Α) Η Ελλάδα στον εξαγωγικό τομέα έχει μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες ανεξάρτητα από τη χρονική περίοδο που εξετάζεται, όμως αυτό συμβαίνει και στον τομέα των εισαγωγών. Δεν έχει αξιοσημείωτες μεταβολές σε καμία κατηγορία προϊόντων τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές και στις τρεις περιόδους που αναλύονται και σίγουρα η συμμετοχή της είναι χαμηλή αγγίζοντας το 3% περίπου στο σύνολο των εξαγωγών και στο 6% περίπου στο σύνολο των εισαγωγών. Πάντως είναι η τελευταία χώρα σε ποσοστά συμμετοχής από τις πέντε που εξετάζονται και στον εξαγωγικό και στον εισαγωγικό τομέα σε όλε στις κατηγορίες προϊόντων και στις τρεις χρονικές περιόδους.

Β) Το δεύτερο συμπέρασμα αφορά στην Ιταλία που είναι η μόνη χώρα από τις τέσσερις της κρίσης που παρουσιάζει μείωση του ποσοστού συμμετοχής της στον εξαγωγικό και στον εισαγωγικό τομέα σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων με τη μείωση να κορυφώνεται την περίοδο της κρίσης. Λογικό για τις εισαγωγές δυσερχόμενες για τις εξαγωγές.

Γ) Το τρίτο συμπέρασμα όσον αφορά την Πορτογαλία δείχνει ότι έχει μια μικρή συμμετοχή στο σύνολο των πέντε χωρών, μεγαλύτερη όμως από την Ελλάδα κατατάσσοντάς την προτελευταία και στους δύο τομείς (εξαγωγές, εισαγωγές) σε όλα τα είδη προϊόντων και στις τρεις περιόδους. Έχει μια τάση αύξησης του ποσοστού συμμετοχής των εξαγωγών στο σύνολο των προϊόντων την περίοδο της κρίσης και μια τάση μείωσης των εισαγωγών την ίδια περίοδο.

Δ) Τέταρτο συμπέρασμα αναφορικά με την Ισπανία η οποία σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής παρουσιάζει την ίδια εικόνα με την Πορτογαλία, όμως η διαφορά συμμετοχής της είναι συντριπτικά μεγαλύτερη στις εξαγωγές κατά 20% περίπου και στις εισαγωγές κατά 22-23% περίπου σε σχέση με την Πορτογαλία.

Ε) Το πέμπτο συμπέρασμα είναι ότι η Τουρκία όπως έχει ήδη αναφερθεί δείχνει μια σημαντική αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της τόσο στον εξαγωγικό όσο και στον εισαγωγικό τομέα κάτι που επιβεβαιώνει την αναπτυξιακή της πορεία τουλάχιστον σε σχέση με τις άλλες τέσσερις χώρες της ΕΕ που συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα.

Κεφάλαιο 4

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Πίνακας 20. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Ιταλία

		Ελλάδα					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ιταλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	3.23	2.31	6.56	2.18	3.68	3.26
	2002-2008	3.11	2.19	5.46	7.47	3.06	2.97
	2009-2013	3.00	2.12	3.73	6.61	3.12	2.91
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.69	1.49	1.64	3.25	2.02	1.77
	2002-2008	1.41	1.14	1.62	3.15	1.95	1.53
	2009-2013	1.46	1.37	1.64	3.01	2.04	1.67
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.34	1.23	0.97	0.49	1.06	1.18
	2002-2008	1.20	1.27	1.02	0.58	1.16	1.17
	2009-2013	1.02	1.11	1.01	0.71	1.09	1.06
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.20	0.44	0.45	2.58	0.56	0.37
	2002-2008	0.27	0.57	0.54	0.74	0.73	0.47
	2009-2013	0.28	0.49	0.89	0.20	0.76	0.48
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.25	0.60	0.25	0.11	0.37	0.36
	2002-2008	0.61	0.74	0.30	0.18	0.43	0.56
	2009-2013	0.65	0.68	0.37	0.20	0.42	0.54

Ο δείκτης του αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) είναι ένας δείκτης που αποκαλύπτει όπως άλλωστε υπονοεί και ο ορισμός του τι πλεονέκτημα εξαγωγικό έχει μια χώρα έναντι μιας άλλης εξετάζοντας ομάδες προϊόντων και ομάδες χωρών.

Η σύγκριση της Ελλάδας γίνεται με τις τέσσερις χώρες που εξετάστηκαν σε ότι αφορά τα μερίδια της κάθε χώρας ως προς το σύνολο των πέντε χωρών στις εισαγωγές και εξαγωγές προς τις περιοχές, δηλαδή τις τρεις χώρες, Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία που υπέστησαν σοβαρές συνέπειες στις οικονομίες τους εξ αιτίας της κρίσης και μια αναπτυσσόμενη τα τελευταία χρόνια την Τουρκία.

Η πρώτη εικόνα του συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδας ως προς την Ιταλία είναι ότι υπάρχει σοβαρή υστέρηση του πλεονεκτήματος στις κατηγορίες μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας προϊόντα με πιο ενδιαφέρουσα παρατήρηση ότι την εποχή της κρίσης σχεδόν σε όλες τις ομάδες των χωρών που εξετάζονται υπάρχει μικρή βελτίωση του δείκτη.

Η κατηγορία που αξίζει να αναλυθεί περισσότερο είναι τα αγροτικά πρώτες ύλες αφού σε όλες τις ομάδες των χωρών που εξετάζεται ο δείκτης του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι θετικός με μια τάση μικρής μείωσης στις χώρες της ζώνης του Ευρώ και της ΕΕ των 27 και στον υπόλοιπο κόσμο η οποία ακολουθεί πτωτική πορεία από τη δραχμή μέχρι την περίοδο της κρίσης συμπεριλαμβανομένης της περιόδου του Ευρώ προ κρίσης. Η πτώση είναι πολύ μεγαλύτερη στις ΗΠΑ-Ιαπωνία όπου ο δείκτης πέφτει σχεδόν στο μισό από 6,56 σε 3,73. Το μεγάλο ενδιαφέρον εστιάζεται στις χώρες Κίνα Ρωσία όπου υπάρχει μια αλματώδης αύξηση του δείκτη από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο του Ευρώ. Ο δείκτης έχει την υψηλότερη τιμή την περίοδο της κρίσης όμως και στην περίοδο της κρίσης παραμένει αρκετά υψηλός (τριπλάσιος) σε σχέση με την περίοδο της δραχμής. Επιβεβαιώνεται επομένως και από αυτήν την ανάλυση του συγκριτικού πλεονεκτήματος ότι στις μεγάλες αυτές αγορές η κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες σημειώνουν μια σημαντική εξαγωγική δραστηριότητα σε σχέση με την Ιταλία, όπου αν αναλογιστεί κανείς ότι υπάρχουν κοινά εξαγωγίμα αγροτικά προϊόντα (κρασί, λάδι), η άνοδος του δείκτη συγκριτικού πλεονεκτήματος απεικονίζει μια μεγαλύτερη διεξόδου που έχει η Ελλάδα σε σχέση με την Ιταλία σε εξαγωγές στις μεγάλες αγορές των χωρών αυτών.

Στα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα είναι χαρακτηριστικό ότι δείκτης είναι πάνω από τη μονάδα σε όλες τις ομάδες των χωρών που εξετάζονται με μικρές διακυμάνσεις και σχετική σταθερότητα ανάμεσα στις τρεις χρονικές περιόδους.

Στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας η εικόνα είναι μικτή με τιμές πάνω από τη μονάδα ή κοντά σε αυτήν σε αρκετές περιπτώσεις ενώ υστερεί στην Κίνα Ρωσία και στις τρεις περιόδους.

Στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας υπάρχει εμφανής υστέρησης της Ελλάδας έναντι της Ιταλίας με χαρακτηριστικό την απότομη πτώση στις χώρες Κίνα Ρωσία όπου από 2,58 την περίοδο της δραχμής πέφτει στο 0,20 την περίοδο της κρίσης.

Τέλος στο σύνολο το χαρακτηριστικό είναι ότι και στις τρεις χρονικές περιόδους ο δείκτης του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι πάνω από τη μονάδα στις τρεις πρώτες

κατηγορίες προϊόντων, ενώ εντελώς αντίστροφη είναι η εικόνα στις τελευταίες δύο κατηγορίες όπου ο δείκτης είναι κάτω από τη μονάδα. Εντελώς αντίστροφη είναι και η εξέλιξη των τιμών του δείκτη όπου στις τρεις πρώτες κατηγορίες μειώνεται από τη δραχμή στο Ευρώ, στις επόμενες δύο αυξάνεται.

Πίνακας 21. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Πορτογαλία

		Ελλάδα						
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT	
	Πορτογαλία							
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	2.87	5.03	4.94	0.57	2.03	2.72	
	2002-2008	2.50	2.20	6.39	1.66	1.43	2.06	
	2009-2013	2.49	2.06	3.34	1.12	1.18	1.86	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.66	1.38	0.91	2.56	1.24	1.51	
	2002-2008	1.18	1.01	0.98	2.18	1.19	1.20	
	2009-2013	1.10	1.03	0.72	1.98	1.12	1.14	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.16	0.73	1.34	0.22	1.08	1.00	
	2002-2008	1.08	1.02	1.99	0.83	1.60	1.11	
	2009-2013	0.93	1.22	1.52	1.13	1.25	1.01	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.15	0.46	0.94	4.12	0.52	0.31	
	2002-2008	0.22	0.43	1.10	0.76	0.78	0.38	
	2009-2013	0.23	0.40	1.21	0.07	0.86	0.39	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.38	1.19	0.28	0.39	0.62	0.59	
	2002-2008	1.00	1.30	0.23	0.21	0.51	0.87	
	2009-2013	1.22	0.90	0.62	0.62	0.64	0.98	

Σε ότι αφορά στην Πορτογαλία φαίνεται πως στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες στις χώρες της Ευρωζώνης η δραχμή εξασφάλιζε μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα στις εξαγωγές σε σχέση με την Πορτογαλία. Ο δείκτης πέφτει και στην περίπτωση της ΕΕ των 27 υποδιπλασιαζόμενος την περίοδο του Ευρώ. Στις χώρες Κίνα Ρωσία ακολουθεί αυξητική πορεία όπου την περίοδο του Ευρώ σημειώνει τιμές πάνω από τη μονάδα., ενώ συνολικά σε αυτήν την κατηγορία έχει μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα από την Πορτογαλία για όλες τις ομάδες των χωρών και στο σύνολο παρόλο που η πορεία του δείκτη είναι πτωτική από τη δραχμή στο Ευρώ.

Στα χαμηλής τεχνολογίας έχει μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα και στις τρεις περιόδους και σε όλες τις ομάδες των χωρών εκτός από ΗΠΑ Ιαπωνία όπου είναι κάτω από τη μονάδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο δείκτης μειώνεται από τη δραχμή στο Ευρώ στις περισσότερες περιπτώσεις των χωρών αλλά και στο σύνολο.

Παρόμοια είναι η εικόνα και στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας, ενώ στις κατηγορίες των προϊόντων μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας ο δείκτης είναι χαμηλός με μόνη εξαίρεση τις χώρες της ζώνης του Ευρώ που σημειώνει σημαντική αύξηση την περίοδο της κρίσης τριπλασιάζοντας την τιμή του.

Πίνακας 22. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Ισπανία

		Ελλάδα					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ισπανία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.89	2.04	1.79	0.37	1.86	1.72
	2002-2008	1.91	2.07	2.47	1.14	1.36	1.64
	2009-2013	2.04	1.35	1.72	1.26	1.49	1.63
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.63	1.34	1.44	2.77	1.61	1.60
	2002-2008	1.25	1.12	1.57	2.88	1.73	1.38
	2009-2013	1.26	1.31	1.63	2.57	1.94	1.49
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	2.15	1.91	1.11	0.59	1.28	1.74
	2002-2008	1.70	1.97	1.37	0.74	1.29	1.58
	2009-2013	1.36	1.45	1.19	0.70	1.15	1.29
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.09	0.19	0.37	1.31	0.31	0.17
	2002-2008	0.13	0.25	0.45	0.24	0.35	0.22
	2009-2013	0.15	0.25	0.88	0.11	0.39	0.25
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.43	0.94	0.38	0.17	0.57	0.60
	2002-2008	1.06	1.05	0.31	0.31	0.69	0.94
	2009-2013	1.13	0.98	0.39	0.38	0.64	0.89

Άλλη μια χώρα με κοινά εξαγώγιμα προϊόντα στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες. Έχει ενδιαφέρον ότι και με την Ισπανία, αν και σε μικρότερη κλίμακα από την Ιταλία το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι μεγαλύτερο σε όλες τις ομάδες των χωρών με εξαίρεση Κίνα Ρωσία όπου την εποχή της δραχμής το συγκριτικό πλεονέκτημα ήταν 0,37, όμως σημειώνει και σε αυτήν την περίπτωση θεαματική αύξηση την περίοδο του Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της

κρίσης όπου η τιμή τριπλασιάζεται. Η τιμή του δείκτη στο σύνολο πάντως είναι μεν θετική και στις τρεις χρονικές περιόδους όμως η τάση είναι πτωτική από τη δραχμή στο Ευρώ.

Ίδια περίπου εικόνα υπάρχει και στα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα και πάντως σε όλες τις περιπτώσεις ο δείκτης είναι λίγο πάνω από τη μονάδα με τάση μείωσης στο σύνολο από την εποχή της δραχμής στο Ευρώ.

Στα χαμηλής προς μέσης αν και υπάρχει μια θετική σχέση του δείκτη σε όλες τις ομάδες των χωρών εκτός από Κίνα Ρωσία, η τάση που σημειώνεται είναι μείωση του δείκτη όσο πάμε από τη δραχμή στο Ευρώ και ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης.

Στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας η εικόνα είναι συντριπτικά υπέρ της Ισπανίας σε όλες τις ομάδες των χωρών με ελάχιστες εξαιρέσεις όπου και πάλι ο δείκτης είναι λίγο πάνω από τη μονάδα. Στο σύνολο πάντως σημειώνεται μια βελτίωση του δείκτη την περίοδο του Ευρώ.

Πίνακας 23. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Τουρκία

		Ελλάδα						
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT	
	Τουρκία							
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	2.89	1.50	3.19	0.58	1.12	1.70	
	2002-2008	4.28	3.53	4.49	0.87	1.10	2.21	
	2009-2013	5.27	4.09	3.24	0.67	1.08	1.86	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.27	1.04	1.29	1.75	1.13	1.20	
	2002-2008	1.27	1.21	1.37	1.68	1.49	1.31	
	2009-2013	1.29	1.47	1.18	1.57	1.53	1.38	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.85	0.75	0.62	0.26	0.78	0.78	
	2002-2008	0.95	0.84	0.53	0.67	0.70	0.82	
	2009-2013	0.86	0.80	0.70	0.99	0.67	0.76	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.37	1.11	0.80	2.37	0.86	0.69	
	2002-2008	0.20	0.46	1.19	0.31	0.82	0.41	
	2009-2013	0.19	0.38	0.74	0.17	1.16	0.46	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.61	1.43	1.12	0.68	1.29	1.04	
	2002-2008	1.14	1.31	1.19	0.69	1.12	1.21	
	2009-2013	1.14	1.02	1.04	0.77	1.09	1.13	

Ο δείκτης σε σχέση με την Τουρκία είναι σταθερά υψηλός και μάλιστα αυξανόμενος από τη δραχμή στο Ευρώ για το σύνολο των χωρών της Ευρώπης στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες. Το ίδιο ισχύει και για ΗΠΑ Ιαπωνία με μικρές διακυμάνσεις στο χρόνο. Ο υπόλοιπος κόσμος παρουσιάζει μεν θετικό δείκτη υπέρ της Ελλάδας αλλά ελάχιστα μεταβαλλόμενος και λίγο πάνω από τη μονάδα. Όσον αφορά την Κίνα Ρωσία η Τουρκία υπερτερεί σαφώς στο δείκτη σε όλες τις περιόδους.

Στις υπόλοιπες κατηγορίες προϊόντων επικρατεί μια σχετική ισορροπία και το δείκτη να κυμαίνεται στην περιοχή της μονάδας με ελάχιστες εξαιρέσεις υπέρ της Ελλάδας όπως στις χώρες της Ευρώπης στα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας.

Στο σύνολο οι κατηγορίες χαμηλής προς μέσης και μέσης προς υψηλής τεχνολογίας σημειώνουν δείκτη μικρότερο από τη μονάδα, ενώ στις άλλες κατηγορίες ο δείκτης είναι υπέρ της Ελλάδας.

Πίνακας 24. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ελλάδα-Υπόλοιπες χώρες

	Ελλάδα						TOT
	€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR		
	5 Χώρες						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	2.51	2.15	4.11	1.00	2.45	2.40
	2002-2008	2.50	2.15	4.23	2.27	1.89	2.23
	2009-2013	2.55	1.89	2.90	1.81	1.78	2.12
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.62	1.39	1.52	2.60	1.73	1.62
	2002-2008	1.32	1.13	1.54	2.61	1.74	1.42
	2009-2013	1.33	1.33	1.51	2.40	1.80	1.51
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.44	1.22	0.96	0.44	1.06	1.22
	2002-2008	1.28	1.28	1.00	0.62	1.08	1.19
	2009-2013	1.08	1.12	1.02	0.75	0.98	1.05
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.14	0.35	0.46	2.13	0.49	0.29
	2002-2008	0.20	0.42	0.56	0.48	0.61	0.36
	2009-2013	0.21	0.39	0.88	0.16	0.67	0.38
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.32	0.72	0.29	0.14	0.45	0.44
	2002-2008	0.78	0.88	0.32	0.23	0.53	0.70
	2009-2013	0.84	0.79	0.41	0.27	0.54	0.69

Η σύγκριση της Ελλάδας με το σύνολο των υπολοίπων τεσσάρων χωρών στις τρεις πρώτες κατηγορίες προϊόντων φανερώνει μια θετική παρουσία της Ελλάδας με τον δείκτη να

είναι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις πάνω από τη μονάδα σε όλες τις ομάδες των χωρών εκτός από Κίνα Ρωσία στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζεται και στο σύνολο με μια ελαφρά μείωση του δείκτη όσο πάμε από δραχμή σε Ευρώ.

Στις άλλες δύο κατηγορίες προϊόντων η Ελλάδα υστερεί εμφανώς παρά το ότι σημειώνεται μια τάση αύξησης της τιμής του δείκτη την περίοδο της κρίσης.

Στη συνέχεια συζητείται περιληπτικά ο δείκτης RCA για τις υπόλοιπες χώρες και κυρίως ως προς το σύνολο των υπολοίπων χωρών.

Πίνακας 25. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Υπόλοιπες χώρες

		Ιταλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	5 Χώρες						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.78	0.93	0.63	0.46	0.67	0.74
	2002-2008	0.81	0.98	0.77	0.30	0.62	0.75
	2009-2013	0.85	0.89	0.78	0.27	0.57	0.73
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.96	0.93	0.93	0.80	0.86	0.92
	2002-2008	0.93	0.99	0.95	0.83	0.89	0.93
	2009-2013	0.91	0.97	0.92	0.80	0.88	0.91
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.07	0.99	0.99	0.91	1.01	1.04
	2002-2008	1.07	1.00	0.98	1.08	0.94	1.02
	2009-2013	1.07	1.00	1.00	1.07	0.89	0.99
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.73	0.81	1.02	0.83	0.88	0.79
	2002-2008	0.72	0.74	1.04	0.65	0.83	0.76
	2009-2013	0.73	0.80	0.99	0.82	0.88	0.79
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.25	1.20	1.14	1.28	1.20	1.23
	2002-2008	1.28	1.18	1.08	1.25	1.24	1.24
	2009-2013	1.30	1.17	1.09	1.34	1.30	1.28

Η Ιταλία φαίνεται πως μειώνει το συγκριτικό της πλεονέκτημα καθώς περνάει από τη λιρέτα στο Ευρώ και ιδιαίτερα με την Τουρκία που διατηρεί το εθνικό της νόμισμα. Υπερέχει πάντως στις περισσότερες περιπτώσεις στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας, ενώ υστερεί στις τρεις πρώτες ομάδες προϊόντων.

Πίνακας 26. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Υπόλοιπες χώρες

		Πορτογαλία						
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT	
	5 Χώρες							
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.66	0.41	0.36	0.66	0.91	0.63	
	2002-2008	0.77	0.94	0.39	0.69	0.95	0.80	
	2009-2013	0.82	0.66	0.52	1.13	1.26	0.88	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.98	0.98	1.58	1.08	1.30	1.06	
	2002-2008	1.06	1.11	1.60	1.32	1.46	1.16	
	2009-2013	1.14	1.27	2.28	1.29	1.74	1.30	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.85	2.61	0.83	2.68	1.18	1.74	
	2002-2008	1.57	1.94	0.69	0.89	0.80	1.42	
	2009-2013	1.47	1.19	0.79	0.62	0.92	1.27	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.58	0.42	0.39	0.32	0.60	0.57	
	2002-2008	0.62	0.57	0.41	0.31	0.45	0.59	
	2009-2013	0.64	0.64	0.73	1.60	0.45	0.63	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.11	0.79	1.38	0.43	0.93	1.01	
	2002-2008	1.06	0.81	1.33	1.49	1.33	1.08	
	2009-2013	0.93	1.08	0.62	0.62	1.00	0.91	

Η Πορτογαλία δείχνει σημάδια ανάκαμψης την περίοδο της κρίσης, ενώ παρουσιάζει και καλό δείκτη συγκριτικού πλεονεκτήματος στα υψηλής και στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας προϊόντα. Στο σύνολο φαίνεται αρκετά ισορροπημένος ο δείκτης και εκτός από τα αγροτικά πρώτες ύλες στις άλλες κατηγορίες κινείται λίγο πάνω ή λίγο κάτω από τη μονάδα.

Πίνακας 27. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Υπόλοιπες χώρες

Ισπανία							
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	5 Χώρες						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.33	1.05	2.29	2.68	1.32	1.39
	2002-2008	1.31	1.04	1.71	1.99	1.39	1.36
	2009-2013	1.25	1.39	1.68	1.44	1.20	1.30
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.99	1.03	1.05	0.94	1.07	1.02
	2002-2008	1.05	1.01	0.98	0.91	1.01	1.03
	2009-2013	1.05	1.01	0.93	0.94	0.93	1.02
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.67	0.64	0.86	0.75	0.83	0.71
	2002-2008	0.75	0.65	0.73	0.84	0.84	0.75
	2009-2013	0.80	0.77	0.85	1.08	0.85	0.81
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.64	1.84	1.25	1.63	1.59	1.70
	2002-2008	1.47	1.72	1.25	1.99	1.74	1.60
	2009-2013	1.41	1.53	1.00	1.53	1.73	1.53
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.75	0.76	0.75	0.86	0.78	0.74
	2002-2008	0.73	0.83	1.04	0.74	0.77	0.75
	2009-2013	0.75	0.81	1.06	0.70	0.85	0.77

Η Ισπανία δείχνει μια υπεροχή στις κατηγορίες αγροτικά πρώτες ύλες και στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας, ενώ στις άλλες κατηγορίες μπορεί να υστερεί, όμως ο δείκτης δεν είναι σημαντικά κάτω από τη μονάδα.

Πίνακας 28. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Υπόλοιπες χώρες

Τουρκία							
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	5 Χώρες						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.87	1.43	1.29	1.71	2.20	1.41
	2002-2008	0.58	0.61	0.94	2.62	1.72	1.01
	2009-2013	0.48	0.46	0.89	2.71	1.66	1.14
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.27	1.33	1.18	1.49	1.53	1.36
	2002-2008	1.04	0.94	1.12	1.55	1.17	1.09
	2009-2013	1.03	0.90	1.29	1.53	1.18	1.09
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.69	1.62	1.55	1.68	1.37	1.56
	2002-2008	1.34	1.52	1.91	0.93	1.54	1.46
	2009-2013	1.26	1.40	1.44	0.76	1.46	1.39
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.38	0.32	0.57	0.90	0.57	0.43
	2002-2008	0.99	0.92	0.47	1.53	0.74	0.86
	2009-2013	1.08	1.02	1.18	0.97	0.57	0.82
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.52	0.50	0.26	0.21	0.35	0.43
	2002-2008	0.68	0.67	0.27	0.33	0.47	0.58
	2009-2013	0.74	0.78	0.39	0.35	0.50	0.61

Η Τουρκία δείχνει τη μέτρια σχέση που έχει στο συγκριτικό της πλεονέκτημα με το σύνολο των χωρών της ΕΕ, όμως έχει στις τρεις πρώτες κατηγορίες προϊόντων καλό δείκτη με τις ΗΠΑ Ιαπωνία και Κίνα Ρωσία. Υστερεί καταφανώς στην κατηγορία προϊόντων υψηλής τεχνολογίας.

Πίνακας 29. Balassa Index

		Ελλάδας					
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	-0,56	-0,39	0,02	-0,26	-0,36	-0,47
	2002-2008	-0,57	-0,27	0,37	-0,31	-0,47	-0,47
	2009-2013	-0,48	-0,23	0,36	0,11	-0,26	-0,36
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-0,28	-0,01	0,00	-0,14	-0,01	-0,16
	2002-2008	-0,47	-0,03	-0,04	-0,46	-0,09	-0,29
	2009-2013	-0,32	0,03	0,02	-0,31	0,07	-0,13
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	-0,23	0,09	0,36	-0,91	-0,25	-0,23
	2002-2008	-0,42	0,10	0,23	-0,96	-0,56	-0,48
	2009-2013	-0,30	0,18	0,38	-0,95	-0,21	-0,30
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-0,91	-0,61	-0,93	-0,27	-0,74	-0,82
	2002-2008	-0,91	-0,50	-0,93	-0,84	-0,77	-0,83
	2009-2013	-0,85	-0,41	-0,70	-0,96	-0,68	-0,74
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	-0,86	-0,41	-0,89	-0,78	-0,43	-0,71
	2002-2008	-0,77	-0,27	-0,85	-0,88	-0,34	-0,63
	2009-2013	-0,70	-0,27	-0,64	-0,88	-0,21	-0,55
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001						
	2002-2008	0,60	0,93	0,98	0,97	0,83	0,68
	2009-2013	0,94	0,96	0,92	0,96	0,99	0,96
Σύνολο	1995-2001	-0,53	-0,20	-0,55	-0,61	-0,36	-0,44
	2002-2008	-0,62	-0,13	-0,55	-0,85	-0,50	-0,53
	2009-2013	-0,51	-0,06	-0,15	-0,84	-0,23	-0,37

Ο δείκτης Balassa είναι ένας δείκτης διαπίστωσης συγκριτικού πλεονεκτήματος και αποτελεί ένα υπολογισμό του σχετικού πλεονεκτήματος ή μειονεκτήματος μιας συγκεκριμένης χώρας και ενός συγκεκριμένου κλάδου. Ο δείκτης Balassa δείχνει σε μία κλίμακα από -1 έως $+1$ την ανταγωνιστική θέση μίας χώρας στο εμπόριο ενός προϊόντος ή κλάδου. Μία τιμή $+1$ ή κοντά στο $+1$, σημαίνει ότι το προϊόν είναι ισχυρά ανταγωνιστικό, καθώς το προϊόν ή κλάδος έχει εξαγωγικό χαρακτήρα και οι εισαγωγές είναι σχεδόν μηδαμινές. Το αντίθετο συμβαίνει όταν η τιμή είναι ή πλησιάζει το -1 , όπου το εμπόριο του προϊόντος καθίσταται ταυτόσημο με την εισαγωγή του.

Ζώνη του Ευρώ: Ο δείκτης Balassa μειώνεται στα χρόνια της κρίσης σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων και στο σύνολο. Εξαιρέση τα μη καθοριζόμενα που ειδικά την εποχή της κρίσης σημειώνει μέγιστη τιμή 0,94.

Λοιπές χώρες E.E 27: Μικτή εικόνα με θετικό δείκτη στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας και στα μη καθοριζόμενα και μάλιστα με σημαντική αύξηση την περίοδο της κρίσης. Στα χαμηλής τεχνολογίας μόνο την περίοδο της κρίσης παρουσιάζεται θετικός. Στα αγροτικά πρώτες ύλες και στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας και στο σύνολο σημειώνει σταδιακή μείωση της τιμής από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο της κρίσης.

ΗΠΑ Ιαπωνία: Θετικό πρόσημο στα αγροτικά πρώτες ύλες, στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας και στα μη καθοριζόμενα με το δείκτη να πλησιάζει τη μονάδα στα χαμηλής τεχνολογίας μόνο την περίοδο της κρίσης. Στο σύνολο όμως αρνητικές τιμές με μικρότερη τιμή την περίοδο της κρίσης.

Κίνα Ρωσία: Σημαντικό το γεγονός της θετικής τιμής στα αγροτικά προϊόντα–πρώτες ύλες την περίοδο της κρίσης και υψηλές τιμές στα μη καθοριζόμενα. Στο σύνολο αρνητικές τιμές που σε αυτό συμβάλουν οι υψηλές αρνητικές τιμές των προϊόντων χαμηλής προς μέσης, μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας. Όμως σημειώνονται και σε αυτές τις κατηγορίες προϊόντων σταδιακά αυξημένες τιμές από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο της κρίσης.

Υπόλοιπος κόσμος: Αρνητικές τιμές σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων εκτός από τα μη καθοριζόμενα και τα χαμηλής τεχνολογίας την περίοδο της κρίσης. Στο σύνολο πάντως οι τιμές είναι αρνητικές με τη μικρότερη αρνητική τιμή να σημειώνεται την περίοδο της κρίσης.

Πίνακας 30. Δείκτης Χ/Μ Ελλάδας

		Χ/Μ Ελλάδας						
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΩΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	
Αγροτικά-πρώτες ύλες	1995-2001	0,28	0,44	1,03	0,59	0,48	0,36	
	2002-2008	0,27	0,57	2,17	0,53	0,36	0,36	
	2009-2013	0,35	0,62	2,14	1,24	0,59	0,47	
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,56	0,97	1,00	0,75	0,99	0,73	
	2002-2008	0,36	0,95	0,92	0,37	0,84	0,55	
	2009-2013	0,52	1,07	1,03	0,52	1,15	0,77	
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0,63	1,19	2,14	0,05	0,60	0,63	
	2002-2008	0,41	1,23	1,59	0,02	0,28	0,35	
	2009-2013	0,53	1,43	2,22	0,03	0,65	0,53	
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,05	0,24	0,04	0,57	0,15	0,10	
	2002-2008	0,05	0,33	0,04	0,09	0,13	0,10	
	2009-2013	0,08	0,42	0,17	0,02	0,19	0,15	
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0,08	0,42	0,06	0,12	0,40	0,17	
	2002-2008	0,13	0,58	0,08	0,06	0,49	0,23	
	2009-2013	0,18	0,57	0,22	0,06	0,65	0,29	
Προϊόντα μη καθοριζόμενα	1995-2001							
	2002-2008	3,98	28,18	113,38	67,55	10,90	5,34	
	2009-2013	34,87	47,81	24,70	52,51	190,48	46,68	
Σύνολο	1995-2001	0,31	0,66	0,29	0,24	0,47	0,39	
	2002-2008	0,24	0,76	0,29	0,08	0,33	0,31	
	2009-2013	0,33	0,89	0,74	0,09	0,63	0,46	

Ο δείκτης κάλυψης εξαγωγών ορίζεται ως η σχέση μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών. Σε περίπτωση που $X/M > 1$ τότε η χώρα είναι εξαγωγική στον συγκεκριμένο κλάδο. Αν $X/M < 1$ τότε η χώρα παρουσιάζεται ελλειμματική στις εξαγωγές της σε σχέση με τις εισαγωγές της. Αν πάλι $X/M = 1$ τότε έχουμε ίσες εισαγωγές με εξαγωγές οπότε δεν παρουσιάζεται κανένα συγκριτικό πλεονέκτημα στις εξαγωγές.

Στην ανάλυση του πίνακα X/M (εξαγωγές προς εισαγωγές) είναι ολοφάνερο ότι στα περισσότερα προϊόντα και σχεδόν στο σύνολο των ομάδων των χωρών που αναλύονται, ο δείκτης έχει τιμές <1 που σημαίνει ότι οι εισαγωγές υπερτερούν των εξαγωγών. Ο δείκτης λαμβάνει εξαιρετικά χαμηλές τιμές που δείχνουν τη μεγάλη ανισότητα του πηλίκου εξαγωγών-εισαγωγών κυρίως στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας προϊόντα όπου οι χώρες της ζώνης του Ευρώ, οι ΗΠΑ-Ιαπωνία και Κίνα-Ρωσία είναι οι ομάδες των χωρών που σημειώνονται αυτές οι χαμηλές τιμές, αναδεικνύοντας την εξάρτηση της χώρας μας σε εισαγωγές αυτών των προϊόντων και τη μικρή δυνατότητα αντίστοιχων εξαγωγών. Μια τάση που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι σε αρκετές περιπτώσεις ο δείκτης μεγαλώνει κατά την περίοδο της κρίσης. Η μόνη κατηγορία προϊόντων που παρουσιάζει δείκτη $X/M > 1$ είναι τα μη καθοριζόμενα, όπου σε κάποιες μάλιστα χώρες εμφανίζει εξαιρετικά υψηλές τιμές με τάση μεγάλης αύξησης την περίοδο της κρίσης. Η υψηλότερη τιμή εμφανίζεται στον υπόλοιπο κόσμο την περίοδο της κρίσης φτάνοντας το πηλίκο στο 190,45. Αναλυτικά ανά ομάδα χωρών η ανάλυση δείχνει ότι:

Ζώνη του Ευρώ: Σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων εκτός από τα μη καθοριζόμενα ο δείκτης έχει τιμές <1 με τάση ανόδου όμως την περίοδο της κρίσης με ελάχιστες εξαιρέσεις (χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας). Το σύνολο ακολουθεί την ίδια πορεία.

Λοιπές χώρες Ε.Ε 27: Στην κατηγορία αυτή των χωρών το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι ο δείκτης έχει τιμές >1 στα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα την περίοδο της κρίσης, στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας όλες τις περιόδους με αύξηση του δείκτη την περίοδο της κρίσης και στα μη καθοριζόμενα προϊόντα με διπλασιασμό σχεδόν του δείκτη την περίοδο της κρίσης. Όλες οι άλλες κατηγορίες προϊόντων έχουν τιμή <1 με τάση όμως αύξησης την περίοδο της κρίσης. Το ίδιο απεικονίζει και το σύνολο όπου ο δείκτης σταδιακά αυξάνεται από την περίοδο της δραχμής στην περίοδο της κρίσης.

ΗΠΑ Ιαπωνία: Το ενδιαφέρον στοιχείο σε αυτήν την ομάδα χωρών είναι ότι ο δείκτης έχει τιμή >1 στις κατηγορίες των προϊόντων που είναι γενικά χαμηλής τεχνολογίας. Ο δείκτης είναι <1 στα μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας με τάση όμως αύξησης του δείκτη την περίοδο της κρίσης. Η τάση αυτή μάλλον οφείλεται στη μείωση των εισαγωγών και όχι τόσο στην αύξηση των εξαγωγών. Στα μη καθοριζόμενα όπου ο δείκτης έχει υψηλή τιμή 113,38 την περίοδο του Ευρώ προ κρίσης πέφτει στο 24,7 την περίοδο της κρίσης, παραμένοντας πάντως αρκετά υψηλά

από το 1. Στο σύνολο ο δείκτης πλησιάζει τη μονάδα την περίοδο της κρίσης όπου και εδώ μάλλον οφείλεται στη μείωση των εισαγωγών.

Κίνα Ρωσία: Το σημαντικό στοιχείο είναι η άνοδος του δείκτη πάνω από 1 την περίοδο της κρίσης στα αγροτικά προϊόντα- πρώτες ύλες αλλά και οι υψηλές τιμές του δείκτη στα μη καθοριζόμενα. Στις υπόλοιπες κατηγορίες προϊόντων ο δείκτης είναι χαμηλός έως πολύ χαμηλός σε κάποιες περιπτώσεις όπως στα χαμηλής προς μέσης και στα μέσης προς υψηλής τεχνολογίας. Στ σύνολο ο δείκτης μειώνεται σημαντικά και στις δύο περιόδους του Ευρώ, μάλλον ως αποτέλεσμα της αύξησης των εισαγωγών από τις χώρες αυτές.

Υπόλοιπος κόσμος: Σχετική ισορροπία υπάρχει στα χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα και θετικές τιμές στα μη καθοριζόμενα, όπου ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης σημειώνει την υψηλότερη τιμή του. Σε όλες τις άλλες κατηγορίες προϊόντων ο δείκτης είναι <1 με τάση όμως εξομάλυνσης την περίοδο της κρίσης. Το ίδιο απεικονίζεται και στο σύνολο.

Κεφάλαιο 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

- Η Ελλάδα πριν εισέλθει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) εισήγαγε προϊόντα αξίας (μέσος όρος περιόδου 1995-2001) 28.2 δισεκ. \$ με μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο τις χώρες της ζώνης του \$ (14.7 δισεκ. \$). Μετά την είσοδο στην ΟΝΕ και μέχρι το 2008, οι εισαγωγές διπλασιάστηκαν με αποτέλεσμα να φθάσουν τα 59.2 δισεκ. \$.
- Στην περίοδο αυτή αυξήθηκαν σημαντικά οι εισαγωγές από τον υπόλοιπο κόσμο (από 6.5 σε 15.4 δισεκ. \$) καθώς και οι εισαγωγές από την Κίνα-Ρωσία όπου 5πλασιάστηκαν (από 1.4 σε 6.4 δισεκ. \$).
- Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι στις παλαιές αγορές (Ευρώπη, ΗΠΑ και Ιαπωνία) σημειώνεται κάμψη στις εισαγωγές, ενώ αντίθετα στις νέες αγορές (Κίνα, Ρωσία, Υπόλοιπος Κόσμος –Βαλκάνια) οι εισαγωγές συνεχίζουν να αυξάνονται.
- Η Ελλάδα αύξησε τις εξαγωγές της αναφορικά με τις χρονικές περιόδους που εξετάζονται, διπλασιάζοντάς τις, από περίοδο σε περίοδο. Από 10.9 δις \$ την 1η χρονική περίοδο στα 29 δις \$ την περίοδο της κρίσης.
- Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας σε εκατ. δολάρια είναι σε όλες τις κατηγορίες των προϊόντων με όλες τις ομάδες των χωρών που αναλύονται και στις τρεις χρονικές περιόδους αρνητικό. Η μόνη κατηγορία που εξαιρείται είναι των μη καθοριζόμενων προϊόντων όπου σημειώνεται θετικό ισοζύγιο.
- Η Ελλάδα εξάγει σε συντριπτικό ποσοστό της τάξεως του 70-80% προϊόντα αγροτικά-πρώτες ύλες και προϊόντα χαμηλής τεχνολογίας στις χώρες της Ε.Ε. Αξίζει να σημειωθεί και η αύξηση που επιτυγχάνεται ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης στις μεγάλες αγορές της Κίνας-Ρωσίας.
- Στις εισαγωγές φαίνεται να αυξάνει τα ποσοστά από τις χώρες Κίνα-Ρωσία αφού εξασφαλίζει χαμηλότερες τιμές χαμηλής, μέσης και υψηλής τεχνολογίας την περίοδο της κρίσης.

- Η Ελλάδα στον εξαγωγικό τομέα σε σύγκριση με τις χώρες που εξετάζονται έχει μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στην κατηγορία αγροτικά πρώτες ύλες ανεξάρτητα από τη χρονική περίοδο που εξετάζεται, όμως αυτό συμβαίνει και στον τομέα των εισαγωγών.
- Είναι η τελευταία χώρα σε ποσοστά συμμετοχής από τις πέντε που εξετάζονται και στον εξαγωγικό και στον εισαγωγικό τομέα σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων και στις τρεις χρονικές περιόδους.
- Η Ιταλία είναι η μόνη χώρα από τις τέσσερις της κρίσης που παρουσιάζει μείωση του ποσοστού συμμετοχής της στον εξαγωγικό και στον εισαγωγικό τομέα σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων με τη μείωση να κορυφώνεται την περίοδο της κρίσης. Λογικό για τις εισαγωγές δυσερμήνευτο για τις εξαγωγές.
- Η Πορτογαλία δείχνει ότι έχει μια μικρή συμμετοχή στο σύνολο των πέντε χωρών, μεγαλύτερη όμως από την Ελλάδα κατατάσσοντάς την προτελευταία και στους δύο τομείς (εξαγωγές, εισαγωγές) σε όλα τα είδη προϊόντων και στις τρεις περιόδους. Έχει μια τάση αύξησης του ποσοστού συμμετοχής των εξαγωγών στο σύνολο των προϊόντων την περίοδο της κρίσης και μια τάση μείωσης των εισαγωγών την ίδια περίοδο.
- Η Ισπανία η οποία σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής παρουσιάζει την ίδια εικόνα με την Πορτογαλία, όμως η διαφορά συμμετοχής της είναι συντριπτικά μεγαλύτερη στις εξαγωγές κατά 20% περίπου και στις εισαγωγές κατά 22-23% περίπου σε σχέση με την Πορτογαλία.
- Η Τουρκία δείχνει μια σημαντική αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της τόσο στον εξαγωγικό όσο και στον εισαγωγικό τομέα κάτι που επιβεβαιώνει την αναπτυξιακή της πορεία τουλάχιστον σε σχέση με τις άλλες τέσσερις χώρες της ΕΕ που συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα.
- Η Ελλάδα σύμφωνα με τον δείκτη RCA σε σχέση με το σύνολο των υπολοίπων τεσσάρων χωρών στις τρεις πρώτες κατηγορίες προϊόντων φανερώνει μια θετική παρουσία με τον δείκτη να είναι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις πάνω από τη μονάδα σε όλες τις ομάδες των χωρών εκτός από Κίνα Ρωσία στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας. Το μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα εμφανίζεται στα αγροτικά-πρώτες ύλες

προϊόντα. Στις άλλες δύο κατηγορίες προϊόντων η Ελλάδα υστερεί εμφανώς παρά το ότι σημειώνεται μια τάση αύξησης της τιμής του δείκτη την περίοδο της κρίσης.

- Σύμφωνα με τον δείκτη Balassa η Ελλάδα δεν είναι σε καμία κατηγορία προϊόντων ανταγωνιστική και στις 3 περιόδους που εξετάζονται, με μοναδική εξαίρεση την αγορά ΗΠΑ-Ιαπωνία στα προϊόντα αγροτικά-πρώτες ύλες και στα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας που ο δείκτης παίρνει έστω και για λίγο θετικές τιμές.
- Στην ανάλυση του πίνακα X/M (εξαγωγές προς εισαγωγές) είναι ολοφάνερο ότι στα περισσότερα προϊόντα και σχεδόν στο σύνολο των ομάδων των χωρών που αναλύονται, ο δείκτης έχει τιμές <1 που σημαίνει ότι οι εισαγωγές υπερτερούν των εξαγωγών. Σημαντική εξαίρεση τα προϊόντα χαμηλής προς μέσης τεχνολογίας στην αγορά της Ιαπωνίας-ΗΠΑ που ο δείκτης παίρνει σημαντικές τιμές πάνω από το 1.

Αντί επιλόγου θα μπορούσε να παρατεθεί αυτούσιο ένα άρθρο της εφημερίδας ΕΘΝΟΣ του World Economic Forum για την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας το 2014-2015.

Η άνοδος της Ελλάδας κατά 10 θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη ανταγωνιστικότητας των χωρών από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum), στην 81η θέση μεταξύ 144 χωρών για την περίοδο 2014-15 από την 91 θέση την περίοδο 2013-14, αντανakλά τη βελτίωση που σημείωσε η χώρα στους περισσότερους από τους επιμέρους 12 δείκτες που αξιολογεί το WEF.

Αυτοί οι δείκτες αφορούν τους θεσμούς, τις υποδομές, το μακροοικονομικό περιβάλλον, την υγεία και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, την ανώτερη εκπαίδευση και την επαγγελματική εκπαίδευση, την αποτελεσματικότητα των αγορών προϊόντων, την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας, την εξέλιξη της χρηματοπιστωτικής αγοράς, την τεχνολογική ετοιμότητα, το μέγεθος της αγοράς, το γνωστικό επίπεδο των επιχειρήσεων και την καινοτομία.

Η κατάταξη της Ελλάδας όσον αφορά τους 12 δείκτες και οι μεταβολές που σημειώνονται σε σχέση με την περυσινή έκθεση είναι οι ακόλουθες:

- Στους **θεσμούς** σημειώνεται άνοδος στην 85η θέση από την 103η θέση (η σύγκριση για την περυσινή περίοδο γίνεται μεταξύ 148 χωρών).
- Στις **υποδομές** η Ελλάδα ανεβαίνει στην 36η από την 38η θέση.

- Στο **μακροοικονομικό περιβάλλον** σημειώθηκε άνοδος στην 135η θέση από την 147η θέση. Η άνοδος αυτή οφείλεται στη μεγάλη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος της χώρας στο 2,6% του ΑΕΠ από 6,4%, η οποία είχε ως αποτέλεσμα να ανεβεί η Ελλάδα στην 66η θέση όσον αφορά το ισοζύγιο του προϋπολογισμού της γενικής κυβέρνησης από την 130η θέση πέρυσι. Όσον αφορά το δημόσιο χρέος, η Ελλάδα βρίσκεται στην 142η θέση από την 147η θέση πέρυσι.
- Στην **υγεία και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση**, η Ελλάδα υποχώρησε στην 41η θέση από την 35η θέση, αλλά εξακολουθεί να έχει στον τομέα αυτό την καλύτερη επίδοση μεταξύ των 12 δεικτών.
- Στην **ανώτερη (δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση) και την επαγγελματική εκπαίδευση**, η Ελλάδα υποχώρησε στην 44η θέση από την 41η θέση.
- Όσον αφορά στην **αποτελεσματικότητα της αγοράς προϊόντων**, σημειώθηκε μεγάλη άνοδος στην 85η από την 108η θέση.
- Άνοδος στην 118η από την 127η θέση καταγράφηκε και στην **αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας**.
- Ως προς τη **χρηματοπιστωτική αγορά**, καταγράφηκε άνοδος στην 130η από την 138η θέση, με την Ελλάδα όμως να έχει όμως στον τομέα αυτό τη δεύτερη χειρότερη επίδοση (μετά το μακροοικονομικό περιβάλλον) μεταξύ των 12 δεικτών.
- Στον τομέα της **τεχνολογικής ετοιμότητας**, η χώρα διατήρησε την 39η θέση που είχε και πέρυσι.
- Όσον αφορά το **μέγεθος της αγοράς**, σημειώθηκε μικρή υποχώρηση στην 49η από την 47η θέση.
- Στον δείκτη του **γνωστικού επιπέδου των επιχειρήσεων**, καταγράφηκε άνοδος στην 74η από την 83η θέση.
- Στην **καινοτομία**, σημειώθηκε επίσης άνοδος στην 79η θέση από την 87η θέση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) Διεθνής

Balassa, B. (1965). ‘‘Trade liberalization and revealed comparative advantage’’. The

Manchester School of Economic and Social Studies. 1, 99 -123.

Carraresi L. and Banterle A. Measuring competitiveness in the EU market: a comparison between food industry and agricultural 12th Congress of the European Association of Agricultural Economists – EEAE 2008.

Krugman P. and Obsdeld 2011. Διεθνής Οικονομική Θεωρία, Πολιτική έκδοση Κριτική.

Hatsopoulos G. N., Kragman P.R. and Summers L.H., 1988. US Competitiveness: Beyond the trade deficit Science July15:207-307.

Pitts, E. and Lagnevik, M. (1998). ‘‘What determines food industry competitiveness? In W. B. Traill and E. Pitts (eds), Competitiveness in the food industry. Blackie Academic & Professional, 1-34.

Porter, M. (1990). ‘‘The competitive advantage of Nations’’. New York, NY: The Free Press,

Von Tunzelmann G.N., Technology and Industrial Progress: The foundations of Economic growth. Edward Elgarpub. 1995

B) Ελληνική

Βλάχος Η. και Π. Πατσης Ποσοτική εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών. Μέθοδοι και εφαρμογή στις ελληνικές εξαγωγές βασικών αγροτικών προϊόντων. (Κείμενο παρουσίασης στην ΕΤΑΓΡΟ, Ιούνιος 1998)

Δημέλη Σ., 2004. Συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελληνικής Οικονομίας: Συνολική και κλαδική ανάλυση 1990-2001. Κέντρο Προγραμματισμού Οικονομικών Ερευνών. Αθήνα.

Ε.Σ.Α., 2007. Ετήσια έκθεση για την ανταγωνιστικότητα. Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.

Ζουγανέλη Σ., 2009. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων μέσω της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών και καινοτομιών. Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών

Κωστελέτου Ν. 2005 Θεωρία και πολιτική Διεθνούς εμπορίου.

Μάρδας, Δ., 2006. Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις. Θεσσαλονίκη

Οικονόμου Γ., Σαμπεθά Ι. και Συμιγιάννης Γ., 2010. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής. Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα.

Πετρόπουλος Δ. Αθ. Παπαγεωργίου Δ. Πασχαλίδης Ανάλυση του δείκτη "αποκαλυφθέντος συγκριτικού πλεονεκτήματος" των οπωροκηπευτικών στην Ελλάδα (1981-2010) 26ο συνέδριο της ελληνικής εταιρείας της επιστήμης των οπωροκηπευτικών 2013

Γ) Πηγές από διαδίκτυο

<http://eiead.gr/publications/docs/oikonomou.pdf>

<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs/syllogikostomos/20-e%20MALLIAROPOULOS%20359-376.pdf>

<http://invenio.lib.auth.gr/record/115113/files/simoglou.pdf?version=1>

http://dspace.aua.gr/xmlui/bitstream/handle/10329/1184/Sfakianakis_M.pdf?sequence=1

<http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/43692/2/187.pdf>

<http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/4621/1317.pdf>

[http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/2965/3/Nimertis_Zouganeli\(de\).pdf](http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/2965/3/Nimertis_Zouganeli(de).pdf)

<http://www.econ.uoa.gr/UA/files/1569977284.pdf>

Παράρτημα

Τα στοιχεία του εξωτερικού Εμπορίου

1.1. Το εμπορικό ισοζύγιο-Ισοζύγιο πληρωμών

Στο εμπορικό ισοζύγιο αγαθών αποτυπώνεται η διαφορά μεταξύ των εξαγωγών εμπορευμάτων μιας χώρας και των αντίστοιχων εισαγωγών της. Ακόμα ως Εμπορικό Ισοζύγιο ονομάζονται αλλιώς οι καθαρές εξαγωγές. Όταν οι εξαγωγές είναι μικρότερες από τις εισαγωγές τότε παρουσιάζεται έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο ενώ αντίστοιχα όταν οι εξαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές παρουσιάζεται πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο. Παρόλα' αυτά, αν και το εμπορικό ισοζύγιο θεωρείται πολύ σημαντικό στοιχείο για μία χώρα, εντούτοις δεν είναι και το μοναδικό, καθώς το εμπόριο αποτελεί μία μόνον από τις συνιστώσες του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Μερικοί από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν το εμπορικό ισοζύγιο είναι:

- Οι προτιμήσεις των εγχώριων και των ξένων καταναλωτών
- Οι τιμές των προϊόντων στις εγχώριες και τις ξένες αγορές
- Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες
- Το εισόδημα των εγχώριων και ξένων καταναλωτών
- Το μεταφορικό κόστος
- Η εμπορική πολιτική των κυβερνήσεων

Στο εμπορικό ισοζύγιο καταγράφονται οι χρηματικές ροές που αφορούν σε συναλλαγές σε αγαθά (πληρωμές/εισαγωγές και εισπράξεις/εξαγωγές), των οποίων η κυριότητα αλλάζει μεταξύ ενός κατοίκου και μη κατοίκου. Επιπλέον, στο εμπορικό ισοζύγιο καταχωρίζονται οι τριγωνικές συναλλαγές, η αξία της επεξεργασίας αγαθών, η αξία επισκευής αγαθών και η αξία των αγαθών για τον εφοδιασμό πλοίων και αεροπλάνων.

Το εμπορικό ισοζύγιο, με όλες τις παραπάνω κατηγορίες συναλλαγών που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδος, καταρτίζεται με βάση τις στατιστικές πληροφορίες (στοιχεία συναλλασσόμενου, αξία αγαθών, χώρα προέλευσης και προορισμού, είδος εμπορεύματος και νόμισμα συναλλαγής) που αναγγέλλονται από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα. Επιπλέον, η Τράπεζα της Ελλάδος, για λόγους διασταύρωσης των στοιχείων, αντλεί απευθείας πληροφόρηση

από τα διυλιστήρια για τις πληρωμές και εισπράξεις που αφορούν σε εισαγωγές και εξαγωγές καυσίμων, αντιστοίχως. Σημειώνεται ότι τα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου που δημοσιεύονται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) βασίζονται στην τελωνιακή στατιστική και, επομένως, διαφοροποιούνται από αυτά του ισοζυγίου πληρωμών.

Η αξία των εξαγωγών αποτυπώνεται σε όρους FOB (Free on Board), ενώ αυτή των εισαγωγών συνήθως σε όρους CIF (Cost, Insurance, Freight). Η Τράπεζα της Ελλάδος, με βάση είτε τις πληροφορίες που αναγγέλλουν οι τράπεζες είτε, όπου αυτές δεν είναι διαθέσιμες, εφαρμόζοντας ένα σταθερό συντελεστή 5% μετατροπής cif/fob, δηλαδή $FOB = CIF \cdot (1 - 0.05)$, επανεκτιμά τις εισαγωγές σε αξία FOB, ενώ το 5% κατανέμεται αναλόγως στις μεταφορικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες. (1)

Εν κατακλείδι, το ισοζύγιο πληρωμών είναι ένας λογαριασμός στον οποίο καταγράφονται όλες οι συναλλαγές μίας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο, μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όπως ένα έτος. Το ισοζύγιο πληρωμών, ή αλλιώς εξωτερικό ισοζύγιο αποτελείται από επί μέρους λογαριασμούς που ο καθένας τους έχει ιδιαίτερη σημασία. Μελετώντας κανείς την εξέλιξη του Ισοζυγίου μπορεί να εντοπίσει τους προβληματικούς τομείς της οικονομίας και να αντλήσει χρήσιμες πληροφορίες και συμπεράσματα για την πορεία της οικονομίας μίας χώρας. Το Ισοζύγιο Πληρωμών αποτελείται από τρεις βασικούς επί μέρους λογαριασμούς:

- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (CA από το Current Account)
- Το ισοζύγιο κεφαλαίου (KA)
- Το ισοζύγιο επισήμων συναλλαγών (ΔOR, το Δ συμβολίζει την μεταβολή και OR είναι τα αρχικά των Official Reserves).

1.2 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ισούται με τη διαφορά των εσόδων που προέρχονται από το εξωτερικό για αγαθά και υπηρεσίες (περιλαμβανομένων των υπηρεσιών των παραγωγικών συντελεστών) που παράγονται σήμερα, μείον τις αντίστοιχες πληρωμές που γίνονται σε ξένους από την εγχώρια οικονομία.

Εάν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι θετικό τότε η χώρα παρουσιάζει πλεόνασμα, ενώ εάν είναι αρνητικό, η χώρα παρουσιάζει έλλειμμα.

Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών περιλαμβάνει το Εμπορικό Ισοζύγιο (TB από Trade Balance) και το Ισοζύγιο Αδήλων Πόρων. Στο Εμπορικό Ισοζύγιο καταγράφονται οι εισπράξεις και πληρωμές από εξαγωγές και εισαγωγές, αντίστοιχα, αγαθών. Η ιδιαίτερη σημασία του προέρχεται από την εποχή του δόγματος της εμποροκρατίας. Τότε η προσοχή ήταν στραμμένη στην υπεροχή των εξαγωγών αγαθών σε σχέση με τις εισαγωγές. Ο λογαριασμός αυτός εξακολουθεί να έχει αξία, διότι δείχνει πως εξελίσσεται ο παραδοσιακός πρωτογενής τομέας και ο τομέας της μεταποίησης μίας χώρας σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο.

Στο Ισοζύγιο Αδήλων Πόρων καταγράφονται οι εισπράξεις και οι πληρωμές από πηγές που δεν είναι τόσο φανερές όσο οι εξαγωγές και οι εισαγωγές αγαθών. Εδώ καταγράφονται τα έσοδα και τα έξοδα από υπηρεσίες, όπως ο τουρισμός και οι μεταφορές, οι εισπράξεις και οι πληρωμές για τόκους, μερίσματα, κέρδη συντάξεις, καθώς και μεταβιβάσεις από και προς την χώρα, όπως οι μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. και τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Σύμφωνα με την νέα μεθοδολογία καταγραφής των συναλλαγών στο Ισοζύγιο Πληρωμών που εφαρμόζεται από το 1999 με υπόδειξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, το ισοζύγιο Αδήλων Πόρων έχει αντικατασταθεί από τρεις επί μέρους λογαριασμούς, το Ισοζύγιο Υπηρεσιών, το Ισοζύγιο Εισοδημάτων και το Ισοζύγιο Μεταβιβάσεων.

Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών που αποτελείται από το άθροισμα των δύο επιμέρους ισοζυγίων που προαναφέραμε είναι ο σημαντικότερος λογαριασμός του Ισοζυγίου Πληρωμών διότι **α)** δείχνει την οικονομική δύναμη της χώρας σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, **β)** επηρεάζει τις διακυμάνσεις του Εθνικού Εισοδήματος Y , διότι όπως θα δούμε και πιο κάτω, $Y = C + I + G + CA$. Όπως φαίνεται από αυτή τη σχέση, ένα πλεόνασμα (έλλειμμα) του CA επηρεάζει θετικά (αρνητικά) την οικονομική δραστηριότητα της χώρας **γ)** δείχνει κατά πόσο η οικονομία της χώρας μπορεί να λειτουργεί χωρίς δανεισμό από το εξωτερικό.

1.3 Ισοζύγιο Κεφαλαίου

Στο Ισοζύγιο Κεφαλαίου καταγράφονται οι εισροές και εκροές κεφαλαίου μίας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο. Ως κεφάλαιο θεωρείται εδώ οποιοδήποτε περιουσιακό στοιχείο άμεσα ή έμμεσα ρευστοποιήσιμο, όπως χρήμα ομόλογα, μετοχές, επιχειρήσεις, οικόπεδα, σπίτια, δάνεια ιδιωτικά ή δημόσια. Η ταξινόμηση των ροών κεφαλαίου γίνεται ανάλογα με το τι επιδιώκει να

καταδειξεί η υπηρεσία που παρουσιάζει τα στοιχεία. Έτσι, ανάλογα με τον φορέα του περιουσιακού στοιχείου οι ροές κεφαλαίου κατατάσσονται σε ιδιωτικές ή δημόσιες, ανάλογα με τον χρόνο λήξης σε βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα και ανάλογα με την φύση του κεφαλαίου διακρίνονται σε άμεσες επενδύσεις ή επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Σύμφωνα με την νέο τρόπο καταγραφής του Ισοζυγίου Πληρωμών, το Ισοζύγιο Κεφαλαίου περιέχει τρεις επί μέρους λογαριασμούς: τον λογαριασμό Άμεσων Επενδύσεων, τις Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου και τις Λοιπές Επενδύσεις. Το Ισοζύγιο Κεφαλαίου είναι ιδιαίτερα σημαντικός λογαριασμός για χώρες που λειτουργούν ως Διεθνείς Τραπεζίτες, π.χ. ΗΠΑ, ΗΒ.

1.4. Το Ισοζύγιο Επίσημων Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Επίσημων Συναλλαγών (ΔΟΡ) καταγράφει τις μεταβολές στα συναλλαγματικά αποθέματα και το απόθεμα χρυσού της χώρας που φυλάσσονται από τη Κεντρική Τράπεζα. Η Κεντρική Τράπεζα διαθέτει απόθεμα συναλλαγματικών διαθεσίμων για να ικανοποιήσει τη ζήτηση ξένου χρήματος, από ιδιώτες ή το δημόσιο, για αγορά αγαθών, υπηρεσιών ή κεφαλαίου από το εξωτερικό. Ως συνάλλαγμα θεωρείται χρήμα που έχει εκδοθεί από Κεντρική Τράπεζα ξένης χώρας. Επίσης ως συνάλλαγμα φυλάσσονται από την Κεντρική Τράπεζα τα Ειδικά Τραβηχτικά Δικαιώματα. Σ' αυτόν τον λογαριασμό καταγράφονται και οι μεταβολές στην αξία των συναλλαγματικών αποθεμάτων που οφείλονται σε διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών καθώς και οι μεταβολές στην αξία του αποθέματος χρυσού και οι νέες κατανομές των Ειδικών Τραβηχτικών Δικαιωμάτων.

Πώς έγινε ο προσδιορισμός των ομάδων των προϊόντων που αναλύθηκαν.

Τα αποτελέσματα ομαδοποιήθηκαν σε 5 ομάδες προϊόντων, ανάλογα με την ένταση τεχνολογίας την οποία ενσωματώνουν:

Ομάδα	2ψήφιος κωδικός SITC Rev.3
· Αγροτικά-πρώτες ύλες	00-04, 07-09, 21-23, 27-32
· Χαμηλής Τεχνολογίας	05-06, 11-12, 24-26, 41-43, 53, 61-65, 82-83, 89
· Χαμηλής προς μέση τεχνολογία	33-35, 57-58, 66-69, 81, 84-85
· Μέση προς υψηλή τεχνολογία	51-52, 55-56, 59, 71-74, 77-79, 87-88
· Υψηλή τεχνολογία	54, 75-76

Η διάκριση αυτή, αντανakλά τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με διάφορες ομάδες προϊόντων (εξαγωγές ή εισαγωγές), με κριτήριο καθιερωμένες διεθνείς ταξινομήσεις. Επιδίωξη είναι να εξεταστεί σε ποιο βαθμό τα προϊόντα που ανταλλάσει η χώρα χαρακτηρίζονται από τεχνολογική ένταση. Κατ' επέκταση, η διάρθρωση και τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά των εξαγωγών μπορούν να θεωρηθούν ως έμμεσος δείκτης και για την έκταση στην οποία το σύστημα παραγωγής στηρίζεται σε ισχυρές ή αδύναμες τεχνολογικές βάσεις, και για τα πεδία παραγωγής, όπου το στοιχείο της τεχνολογίας δημιουργεί συνθήκες ανταγωνιστικής δύναμης ή αδυναμίας.

Διευκρινήσεις:

- Στις 5 αυτές κατηγορίες προστίθεται μια κατηγορία 'λοιπά προϊόντα' που έχει εξαιρετικά μικρή συμμετοχή στις εξαγωγές ή εισαγωγές και γι αυτό έχει αναλυθεί σε ελάχιστες περιπτώσεις.
- Ορισμένα προϊόντα ταξινομήθηκαν στην μία ή στην άλλη ομάδα, ανάλογα με το αν οι εξαγωγές που είχαν οι μικρότερες κατηγορίες που τα απαρτίζουν (πενταψήφιοι κωδικοί), αφορούσαν προϊόντα χαμηλής, μέσης ή υψηλής τεχνολογίας στην περίπτωση της Ελλάδας.

- Η ομάδα ‘αγροτικά-πρώτες ύλες’ μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι σε μεγάλο βαθμό αποτελείται από προϊόντα ‘χαμηλής έντασης τεχνολογίας’ και ‘έντασης φυσικών πόρων πρώτων υλών’. Ωστόσο, δεδομένου ότι σε μεγάλο βαθμό δεν αφορά μεταποιημένα προϊόντα (όπως οι άλλες τέσσερις ομάδες), αλλά προϊόντα με αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά, καθώς και το πετρέλαιο, η διακύμανση της τιμής του οποίο μπορεί να παραμορφώνει την εικόνα της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας, κρίθηκε σκοπιμότερο να αποτελέσουν διακριτή κατηγορία.
- Η διάκριση στηρίχθηκε στην ταξινόμηση που χρησιμοποιεί ο ΟΟΣΑ και η ΕΕ για τους βιομηχανικούς κλάδους. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να διατυπωθούν αντιρρήσεις ως προς την ακρίβεια μιας τέτοιας διάκρισης, δεδομένου ότι η σχέση παραγωγής και τεχνολογίας παίρνει ιδιαίτερα πολύπλοκες μορφές
- Ακολουθεί η ονοματολογία των προϊόντων με βάση τους κωδικούς τους.

Κωδικοί: Ονοματολογία	49: Printed books, newspapers, pictures etc
01: Live animals	50: Silk
02: Meat and edible meat offal	51: Wool, animal hair, horsehair yarn and fabric thereof
03: Fish, crustaceans, molluscs, aquatic invertebrates ne	52: Cotton
04: Dairy products, eggs, honey, edible animal product ne	53: Vegetable textile fibres nes, paper yarn, woven fabri
05: Products of animal origin, nes	54: manmade filaments
06: Live trees, plants, bulbs, roots, cut flowers etc	55: manmade staple fibres
07: Edible vegetables and certain roots and tubers	56: Wadding, felt, nonwovens, yarns, twine, cordage, etc
08: Edible fruit, nuts, peel of citrus fruit, melons	57: Carpets and other textile floor coverings
09: Coffee, tea, mate and spices	58: Special woven or tufted fabric, lace, tapestry etc
10: Cereals	59: Impregnated, coated or laminated textile fabric
11: Milling products, malt, starches, inulin, wheat glute	60: Knitted or crocheted fabric
12: Oil seed, oleagic fruits, grain, seed, fruit, etc, ne	61: Articles of apparel, accessories, knit or crochet
13: Lac, gums, resins, vegetable saps and extracts nes	62: Articles of apparel, accessories, not knit or crochet
14: Vegetable plaiting materials, vegetable products nes	63: Other made textile articles, sets, worn clothing etc
15: Animal, vegetable fats and oils, cleavage products, et	64: Footwear, gaiters and the like, parts thereof
16: Meat, fish and seafood food preparations nes	65: Headgear and parts thereof
17: Sugars and sugar confectionery	66: Umbrellas, walking-sticks, seat-sticks, whips, etc
18: Cocoa and cocoa preparations	67: Bird skin, feathers, artificial flowers, human hair
19: Cereal, flour, starch, milk preparations and products	68: Stone, plaster, cement, asbestos, mica, etc articles
20: Vegetable, fruit, nut, etc food preparations	69: Ceramic products
21: Miscellaneous edible preparations	70: Glass and glassware
22: Beverages, spirits and vinegar	71: Pearls, precious stones, metals, coins, etc
23: Residues, wastes of food industry, animal fodder	72: Iron and steel
24: Tobacco and manufactured tobacco substitutes	73: Articles of iron or steel
25: Salt, sulphur, earth, stone, plaster, lime and cement	74: Copper and articles thereof
26: Ores, slag and ash	75: Nickel and articles thereof
27: Mineral fuels, oils, distillation products, etc	76: Aluminium and articles thereof
28: Inorganic chemicals, precious metal compound, isotope	78: Lead and articles thereof
29: Organic chemicals	79: Zinc and articles thereof
30: Pharmaceutical products	80: Tin and articles thereof
31: Fertilizers	81: Other base metals, cermets, articles thereof
32: Tanning, dyeing extracts, tannins, derivs, pigments et	82: Tools, implements, cutlery, etc of base metal
33: Essential oils, perfumes, cosmetics, toileteries	83: Miscellaneous articles of base metal
34: Soaps, lubricants, waxes, candles, modelling pastes	84: Nuclear reactors, boilers, machinery, etc
35: Albuminoids, modified starches, glues, enzymes	85: Electrical, electronic equipment
36: Explosives, pyrotechnics, matches, pyrophorics, etc	86: Railway, tramway locomotives, rolling stock, equipment
37: Photographic or cinematographic goods	87: Vehicles other than railway, tramway
38: Miscellaneous chemical products	88: Aircraft, spacecraft, and parts thereof
39: Plastics and articles thereof	89: Ships, boats and other floating structures
40: Rubber and articles thereof	90: Optical, photo, technical, medical, etc apparatus
41: Raw hides and skins (other than furskins) and leather	91: Clocks and watches and parts thereof
42: Articles of leather, animal gut, harness, travel good	92: Musical instruments, parts and accessories
43: Furskins and artificial fur, manufactures thereof	93: Arms and ammunition, parts and accessories thereof
44: Wood and articles of wood, wood charcoal	94: Furniture, lighting, signs, prefabricated buildings
45: Cork and articles of cork	95: Toys, games, sports requisites
46: Manufactures of plaiting material, basketwork, etc.	96: Miscellaneous manufactured articles
47: Pulp of wood, fibrous cellulosic material, waste etc	97: Works of art, collectors pieces and antiques
48: Paper & paperboard, articles of pulp, paper and board	

Πίνακες των υπολοίπων τεσσάρων χωρών με τους δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index)

Πίνακας 31. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Ελλάδα

		Ιταλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ελλάδα						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.31	0.43	0.15	0.46	0.27	0.31
	2002-2008	0.32	0.46	0.18	0.13	0.33	0.34
	2009-2013	0.33	0.47	0.27	0.15	0.32	0.34
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.59	0.67	0.61	0.31	0.49	0.57
	2002-2008	0.71	0.88	0.62	0.32	0.51	0.65
	2009-2013	0.68	0.73	0.61	0.33	0.49	0.60
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.75	0.81	1.03	2.06	0.95	0.85
	2002-2008	0.84	0.79	0.98	1.73	0.86	0.85
	2009-2013	0.98	0.90	0.99	1.42	0.91	0.94
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	5.11	2.29	2.23	0.39	1.80	2.68
	2002-2008	3.66	1.75	1.85	1.36	1.37	2.13
	2009-2013	3.53	2.05	1.13	5.07	1.32	2.10
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	3.93	1.67	3.94	8.99	2.68	2.76
	2002-2008	1.64	1.34	3.37	5.48	2.34	1.77
	2009-2013	1.55	1.48	2.68	4.96	2.39	1.86

Πίνακας 32. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Πορτογαλία

		Ιταλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Πορτογαλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.89	2.17	0.75	0.26	0.55	0.83
	2002-2008	0.80	1.00	1.17	0.22	0.47	0.69
	2009-2013	0.83	0.98	0.90	0.17	0.38	0.64
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.98	0.92	0.56	0.79	0.61	0.85
	2002-2008	0.84	0.88	0.60	0.69	0.61	0.78
	2009-2013	0.75	0.75	0.44	0.66	0.55	0.68
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.87	0.60	1.38	0.45	1.03	0.84
	2002-2008	0.90	0.80	1.95	1.43	1.38	0.95
	2009-2013	0.91	1.09	1.50	1.60	1.14	0.95
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.76	1.06	2.09	1.60	0.93	0.82
	2002-2008	0.80	0.75	2.04	1.04	1.06	0.80
	2009-2013	0.81	0.82	1.37	0.34	1.14	0.82
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.50	1.99	1.10	3.48	1.66	1.64
	2002-2008	1.64	1.75	0.78	1.14	1.20	1.54
	2009-2013	1.89	1.34	1.67	3.08	1.53	1.83

Πίνακας 33. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Ισπανία

		Ιταλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ισπανία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.58	0.88	0.27	0.17	0.50	0.53
	2002-2008	0.62	0.94	0.45	0.15	0.44	0.55
	2009-2013	0.68	0.64	0.46	0.19	0.48	0.56
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.96	0.90	0.88	0.85	0.80	0.91
	2002-2008	0.89	0.98	0.97	0.91	0.88	0.91
	2009-2013	0.86	0.96	0.99	0.85	0.95	0.89
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.61	1.55	1.15	1.22	1.21	1.47
	2002-2008	1.42	1.55	1.34	1.28	1.11	1.35
	2009-2013	1.34	1.30	1.18	0.99	1.05	1.21
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.45	0.44	0.82	0.51	0.56	0.46
	2002-2008	0.49	0.43	0.83	0.32	0.48	0.47
	2009-2013	0.51	0.52	1.00	0.54	0.51	0.52
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.67	1.58	1.52	1.50	1.54	1.65
	2002-2008	1.75	1.42	1.03	1.69	1.60	1.66
	2009-2013	1.75	1.45	1.03	1.91	1.54	1.66

Πίνακας 34. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ιταλία-Τουρκία

		Ιταλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Τουρκία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.89	0.65	0.49	0.27	0.30	0.52
	2002-2008	1.38	1.61	0.82	0.12	0.36	0.74
	2009-2013	1.75	1.93	0.87	0.10	0.34	0.64
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.75	0.70	0.79	0.54	0.56	0.68
	2002-2008	0.90	1.06	0.85	0.53	0.76	0.85
	2009-2013	0.88	1.08	0.72	0.52	0.75	0.83
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.63	0.61	0.64	0.54	0.73	0.66
	2002-2008	0.80	0.66	0.51	1.15	0.61	0.70
	2009-2013	0.84	0.72	0.69	1.40	0.61	0.71
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.91	2.54	1.78	0.92	1.54	1.84
	2002-2008	0.73	0.81	2.20	0.42	1.11	0.88
	2009-2013	0.67	0.78	0.84	0.85	1.53	0.96
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.39	2.40	4.42	6.14	3.45	2.87
	2002-2008	1.87	1.76	4.01	3.81	2.61	2.15
	2009-2013	1.76	1.50	2.78	3.81	2.61	2.10

Πίνακας 35. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ελλάδα

		Πορτογαλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ελλάδα						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.35	0.20	0.20	1.76	0.49	0.37
	2002-2008	0.40	0.45	0.16	0.60	0.70	0.49
	2009-2013	0.40	0.48	0.30	0.89	0.84	0.54
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.60	0.73	1.10	0.39	0.81	0.66
	2002-2008	0.84	0.99	1.02	0.46	0.84	0.84
	2009-2013	0.91	0.97	1.40	0.50	0.90	0.87
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.86	1.36	0.74	4.53	0.92	1.00
	2002-2008	0.92	0.99	0.50	1.20	0.62	0.90
	2009-2013	1.08	0.82	0.66	0.89	0.80	0.99
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	6.69	2.17	1.07	0.24	1.94	3.27
	2002-2008	4.59	2.33	0.91	1.31	1.29	2.64
	2009-2013	4.38	2.51	0.83	15.10	1.16	2.57
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.62	0.84	3.58	2.58	1.61	1.68
	2002-2008	1.00	0.77	4.33	4.82	1.95	1.15
	2009-2013	0.82	1.11	1.60	1.61	1.57	1.02

Πίνακας 36. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ιταλία

		Πορτογαλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ιταλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.71	1.13	3.66	5.84	1.98	1.89
	2002-2008	1.62	1.06	2.21	6.54	2.25	1.82
	2009-2013	1.47	1.56	2.16	5.23	2.10	1.78
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.04	1.11	1.14	1.17	1.25	1.10
	2002-2008	1.13	1.02	1.04	1.10	1.13	1.10
	2009-2013	1.17	1.05	1.01	1.17	1.05	1.12
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.62	0.64	0.87	0.82	0.82	0.68
	2002-2008	0.70	0.64	0.75	0.78	0.90	0.74
	2009-2013	0.75	0.77	0.85	1.01	0.95	0.82
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.24	2.28	1.22	1.98	1.79	2.16
	2002-2008	2.03	2.32	1.20	3.09	2.10	2.12
	2009-2013	1.94	1.92	1.00	1.85	1.97	1.94
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.60	0.63	0.66	0.67	0.65	0.61
	2002-2008	0.57	0.71	0.97	0.59	0.62	0.60
	2009-2013	0.57	0.69	0.97	0.52	0.65	0.60

Πίνακας 37. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ισπανία

		Πορτογαλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ισπανία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.66	0.41	0.36	0.66	0.91	0.63
	2002-2008	0.77	0.94	0.39	0.69	0.95	0.80
	2009-2013	0.82	0.66	0.52	1.13	1.26	0.88
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.98	0.98	1.58	1.08	1.30	1.06
	2002-2008	1.06	1.11	1.60	1.32	1.46	1.16
	2009-2013	1.14	1.27	2.28	1.29	1.74	1.30
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.85	2.61	0.83	2.68	1.18	1.74
	2002-2008	1.57	1.94	0.69	0.89	0.80	1.42
	2009-2013	1.47	1.19	0.79	0.62	0.92	1.27
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.58	0.42	0.39	0.32	0.60	0.57
	2002-2008	0.62	0.57	0.41	0.31	0.45	0.59
	2009-2013	0.64	0.64	0.73	1.60	0.45	0.63
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.11	0.79	1.38	0.43	0.93	1.01
	2002-2008	1.06	0.81	1.33	1.49	1.33	1.08
	2009-2013	0.93	1.08	0.62	0.62	1.00	0.91

Πίνακας 38. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Πορτογαλία-Ελλάδα

		Πορτογαλία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Τουρκία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.01	0.30	0.64	1.03	0.55	0.63
	2002-2008	1.71	1.60	0.70	0.52	0.77	1.07
	2009-2013	2.12	1.98	0.97	0.60	0.91	1.00
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.77	0.76	1.41	0.68	0.91	0.79
	2002-2008	1.07	1.20	1.40	0.77	1.26	1.09
	2009-2013	1.17	1.43	1.64	0.79	1.37	1.21
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.73	1.02	0.46	1.19	0.72	0.79
	2002-2008	0.88	0.83	0.26	0.80	0.44	0.74
	2009-2013	0.93	0.66	0.46	0.87	0.53	0.75
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.50	2.40	0.85	0.58	1.66	2.25
	2002-2008	0.92	1.07	1.08	0.41	1.05	1.09
	2009-2013	0.83	0.95	0.61	2.53	1.35	1.18
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.59	1.20	4.02	1.76	2.08	1.75
	2002-2008	1.14	1.00	5.15	3.35	2.18	1.40
	2009-2013	0.93	1.13	1.66	1.24	1.70	1.15

Πίνακας 39. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Ελλάδα

		Ισπανία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ελλάδα						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.53	0.49	0.56	2.68	0.54	0.58
	2002-2008	0.52	0.48	0.40	0.88	0.73	0.61
	2009-2013	0.49	0.74	0.58	0.79	0.67	0.61
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.61	0.74	0.69	0.36	0.62	0.63
	2002-2008	0.80	0.89	0.64	0.35	0.58	0.72
	2009-2013	0.80	0.76	0.61	0.39	0.52	0.67
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.47	0.52	0.90	1.69	0.78	0.58
	2002-2008	0.59	0.51	0.73	1.35	0.78	0.63
	2009-2013	0.73	0.69	0.84	1.43	0.87	0.78
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	11.46	5.22	2.72	0.77	3.23	5.78
	2002-2008	7.43	4.06	2.23	4.19	2.87	4.50
	2009-2013	6.86	3.94	1.13	9.41	2.59	4.06
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.35	1.06	2.60	6.01	1.74	1.67
	2002-2008	0.94	0.95	3.27	3.24	1.46	1.07
	2009-2013	0.89	1.02	2.60	2.60	1.56	1.12

Πίνακας 40. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Ιταλία

		Ισπανία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ιταλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.71	1.13	3.66	5.84	1.98	1.89
	2002-2008	1.62	1.06	2.21	6.54	2.25	1.82
	2009-2013	1.47	1.56	2.16	5.23	2.10	1.78
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.04	1.11	1.14	1.17	1.25	1.10
	2002-2008	1.13	1.02	1.04	1.10	1.13	1.10
	2009-2013	1.17	1.05	1.01	1.17	1.05	1.12
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.62	0.64	0.87	0.82	0.82	0.68
	2002-2008	0.70	0.64	0.75	0.78	0.90	0.74
	2009-2013	0.75	0.77	0.85	1.01	0.95	0.82
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.24	2.28	1.22	1.98	1.79	2.16
	2002-2008	2.03	2.32	1.20	3.09	2.10	2.12
	2009-2013	1.94	1.92	1.00	1.85	1.97	1.94
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.60	0.63	0.66	0.67	0.65	0.61
	2002-2008	0.57	0.71	0.97	0.59	0.62	0.60
	2009-2013	0.57	0.69	0.97	0.52	0.65	0.60

Πίνακας 41. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Πορτογαλία

		Ισπανία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Πορτογαλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.52	2.46	2.76	1.52	1.09	1.58
	2002-2008	1.31	1.07	2.58	1.45	1.05	1.26
	2009-2013	1.22	1.52	1.94	0.89	0.80	1.14
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.02	1.02	0.63	0.92	0.77	0.94
	2002-2008	0.95	0.90	0.62	0.76	0.69	0.86
	2009-2013	0.88	0.79	0.44	0.77	0.58	0.77
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.54	0.38	1.21	0.37	0.85	0.57
	2002-2008	0.64	0.51	1.46	1.12	1.25	0.70
	2009-2013	0.68	0.84	1.27	1.62	1.08	0.79
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.71	2.41	2.55	3.16	1.66	1.77
	2002-2008	1.62	1.75	2.46	3.20	2.23	1.70
	2009-2013	1.57	1.57	1.37	0.62	2.24	1.58
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.90	1.26	0.73	2.33	1.08	0.99
	2002-2008	0.94	1.24	0.75	0.67	0.75	0.92
	2009-2013	1.08	0.92	1.62	1.62	1.00	1.10

Πίνακας 42. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Ισπανία-Τουρκία

		Ισπανία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Τουρκία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.53	0.73	1.78	1.57	0.60	0.99
	2002-2008	2.24	1.71	1.81	0.76	0.81	1.35
	2009-2013	2.58	3.02	1.88	0.53	0.72	1.14
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.78	0.77	0.89	0.63	0.70	0.75
	2002-2008	1.01	1.08	0.88	0.59	0.86	0.94
	2009-2013	1.02	1.12	0.72	0.61	0.79	0.93
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	0.39	0.39	0.56	0.45	0.61	0.45
	2002-2008	0.56	0.43	0.39	0.90	0.55	0.52
	2009-2013	0.63	0.55	0.59	1.42	0.58	0.59
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	4.28	5.78	2.17	1.82	2.77	3.97
	2002-2008	1.48	1.88	2.65	1.30	2.34	1.86
	2009-2013	1.31	1.49	0.84	1.58	3.02	1.87
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.43	1.52	2.92	4.10	2.24	1.73
	2002-2008	1.07	1.24	3.88	2.25	1.63	1.29
	2009-2013	1.01	1.04	2.69	2.00	1.70	1.27

Πίνακας 43. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ελλάδα

		Τουρκία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ελλάδα						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.35	0.67	0.31	1.71	0.90	0.59
	2002-2008	0.23	0.28	0.22	1.15	0.91	0.45
	2009-2013	0.19	0.24	0.31	1.50	0.93	0.54
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.79	0.96	0.78	0.57	0.88	0.84
	2002-2008	0.79	0.83	0.73	0.59	0.67	0.77
	2009-2013	0.78	0.68	0.85	0.64	0.66	0.72
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.18	1.33	1.61	3.80	1.29	1.28
	2002-2008	1.05	1.19	1.90	1.50	1.42	1.22
	2009-2013	1.17	1.25	1.42	1.01	1.50	1.32
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	2.68	0.90	1.25	0.42	1.17	1.45
	2002-2008	5.01	2.17	0.84	3.22	1.23	2.42
	2009-2013	5.24	2.64	1.35	5.97	0.86	2.17
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.64	0.70	0.89	1.46	0.78	0.96
	2002-2008	0.88	0.77	0.84	1.44	0.89	0.82
	2009-2013	0.88	0.98	0.96	1.30	0.92	0.89

Πίνακας 44. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ιταλία

		Τουρκία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ιταλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	1.12	1.55	2.06	3.73	3.30	1.92
	2002-2008	0.73	0.62	1.22	8.61	2.79	1.35
	2009-2013	0.57	0.52	1.15	9.89	2.90	1.56
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.33	1.43	1.27	1.86	1.79	1.48
	2002-2008	1.12	0.94	1.18	1.87	1.31	1.17
	2009-2013	1.14	0.93	1.39	1.92	1.34	1.21
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.58	1.64	1.56	1.85	1.36	1.51
	2002-2008	1.26	1.51	1.94	0.87	1.64	1.43
	2009-2013	1.19	1.39	1.44	0.72	1.64	1.40
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.52	0.39	0.56	1.09	0.65	0.54
	2002-2008	1.37	1.24	0.45	2.37	0.90	1.14
	2009-2013	1.49	1.28	1.19	1.18	0.65	1.04
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.42	0.42	0.23	0.16	0.29	0.35
	2002-2008	0.54	0.57	0.25	0.26	0.38	0.46
	2009-2013	0.57	0.67	0.36	0.26	0.38	0.48

Πίνακας 45. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Πορτογαλία

		Τουρκία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Πορτογαλία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.99	3.36	1.55	0.97	1.82	1.60
	2002-2008	0.58	0.62	1.42	1.91	1.30	0.93
	2009-2013	0.47	0.51	1.03	1.68	1.10	1.00
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.30	1.32	0.71	1.46	1.10	1.26
	2002-2008	0.94	0.83	0.71	1.30	0.79	0.92
	2009-2013	0.86	0.70	0.61	1.27	0.73	0.83
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	1.37	0.98	2.16	0.84	1.40	1.27
	2002-2008	1.14	1.21	3.78	1.24	2.27	1.36
	2009-2013	1.08	1.52	2.16	1.14	1.87	1.34
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.40	0.42	1.17	1.74	0.60	0.44
	2002-2008	1.09	0.93	0.93	2.46	0.95	0.92
	2009-2013	1.20	1.05	1.63	0.40	0.74	0.85
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.63	0.83	0.25	0.57	0.48	0.57
	2002-2008	0.88	1.00	0.19	0.30	0.46	0.71
	2009-2013	1.07	0.89	0.60	0.81	0.59	0.87

Πίνακας 46. Δείκτες αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (RCA - Revealed Comparative Advantage Index) Τουρκία-Ισπανία

		Τουρκία					
		€	OEE	USA JAP	CH RU	RWR	TOT
	Ισπανία						
Αγροτικά- πρώτες ύλες	1995-2001	0.65	1.37	0.56	0.64	1.66	1.01
	2002-2008	0.45	0.58	0.55	1.32	1.24	0.74
	2009-2013	0.39	0.33	0.53	1.89	1.38	0.88
Χαμηλής Τεχνολογίας	1995-2001	1.28	1.29	1.12	1.59	1.42	1.34
	2002-2008	0.99	0.93	1.14	1.71	1.16	1.06
	2009-2013	0.98	0.89	1.39	1.64	1.27	1.08
Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	1995-2001	2.54	2.55	1.79	2.25	1.65	2.22
	2002-2008	1.79	2.35	2.60	1.11	1.82	1.93
	2009-2013	1.59	1.81	1.70	0.71	1.73	1.70
Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.23	0.17	0.46	0.55	0.36	0.25
	2002-2008	0.68	0.53	0.38	0.77	0.43	0.54
	2009-2013	0.76	0.67	1.19	0.63	0.33	0.54
Υψηλής Τεχνολογίας	1995-2001	0.70	0.66	0.34	0.24	0.45	0.58
	2002-2008	0.94	0.81	0.26	0.44	0.61	0.77
	2009-2013	0.99	0.96	0.37	0.50	0.59	0.79